

Предговор

Книгата е сигнално издание и част от един по-обширен материал за билките в България, Европа, по света и тяхното използване.

Поводът за представянето пред читателите на този многогодишен практически изпитан труд е предстоящото присъединяване на България към страните от Европейското семейство. По скромното мнение на автора, ние трябва и можем да влезем в това семейство с наши дарове. Защото съвсем не е без значение как отиваш при някого — с дар или чакаш на теб да ти дадат подаяние.

Благодарение на Божията Милост, България и хората, живеещи по българските земи, са отрупани от Божията Благодат с минерални извори, реки, планини, море, равнини, уникална природа и най-вече — билки. Нека споделим това богатство с другите народи.

Явно, както в миналото, така и сега, ние сме призвани от една върховна Повеля да оказваме помощ на страдащите, да станем и бъдем Лечебницата на Европа, а защо не и на целия свят.

Авторът не скрива своята увереност, че всички заинтересовани лица и държавни институции в България и европейските страни ще му окажат съдействие при довършване и отпечатване на целия материал, неговия превод, разпространение и практическо прилагане.

Да бъдат Благословени усилията, малки и големи, на всеки, който помогне на човека до него.

България, София, декември 2004 г.
Инж. Васил Канисков, лечител-билкар

Семейство УСТОЦВЕТНИ

Lamiaceae = Labiatae

Членовете на семейство Устоцветни имат широко разпространение по лицето на нашата планета Земя. Могат да се срещнат навсякъде, в почти всички климатични пояси: тропични, субтропични, умерени и хладни. Няма присъствие само в тундровата област и в ледените Арктика и Антарктида. Обикновено обитават сухи и влажни почви. Срещат се и по мочурливи места. Общо разнообразието на сем. Устоцветни се изразява в над 200 рода, представени от около 3500 вида. В България са регистрирани около 135 вида, зачислени към 30 рода - сравнително голямо разнообразие.

Един от най-характерните белези на устоцветните растения е излъчваният от тях аромат. Достатъчно е да се стрие малко късче от растението, за да се усети веднага приятна миризма. Това е така, защото устоцветните имат многобройни жлези, разпръснати по стъблата, листата и цветовете, които отделят ароматно етерично масло.

Друг характерен белег на това семейство са четирите ръбести стъбла и винаги срещуположно разположените по тях листа, на кръст. Чашелистчетата и венчелистчетата са сраснали, като венчелистчетата в долната си част образуват тръбица, а нагоре - долна и горна устна. Долната устна е съставена от три сраснали венчелистчета, а горната - от две. Тази характерна форма в цвета дава и името на семейството - Устоцветни.

Употребата на устоцветните растения датира отдавна. Българската народна медицина препоръчва голяма част от тях при лечение на различни заболявания. От народната медицина лечебните свойства на растенията се признават и в официалната. Днес фармацията произвежда множество лекарства с участието на вещества, извлечени от устоцветните растения. Растенията намират широко приложение и в парфюмерийната промишленост. Имената на много от устоцветните сигурно сме чували, но едва ли сме предполагали, че те принадлежат към едно и също семейство. Да ги припомним: Маточина, Мента, Лавандула, Риган, Розмарин, Мащерка, Босилек, Чубрица, Подъбиче, Ранилист, Черноглавче, Пирински чай, Пълзящо срещниче, Какула, Обикновена превара, Обикновена пришница, Обикновено миризливче, Бръшлянова самобайка, Дяволска уста, Кошутина, Петниста бударица, Планинска чубрица, Капела и др.

1. Род ACINOS

Богородиче (миризливче)

ARVENSIS (Lam.)

Dandy (*Calamintha acinos* Clairv., *Satureja acinos* Scheele)

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни или едногодишни тревисти растения. Стъблата са влакнести, възходящи и изправени, прости или разклонени, високи 10-40 см. Листата са цели, срещуположни, яйцевидни, до продълговато ромбоични, заострени, с клинова основа, плитко

назъбени до почти целокрайни, дълги 7-15 см, широки 3-8 мм, влакнести, с къса дръжка. Цветовете са по 3-8 броя, разположени в прешлени в пазвите на листата и образуват класовидно съцветие; прицветниците са заострени. Чашката е тръбеста, дълга 5-7 мм, двуустна; тръбицата при отвора е с пръстен от власинки; венчето е бледовиолетово, дълго 7-12 мм, 1-1,5 пъти по-дълго от чашката, с плоска врязана горна устна и 3-делна долна устна. Плодът е закръглени орехчета. (Обикновено миризливче) Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство. [3] По нашите земи се срещат и са описани 7 вида миризливчета:

1. *Acinos alpinus* (Lam.) Moench. - Планински ацинос. Среща се по тревисти и каменисти места и пасища в цялата страна, предимно в планините, докъм 2500 м н. в.

2. *Acinos arvensis* (Lam.) Dandy (*Calamintha acinos* Clairv., *Satureja acinos* Scheele). - Обикновено миризливче (сн. 1). Честите находища са по сухите каменисти и тревисти места в цялата страна, до 1100 м н. в.

3. *Acinos rotundifolius* Pers. - Кръглолистен ацинос. Среща се по припечни каменисти и пещъчливи терени, почти в цялата страна, най-вече в Североизточна България, докъм 500-700 м н. в.

4. *Acinos suaveolens* (Sibth. et Sm.) Q. Don. fil. - Богородична трева (Богородичен бурен, Див босилек, Миризливче). Расте по открити каменисти и скалисти места в Североизточна България, Стара планина, Витоша, Пирин, Родопите, Горнотракийската низина и Тунджанската област, до 800 м н. в.

5. *Calaminta grandiflora* (L.) Moe rich. - Едроцветно миризливче. Най-често можем да го срещнем в сенчести гори и храсталаци. Разпространено е в Стара планина, Пирин, Рила, Средна гора и Родопите, от 500 докъм 1800 м надморска височина.

6. *Calaminta nepeta* (L.) Savi. - Пъстро миризливче (Богородиче, Богородичен бурен). Расте по тревисти места и редки гори в цялата страна, докъм 1200 м н. в.

7. *Calaminta sylvatica* Bromf. Горско миризливче (Богородиче, Богородична трева, Божигробче). Среща се най-често по тревисти места, в редките гори в цялата страна, докъм 1200 м надморска височина.

Употреба на видовете миризливчета в Българската народна медицина и лечителското изкуство: Богородичето се бере обредно от жените между двете Богородици - накъсва се на отиване по друга работа, оставя се до корените на растението и на връщане се събира. Различават се два вида "Богородична трева": едната е цялата зелена, а другата - със светлозелени резки по листата. С последната се свързва "женскиот период" и с китка от нея във водата се правят бани при "женски" болести. Първата се оставя в църквата за три седмици след Богородица, за да се "чете от попа" и се пазя за лек.

Запарка от Пъстро миризливче (*Calaminta nepeta* (L.) Savi) се пие при сърцебол и жлъчка, а със сварената трева се правят лапи за корема. Чай

от Горско миризливче (*Calaminta sylvatica* Bromf.) се пие при кашлица (в комбинация със Слез), нерви (в комбинация с Маточина), при сърцебол. При главоболие сварената трева се налага на главата, а с отварата от нея се правят "поливки" при "незайна болест" и за здраве. Отвара от Скалното миризливче - Стресниче (*Acinos arvensis* (Lam)) се пие при клини на децата и при пясък в жлъчката. С нея се жабури и при зъбобол. [4]

2. Род AJUGA L.

Срещниче (Горещник)

сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Едногодишни, рядко двугодишни и многогодишни тревисти растения. Стъблата са многобройни, четириръбести, високи 5-20 см, изправени, по-рядко полегнали, покрити, както и листата, с дълги бели меки власинки. Листата са дълбоко 3-делни, с теснолинейни целокрайни делчета, назъбени до дълбоко разсечени, срещуположни, дълги 1-3 см, широки 1-1,5 мм. Цветовете са по един на къса дръжка, разположени в пазвите на горните прицветни листа, които са по-дълги от листата. Чашката е звънчевидна, дълга 5-6 мм, цялата покрита с бели власинки. Венчето е синьо, жълто или кремавожълто, дълго 10-16 мм, 2-3 пъти по-дълго от чашката, влакнесто, с много къса, врязана горна устна, долната е триделна. Тичинките са 4, две от които са по-къси. Плодовете са грапави орехчета, с мрежеста повърхност. (Обикновено срещниче). Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство. [3] У нас се срещат 6 вида от рода Срещниче:

Сн. 2. Обикновено срещниче (*Ajuga chamaepitys*)

1. *Ajuga chamaepitys* (L.) Schreb. - Обикновено срещниче (сн. 2). Среща се най-често по припекливи и каменисти варовити места в цялата страна, докъм 2000-2200 м н. в.

2. *Ajuga genevensis* (L.). - Перестолистно срещниче. Расте по тревисти места, из храсталаци в цялата страна, докъм 1200 м н. в.

3. *Ajuga laxmanii* (L.) Benth. - Петнист горещник (Лаксманово срещниче). Прилича на Върболистното срещниче, но се отличава от него по цветната тръбица. Среща се по тревисти места и каменисти поляни в цялата страна, докъм 1500- 1700 м н. в.

4. *Ajuga pyramidalis* L. - Пирамидално срещниче. Честите находища са по тревисти места, поляни и планински ливади в Стара планина, Витоша, Рила, Пирин, Родопи, от 1200 докъм 2500 м н. в.

5.* *Ajuga reptans* L. - Пълзящо срещниче, пълзящ горещник (сн. 3). Вирее най-често по влажни, тревисти места, покрай горски пътеки в цялата страна, докъм 2000 м н. в.

6. *Ajuga salicifolia* (L.) Schreb. - Върболистно срещниче. Само този вид има жълти цветове. Расте най-често по сухите тревисти места. Сре-

ща се в Тракийската низина, източната част на страната и Черноморското крайбрежие, докъм 500 м н. в.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Пълзящо срещниче, Пълзящ горещник

Ajuga reptans

Български народни наименования: Кози ненки, Кокоша трева, Мазниче, Огничево биле, Жълто срещниче, Огниче тамянка; Богородиче, Богородично биле, Вечерниче, Изтравниче, Кадиризица, Пресечена трева, Решето, Срещиче, Срещище, Стресниче, Срящиче, Юдичава трева; Мазало, Меча стъпка, Горещник, Сечено биле.

Наименования в други страни. Русия: Дубровка елочковидная, Живучка ползучая; Англия: Common Bigle; Германия: Guldengunsel; Франция: Bugle rampante.

Разпространение: В Средна и Южна Европа, Мала Азия, Кавказ, Крим, Средиземноморието, Сирия, Тунис.

Находища: У нас билките от рода на горещниците се срещат обикновено по припеливите места, по хълмистите и равнинни райони, като плевел по стърнищата, из редките храсталаци почти в цялата страна.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение. Стъблото е изправено, влакнесто, просто, с пълзящи вкореняващи се издънки. Листата са лопатовиди, с назъбени краища, почти голи. Приосновните са по-едри, стесняващи се в дълги дръжки, а стъблените са овални, дребни, с къси дръжки, разположени срещуположно. Цветовете са светлосини, с белезникави ивици, рядко розови или бели, разположени в полупрешленни, които към върха са сближени в лъжливо класовидно съцветие. Чашката е зъбначеста, изцяло влакнеста, с 5 зъбеца. В долната част на тръбицата и венчето се намира пръстен от власинки. Горната устна е връзана, много къса. Долната устна е триделна, а средният дял е едър, обратно сърцевиден. Тичинките стърчат над горната устна извън цвета, като странични са по-дълги. Плодът е съставен от 4 набръчкани орехчета.

Употребяема част: Надземната част и на трите вида. Отрязва се с остро ножче цялата облистена част. Събирането трябва да се извършва особено внимателно, да не се скубе, за да не се унищожи находището!

Време на събиране: май-август.

Химичен състав: Съдържа следи от етерично масло, горчиви вещества, захари, витамин С и витамин К, един глюкозид с още неуточнени свойства.

Сн. 3. Пълзящо срещниче
(*Ajuga reptans*)

Лечебно действие: Кръвоспиращо, противовъзпалително, антисептично, противомикробно.

Употреба: Лечебните сили на това растение са били известни още на местното население по нашите земи - траките. Намира приложение при диария, треска и жълтеница. Външно: при гнойни и прорезни рани. С дрогата се лекуват и домашните птици. Внимание: билката е отровна!

Начин на употреба: Вътрешно: Една супена лъжица ситно счукана дрога се залива с две водни чаши вряща вода, оставя се да кисне, докато изстине, след което се прецежда и се изпива за два дни. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70 % спирт и дрога в съотношение 10 : 2, като се приемат по 8-12 капки в малко вода, 3 пъти дневно. Външно: Прилага се във вид на отвара: 2 супени лъжици от дрогата в 2 чаени чаши вода се варят 2 минути. След прецеждане се поставя като компрес при трудно зарастващи гнойни рани и др. [1]

Билката в Българското лечителско изкуство: С изсушени листа на Петнист горещник се кади стаята на родилката всяка вечер, до 40-ия ден, за да се предпази от уроки и изтравници. Накадяването с Горещници се прави и против главоболие, зъбобол, уроки, треска, епилепсия и епидемични болести. Отварата от Пълзящ горещник се употребява при камъни в жлъчката, чернодробни болести, кръвохорачене и дизентерия. Билката е силно отровна и упойваща, затова се ползва като естествен враг против паразитите, нападащи копринените буби. С набрана билка на Еньовден, преди изгрев слънце, се налагат прорезни рани. [4]

3. Род *BALLOTA* L.

Капела

сем. Устоцветни - *Lamiaceae* = *Labiatae*

Многогодишни тревисти растения. Стъблата изправени силно окосмени и разклонени, високи до 120-130 см, четириръбести, по-късно придобиват червеникав или виолетов цвят. Листата, срещуположни, яйцевидни, долните закръглени, с дръжка дълга до 5 см; горните заострени, назъбени, дълги 3-10 см¹ широки 2-6 см, почти приседнали. Цветовете неправилни, на дръжка, дълга 1-1,5 см, събрани по 4-10 в пазвите на горните листата в групи на обща цветна дръжка и полусенници, с къси заострени прицветници. Чашката тръбесто-звънчева, дълга 9-13 мм, с 5 еднакви шиловидни зъбеца, правилна, окосмена. Венчето розововиолетово, рядко бяло, отвътре с пръстен от власинки, двуустно – горната уста удължена, слабо вдлъбната, долната 3-делна, с по едър обратно сърцевиден дял. Тичинките 4, скрити под горната устна, две от тях по-къси. Яйчникът горен. Плодовете яйцевидни орехчетата тъмнокафяви, голи, гладки. Употребява се от Българската народна медицина. У нас от този род се среща само 1 вид.

***Ballota nigra* L. - Черно кандилниче.** По тревисти, често буренливи места, край стоборите, в цялата страна, докъм 1200 m н.а. Цъфти юни-септември.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Черно кандилниче

Ballota nigra L.

Български народни наименования: кандилниче, черна капела, кандилниче.

Народни наименования в други страни: Р. белокудренник черньш; А. bastard horehound; Н. GottvergeВ; Ф. ballote.

Характерни особености: Многогодишно тревисто растение. Коренището е късо, пълзящо. Стъблото е четвъртито, изправено, просто или разклонено, влакнесто, до 1 м високо. Листата са яйцевидни, долните с дълги дръжки, закръглени, а горните почти приседнали, заострени, назъбени. Цветовете са моравочервени[^] стоящи в пазвите на листата. Чашката е тръбесто-звънеста с 10 жилки и 5 еднакви шиловидни зъбеца. Венечната тръбица отвътре е с пръстен от власинки. Горната уста е дългнеста, слабо вдлъбната, а долната е триделна, с по-едър, обратно сърцевиден среден дял. Външните тичинки са по-дълги от вътрешните. Орехчетата са дългнесто обратно овални. Цъфти от юни до септември. След прецъфтяването съдържащите семена прешлени са силно бодливи. Свежото растение е с неприятна миризма* която след изсушаване отчасти се губи. Цъфти от юни до септември.

Сн. 4. Черно кандилниче (*Ballota nigra*)

Разпространение: Расте в Европа, Мала Азия, СССР (Армения), Кюрдистан, Иран. У нас се среща по буренливите места, край стоборите, като плевел в овощните градини, из многогодишните фуражни култури, около населените места и другаде из цялата страна.

Употребяема част: Надземната част (*Herba Ballotae nigrae*, *Herba Marrubii nigri*).

Време за бране: Юни - август.

Начин на бране: Отрязва се облистената цъфтяща надземна част в началото и по време на цъфтене, на около 25 см отгоре. Още при брането дрогата се прочиства от случайни примеси или наядени от на-секомите растителни части.

Начин на сушене: В сухи и проветриви помещения или в сушилня при температура, не по-висока от 30°.

Рандеман: От 4-5 кг свежа дрога се получава 1 кг суха.

Опаковка: В бали със стандартно тегло.

Съхранение: В сухи и . проветриви помещения в добре приготвени опаковки.

Съдържание: Етерично масло, марубин, горчиво вещество, стеролг до 13% пироголови и катехинови танини, един глюкосапонин, един флавонов глюкозид, холин и др.

Употребя: В нашата народна медицина като успокоително средство,

против подувания и болки в стомаха и червата: 5-Юг ситно нарязани стръкове се заливат с 300 г вряща вода, след 1/2 час течността се прецежда и се пие по 1 супена лъжица 3-4 пъти на ден.

Отлично лятно медоносно растение.

4. Род BETONICA (Stachys L. Trev)

Ранилист (Чистец)

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с къси коренища и изправени, четириръбести стъбла, високи до 120 см, гъсто разперени, окосмени. Листата са срещуположни, беловълнести, назъбени. Долните са яйцевидни или продълговато яйцевидни, а горните - продълговати, приседнали. Цветовете са почти приседнали в пазвите на горните листа, прешлените са сбити, съставени от голям брой цветове (10 - 50), гъсто покрити с големи бели власинки и образувачи привидно класовидно съцветие. Чашката е тръбеста, дълга 6 - 12 мм, 5-делна, с нееднакви зъбци. Венчето е светлорозово, двуустно, с окосмена горна устна, дълго 15 - 25 мм. Тичинките са 4, скрити под горната устна. Яйчникът е горен. Плодът е разпуклив на 4 тристенни орехчета. (Германски ранилист) [3] У нас има 22 вида от билката, официално са описани 12.

1. *Betonica (Stachys) alpina* L. - Алпийски ранилист. Среща се най-често по тревисти места, в разтредени гори и сечища в Стара планина, Витоша, Пирин, Рила, Средна гора и Родопите от 900 до 2200 м н. в. Цъфти юни - септември.

Сн. 5. Германски ранилист
(*Betonica germanica*)

2. *Betonica (Stachy) angustifolia* Bieb. - Течнолистен ранилист. Расте по сухи, тревисти и скалисти, по-често варовити места. Среща се по Южното черноморско крайбрежие, Славянка, Долината на р. Места, Пирин, Рила, Средна гора, Родопите, Горнотракийската низина, поречието на р. Тунджа и Странджа, докъм 800 м н. в. Цъфти юни - август.

3. *Betonica (Stachy) annua* L. - Едногодишен ранилист. Цветните прешлени са с по 2 - 6 цвята. Зъбците на чашката са почти равни на тръбицата, с изцяло влакнест осил и покъси от тръбицата на венчето. Расте често по тревисти места, по орниците като плевел в цялата страна, докъм 1600 м н. в. Цъфти май

- септември.

4. *Betonica (Stachy) cretica* L. - Критски ранилист. Вирее по сухи тревисти и каменисти места по Южното черноморско крайбрежие, Стара планина, района на Струмската долина, Южните склонове на Пирин, Странджа и Родопите, докъм 900 м н. в. Цъфти май - август.

5. *Betonica (Stachy) germanica* L. - Германски ранилист (Елеш, Космат елеш, Сърдан) (сн. 5). Венечната тръбица отвътре към горния си край е с пръстен от власинки. Цветоносното стъбло е равномерно облистено от по-голям брой листа.

Среща се по тревисти места, край гори, из храсталаци в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство. Цъфти юни - август.

6. *Betonica (Stachy) obliqua* Waldst. et Kit. - Бледожълт (Източен) ранилист. Само този вид е с бледожълти цветове и в прешлените има много цветове - до 20 на брой. Расте по сухи и тревисти места, из храсталаци. Среща се в Тракийската низина, Югоизточна България, районите на Шумен и Провадия, докъм 800 м н. в. Цъфти юли - септември.

7.* *Betonica (Stachy) officinalis* (L.) Trev. - Лечебен ранилист (сн. 6). Венечната тръбица отвътре е без пръстен от власинки. Цветоносният стрък е безлистен или само с 2 - 3 чифта стъбла. Чашката е с 5 жилки. Вирее по тревисти места, храсталаци и ливади почти в цялата страна, докъм 2000 м н. в. Цъфти юни - септември. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

8. *Betonica (Stachy) palustris* L. - Блатен ранилист. Среща се по влажни места, ливади, край реки и блата в Североизточна България, Дунавската равнина, в полите на Витоша, района на р. Тунджа, докъм 1000 м н. в. Цъфти юли - септември.

9. *Betonica (Stachy) plumosa* Griseb. - Перест ранилист. Често се среща по открити скалисти места в Стара планина, Витоша, Осоговска планина, района на р. Струмска, Бела-сица, Средна гора, от 200 м докъм 1400 м н. в. Цъфти май - август. Балкански ендемит.

10. *Betonica (Stachy) recta* L. - Прав ранилист (Прав елеш, Ранolist, Устоцветен чистец, Чистец). Цветните прешлени са с по 6 - 10 цвята. Зъбците на чашката са почти два пъти по-къси от ръбичката, с гол осил и достигат до горния край на тръбицата на венчето. Расте по сухи, тревисти, предимно варовити места. Среща се по Черноморското крайбрежие, в Североизточна България, Дунавската равнина, Предбалкана, Стара планина, Витоша, Осоговска планина, Пирин, Рила, Родопите, Горнотракийската низина, района на р. Тунджа и Странджа, докъм 1400 м н. в. Цъфти май - септември. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

11. *Stachy sylvatica* L. - Горски ранилист. Среща се предимно в сенчестите гори на предпланините и планините на цялата страна, от 200 докъм 1200 м н. в. Цъфти юни - септември. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

12. *Stachy critica ssp. Bulgarica* Rech. - Котешка билка (Бабух, Котешка трева, Мача трева). Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 6. Лечебен ранилист (*Betonica officinalis*)

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Лечебен ранилист

Betonica officinalis L. (*Stachys officinalis* L. Trev.)

Български народни наименования: Ранилист, Рошовина, Рошовела, Кестере (тур.), Хайдушка билка, Червен вятър.

Наименования в други страни. Русия: буквица лекарственна; Англия: betony; Германия: Heilziest, Betonie; Франция: bÿtoine (officinale).

Разпространение: Европа и Азия.

Находища: У нас се среща из тревистите места и храсталаците в цялата страна до 2000 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно тревисто растение с почти хоризонтално коренище. Стъблата са дълги 20-100 см, изправени, четириръбести, неразклонени. Листата са продълговати, до яйцевидно продълговати, 3-12 см дълги и 2-5 см широки, в основата са сърцевидни, тъпо назъбени; приосновните са с дълги дръжки, събрани в приземна розетка; стъбловите са приседнали, срещуположни. Цветовете са розовочервени, събрани в пазвите на горните листа и по върховете на стъблото в гъсти класовидни съцветия. Чашката е петделна. Венчето е двуустно, с цяла горна уста. Тичинките са 4. Плодът при узряване се разпада на 4 продълговати орехчета.

Употребяема част: Цфтящите и облистени части на растението и коренището. Внимание: Събирането на корени да се съгласува със съответните компетентни органи!

Време на събиране: През лятото: юни-септември.

Химичен състав: Съдържа пирролидиновите алкалоиди бетоницин, стахидрин и турицин; дъбилни вещества, ограничено количество етерично масло, сапонини, смолисти вещества, органични киселини минерални соли и др.

Лечебно действие: Противовъзпалително, потискащо действие върху тумори, подобрява обмяната на веществата.

Употреба: Намира приложение при колики в стомаха и корема, диария, възпаление на бъбреците, общоукрепващо средство при нервно изтощение, главоболие, виене на свят, магарешка кашлица, бронхит, астма. Ползва се и при високо кръвно налягане, стомашни и чревни заболявания, запек, възпаление на бъбреците и пикочния мехур, пиелонефрит, подагра, злокачествени тумори. Успешно намира приложение при ухапване от отровна змия, ухапване от насекоми, при ревматизъм и гнойни рани.

Начин на употреба: Вътрешно: 2 супени лъжици ситно нарязана дрога се залива с 650 мл вряща вода, оставя се да ври до 5 минути, кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно, по 200 мл. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и 20% дрога, като се приемат по 20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. Външно: За налагане при гнойни рани. Най-често прясната билка се счуква на каша и се налага болното място.

Дрогата не е токсична! [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Отварата от Ранилист се ползва при магарешка кашлица, кашлица, диария, болен

стомах, при болести на бъбреците и пикочния мехур, заболявания на матката, главоболие и епилепсия. Използва се при малария, жълтеница, за пречистване на кръвта.

Изсушената билка, счукана на прах, се ползва за посипване на застарели, трудно зарастващи рани. С пресните части - корени и листа, счукани на каша, се налага при гнойни рани, посечено, ревма тични отоци, ухапано от змия. При екзема се ползва за намазване пресният сок от билката. [4]

5. Род CLINOPODIUM L.

Черновръх (Котешка стъпка)

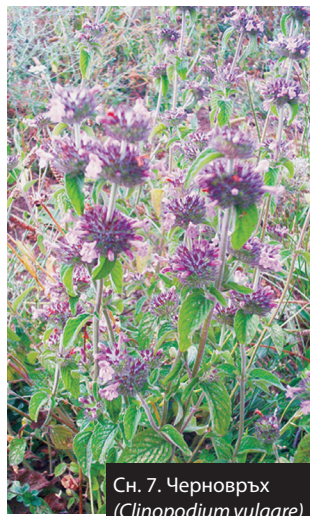
сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно тревисто растение. Стъблото е изправено, четириръбесто, високо до 70-80 см, обикновено неразклонено, мъхесто. Листата са срещуположни, с дръжка, дълга до 1 см, овално ланцетни или само овални, дълги 2-6 см, широки 1-3 см, закръглени на върха и към основата, назъбени, слабо окосмени. Цветовете са яркочервени, приседнали, събрани в плътни многоцветни прешлени в пазвите на горните листа, обкръжени с обвивка от многобройни, по-дълги от чашката нишковидни прицветници, покрити с дълги разперени власинки. Цветните дръжки са дълги 2-3 мм. Чашката е тръбеста, дълга до 8-10 мм, с 13 жилки, двуустна. Венчето е двуустно, дълго 12-20 мм, два пъти по-дълго от чашката. Горната устна е плоска, долната - триделна. Тичинките са 4, скрити под горната устна, като двете са по-къси. Яйчникът е горен. Плодът е 4 сухи, гладки орехчета. Билката се употребява в Българската народна медицина. [3] У нас се среща само 1 вид:

1.* *Clinopodium vulgare* L. - Черновръх, Котешка стъпка (сн. 7). Среща се из гори и храсталаци в цялата страна, докъм 2000 м н. в. Цъфти юни-юли. Билка, ползвана от рода на Дякона

През 1876 г. билката се използва масово за лечение на рани. Това за първи път прави Васил Тодоров Чардаклиев - първи братовчед на Васил Левски. По време на Руско-турската освободителна война билката прави силно впечатление на руските лекари.

След Освобождението Васил Чардаклиев завършва фелдшерско училище и е назначен в Първостепенната болница в Русе. Там той се проявява като първият фитотерапевт в нашата страна. По-късно внукът на Васил Чардаклиев, носещ същото име, пристъпва към отглеждането на Котешка стъпка в опитно поле в Пазарджик. По негова инициатива билката се проучва от Биологическия факултет на Софийския университет «Св. Климент Охридски». Ботаниците отнасят растението към семейство Устоцветни. То е едно-

Сн. 7. Черновръх
(*Clinopodium vulgare*)

дишно и достига височина от 15 до 50 см. Листата му приличат на чешмирените, само че са по-големи. Цветовете му са червени, до виолетови, и са наредени вертикално на стъбло с два листа, разположени странично от долната му страна. Цветът е съставен от наредени килийки, които приличат на отпечатък от котешка стъпка.

Разпространение: Билката е разпространена в цялата страна, но особено често се среща в Стара планина, Средна гора и Родопите.

Съдържа вещества с успокояващо действие. Стимулира силно регенеративните процеси в организма. Отразява се благоприятно на кръвоносната система. Усилва съпротивителните сили.

Време на събиране: Билката се бере през юни, юли, август, септември и октомври.

Начин на събиране: Събраните стръкове се правят на китки от 20 до 50 броя и се изсушават на сянка в избени и други проветриви помещения с добра вентилация. След изсушаването се поставят в книжни чували и се съхраняват на сухо.

Преди употреба билката се нарязва на ситно. Счуква се в хаванче или се смила в кафемелачка.

Начин на употреба: Котешката стъпка (Безсмъртниче, Жълт смил, Сухо цвете) се използва под формата на запарка. Една пълна кафена лъжичка се изсипва в 400 г кипяща вода. След два часа сместа се прецежда. Полученото съдържание се изпива на три пъти за един ден, 15 мин. преди хранене. Отварата има приятен вкус на ябълка.

Лечебно действие и приложение: Продължителността и начинът на приложение са в зависимост от заболяването. Отварата се взема за лечение на бемки, брадавици, кокоши трън, мазоли, рани, масови абцеси, паркинсонова болест. Изчиства артериалните плаки и смущенията в кръвоносната система, миоми на матката, мастопатии на млечната жлеза, фиброми, аденоми, нощно напикаване. Ускорява оздравяването при кожни заболявания, и особено при екземи. При по-продължително използване разрушава камъни в бъбреците и отделителната система.

При заболяване на простатата се употребява в продължение на шест месеца. След това се редува със запарка от Черен бъз за още шест месеца. За две години се получава пълно оздравяване на жлезата при най-тежките случаи. Отварата действа ободряващо. Спомага за обмяната на веществата и за изхвърляне на конци след операционни усложнения. При доказано раково заболяване забавя развитието на болестта.

Противопоказания: Употребата на Котешка стъпка е противопоказно при инфарктни състояния, при пороци на сърцето и при деца под 7-годишна възраст.

6. Род GALEOPSIS L.

Бударница

сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Едногодишни тревисти растения. Стъблата са изправени, четириръбести, високи 15-50 см, силно окосме-

ни, разклонени, под възлите често удебелени. Листата са срещуположни, долните са яйцевидни, а горните яйцевидно-ланцетни, до ланцетни, заострени, назъбени. Цветовете са неправилни, разположени в гъсти прешлени, по 2-7 в пазвите на листата, по върховете на разклоненията. Чашката е тръбесто звънчева, с 10 жилки. Венчето е розово или пурпурно, двуустно с червеновиолетови петна от вътрешната страна. Горната венечна устна е вдълбана във вид на шлем и назъбена, а долната е триделна, с обратно сърцевиден среден дял. Плодът е сух, разпадащ се на 4 сплескани орехчета. (Обикновена бударица). Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство. [3] У нас са описани 4 вида:

1. Galeopsis bifida Voenn. - Двуделна бударица. Среща се по сухи и тревисти места, нарядко, предимно в предпланините на страната, докъм 1200 м н. в. Цъфти юни-август.

2. Galeopsis ladanum L. - Обикновена бударица. Често расте по сухи и тревисти места, като плевел в нивите в цялата страна, докъм 1500 м н. в. Цъфти май-август.

3. Galeopsis speciosa Mill. - Красива бударица. Среща се по сенчести, често буренясали места в цялата страна, докъм 1500 м н. в. Цъфти юли-август.

4.* Galeopsis tetrahit L. - Петниста бударица (сн. 8). Вирее по сухи, тревисти и каменисти места и из посевите в цялата страна, докъм 1500 м н. в. Цъфти юни-август.

Сн. 8. Петниста бударица
(*Galeopsis tetrahit*)

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Петниста бударица

Galeopsis tetrahit L.

Български народни наименования: Бударица, Канаплика, Петлева глава, Петниста бударица.

Наименования в други страни. Русия: Пикульник обыкновенный; Англия: Common Hemp-nettle; Германия: Gemeine Hanfnessel; Франция: Ortie royale. Chanvre sauvage.

Разпространение: Атлантическа и Средна Европа, Мала Азия, Северна Америка.

Находища: У нас се среща покрай сухи и каменисти места, из посевите в цялата страна, докъм 1500 м надморска височина.

Описание на билката: Едногодишно тревисто растение. Стъблата са високи до 50-60 см, изправени, четириръбести, окосмени. Листата са срещуположни, долните са яйцевидни, назъбени, заострени, горните са ланцетни, също назъбени и заострени, влакнести, с дължина 3-8 см, с дръжки, дълги до 4 см. Цветовете са жълти или почти бели с червено-виолетови

петна от вътрешната страна на венчето, особено по долната устна. При основата на долната устна се намират два силно изпъкнали конични израстъка. Зъбците на чашката са бодливи и заострени. Плодът е сух, разпадлив на 4 обратно овални орехчета.

Употребяема част: Стръковете с цъфтящата част. Внимание: Да не се скубе с корените!

Време на събиране: През лятото, юни-август.

Химичен състав: Съдържа към 1% силикати (малка част от тях разтворими във вода), малко етерично масло, 5-10% танини, флавоноиди, иридоидния гликозид галиридозид, смоли, мазнини, восъци и др.

Лечебно действие: Запичащо, противоанемично, отхрачващо.

Употреба: Използва се за лечение на бронхити с гъсти секрети, бронхиална астма, кашлица при белодробна туберкулоза, диария, малокръвие.

Начин на употреба. *Вътрешно:* 2 супени лъжици ситно нарязана дрога се залива с 700 мл вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно по 200 мл. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога, в съотношение 10 : 4, като се приемат по 15-20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. Билката не е токсична! [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Отвара от цялото растение се ползва при анемия.

7. Род GLECHOMA

Самобайка

сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни тревисти растения с полегнали или приповдигащи се четириръбести стъбла, вкореняващи се във възлите, високи 10-50 см, целите покрити с къси власинки, почти голи. Листата са цели, срещуположни, бъбрековидни до сърцевидно закръглени, по края назъбени; долните са с дръжка, дълга 2-7 см. Цветовете са по 2-5 в пазвите на стъбловите листа. Чашката е тръбеста, дълга 5-7 мм, с 15 жилки, двуустна. Горната устна е с 3, а долната - с 2 зъбеца, 2 пъти по-къси или равни на тръбицата. Венчето е синьо-виолетово, двуустно, дълго 10-22 мм. Тичинките са 4. Яйчникът е горен. Плодът е сух, разпадащ се на 4 орехчета. (Космата самобайка - Урбаличе). Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство. [3] У нас са известни 2 вида:

Сн. 9. Бръшлянова самобайка
(*Glechoma hederacea*)

1.* *Glechoma hederacea* L. - Бръшлянова самобайка (сн. 9). Среща се на влажни, сенчести места из гори и храсталаци в цялата

страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти април-юни. Използва се в народната и в официалната медицина.

2. *Glechoma hirsuta* Waldst. et Kit. - Космата самобайка, Урбаличе. Различава се от Бръшляновата самобайка по зъбите на чашката. При този вид те са равни на чашката или 2 пъти по-къси от нея. Среща се по тревисти места, из храсталаци в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти април-юни. У нас, в недалечното минало, е използвана в официалната медицина.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Самобайка

Glechoma hederacea L.
Clechoma bulgarica borb.

Български народни наименования: Бабичева трева, Бръшнолистна самобайка (прев.), Върбаличе, Повлекливао изтравниче, Самобайка, Слъдъкна, Урбаличе, Гергьовденче, Гергьовче, Земний имел, Силник.

Наименования в други страни. Русия: будра плющевидная; Англия: ground-ivy; Германия: Gundermann Gundelrebe; Франция: lierre terrestre, couroie de Saint-Jean.

Разпространение: В Западна и Южна Европа, Кавказ. Отглежда се за лечебни цели в Централна Европа.

Находища: У нас билката се среща по влажни места, из редки храсталаци и крайречни местности, докъм 1200 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно тревисто растение. Стъблата са дълги 30 до 50 см, слабо полегнали, изправени или пълзящи, четириръбести, с вкореняващи се издънки. Листата са овални или бъбрековидни, едро и тъпо назъбени, с дръжки, срещуположни на кръст, до 6 см дълги и до 4 см широки. Цветовете са сини или виолетови, събрани по 2 в пазвите на горните двойки листа. Чашката е тръбеста, с 15 жилки и 5 зъбеца, слабо двуствна. Венчето е двуствно, 10-12 мм дълго, долната устна е 3-делна, с връзан среден дял. Тичинките са 4, групирани под долната устна, като външните две са по-дълги от останалите. Миризмата на билката е подобна на ментовата, но по-тежка и гъста. Плодът е сух, разпадащ се на 4 орехчета.

Употребяема част: Стъбло, листа и цветовете. Отрязва се с остро ножче цялата облистена надземна част. При събиране да се подхожда особено внимателно, да не се скубе, за да не се унищожи находището!

Време на събиране: април-юни.

Химичен състав: Билката съдържа етерично масло, горчивото вещество глехомин, сапонини, восъци, холин, органични киселини - оцетна и винена, минерални соли, витамин С и др. Съдържа още дъбилни вещества, глеухолин и свободните аминокиселини метионин, цистеин и серин.

Лечебно действие: Противовъзпалително, отхрачващо, диуретично.

Употреба: Намира приложение при белодробни заболявания, авитаминоза, пролетна умора, болести на бъбреците. Билката се прилага успешно при натравяния с олово!

Начин на употреба: *Вътрешно:* 5 г ситно счукана дрога се залива с две

чаени чаши вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се изпива за един ден. Билката може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога в съотношение 10 : 3, като се приемат по 10-15 капки в малко вода, 3 пъти дневно. *Външно*: Прилага се във вид на отвара - 10 г дрога се залива с две чаени чаши вода, ври 2 минути и кисне 30 минути. След прецеждане се прилага в компреси при кожни възпаления, трудно зарастващи гнојни рани, циреи, ревматични болки в ставите и др. Билката не е токсична! [1]

Билката в Българското лечителско изкуство: Отвара от Самобайка се пие при болки в гърлото, а сварената трева се налага върху шията. Чай от Самобайка се пие при болки в сърцето, за пречистване на кръвта, при скрофули, подагра, малария, кожни обриви, кашлица, задух, кръвохращене, пясък и камъни в бъбреците, туберкулоза. При «възнато» мляко у кърмачките се пие отвара от стръкове на Самобайка. С отвара от Самобайка, набрана на Велики четвъртък, се къпе и мие при кели и всякакъв вид болести. Билката се ползва и за прекадяване. [4]

8. Род HISSOPUS L

Исоп

сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно, тревисто растение със силен аромат и с многобројни приповдигащи се или изправени стъбла, високи 30-60 см, прости или метличесто разклонени, къдраво-влакнести. Листата са срещуположни, теснолинейни, с подвит листен ръб, почти приседнали, целокрайни, със скъсени клони в пазвите си, влакнести. Цветовете са събрани по 3-7 в снопчета в пазвите на листата, имат обща дръжка и образуват по върховете на клонките класовидни съцветия. Чашката е тръбеста, с 15 жилки и 5 почти еднакви, жлезисто влакнести зъбци. Венчето е синьо-виолетово, двуустно, дълго 7-12 мм, с тръбица, малко по-дълга от чашката; горната устна е врязана и почти плоска, долната е триделна, с по-широк и врязан среден дял. Тичинките са 4, стърчащи над венчето. Яйчникът е горен. Плодът са орехчета, дълги около 2 мм. (Лечебен исоп) [3] У нас се среща един вид от билката, описани са 2 вида:

Сн. 10. Исоп (*Hyssopus angustifolium*)

1. *Hyssopus officinalis* L. - Лечебен исоп.

Многогодишно, тревисто растение. Расте по скалисти, варовити терени докъм 1400 м н. в. Цъфти юли-септември. Използва се в народната и съвременната медицина.

2.* *Hyssopus angustifolium* L. - Исоп (сн. 10). Многогодишно тревисто

растение. Расте по варовитите скали в Югозападна България и Белоградчишко. Цъфти юли-август. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Исоп

Hyssopus angustifolium. L.

Български народни наименования: Исоп, Лечебен исоп.

Наименования в други страни. Русия: Иссоп аптечный; Англия: Hyssop; Германия: Ysop, Isop, Kircheneysop; Франция: Hysore.

Разпространение: Средиземноморските райони на Европа, Балканския полуостров, Кавказ, Крим, Алтай, Средна Азия, пренесено е и в Северна Америка.

Находища: У нас се среща по варовитите скали и терени на югозападна част на България и Белоградчишко, и то само вариетета *Angustifolium*.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто, туфесто растение, издава приятна миризма. Стъблата са високи до 60 см, изправени, четириръбести. Листата са дългнести, срещуположни, с къси дръжки или приседнали. Цветовете са сини, събрани в класовидно съцветие. Чашката е тръбеста, с 15 жилки. Венчето е двуустно. Тичинките, които стърчат много извън венчето, са четири.

Употребяема част: Филизите - младите стръкове. Внимание: Да не се скубе с корените!

Време на събиране: През лятото: юли-август- септември.

Химичен състав: Съдържа етерично масло до 1%, в състава на което влизат пипен, пинокамфон, цинеол, камфен и сесквитерпени. В дрогата се съдържат дъбилни вещества, олеанолава и урзолова киселини, бетаситостерол; дитерпеновото горчиво вещество марубин, розмаринова киселина, флавоновия гликозит диосмин и хизопин, смоли, захари, минерални соли, органични киселини.

Лечебно действие: Спазмолитично, противокашлено, отхрачващо, противовъзпалително.

Употреба: Намира приложение при хроничен бронхит, хроничен катар на червата, хронични възпалителни заболявания на стомашно-чревния тракт, диспепсия, запек.

Начин на употреба. *Вътрешно:* 1 чаена лъжичка ситно нарязана дрога се залива с 250 мл вряща вода, оставя се да кисне и докато е топла, се пие по половин чашка, 2-3 пъти дневно. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога, в съотношение 10 : 3, като се приемат по 10-12 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. *Външно:* Ползва се отвара за промивка на рани и за плакнене на устата при възпалителни процеси в устната кухина и гърлото. [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Чай от Исоп се пие при слаб стомах, ревматизъм, жлези, слабокръвие, а с добавяне на Ружа и Слез - при болки в гърдите, кашлица и задух. Отвара от Исоп се използва за компрес при болки в очите, за гаргара при болки в гърдите, за лапи при контузни рани.

9. Род LAMIUM L.

Мъртва коприва

сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни тревисти растения с дълги, пълзящи коренища. Стъблата са изправени, четириръбести, високи до 80 см, кухи, рядко влакнести. Листата са яйцевидни или ланцетни, срещуположни на кръст, по възлите назъбени. Цветовете са приседнали, разположени в пазвите на горните листа, в прешлени по 3-16. Чашката е звънчевидна, дълга 9-15 мм, с 5 почти еднакви зъбчета. Венчето е жълто, бяло или червено (в зависимост от вида), сраснало с права (клюнесто извита) тръбица, почти 3 пъти по-дълго от чашката, отвътре с пръстен от власинки. Орехчетата са черни, гладки. [3] У нас се срещат и са описани 7 вида от билката:

1. *Lamium amplexicaule* L. - Стъблообхватна мъртва коприва. Среща се по тревисти и буренясащи места, като плевел из нивите в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти юли-август.

Сн. 11. Бяла мъртва коприва
(*Lamium album*)

2. *Lamium bifidum* Сур. - Двуделноцветна мъртва коприва. Расте по каменисти места, из храсталаци в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти май-юли.

3. *Lamium garganicum* L. - Гарганиева мъртва коприва. Среща се по каменисти места, из светлите участъци на горите, в планините и предпланините на цялата страна, от 800 докъм 2400 м н. в. Цъфти през юни-август.

4. *Lamium maculatum* L. - Петниста мъртва коприва. Вирее в гори и храсталаци в цялата страна, докъм 1500 м н. в. Цъфти май-юли. Употребява се в Българската народна медицина.

5. *Lamium purpureum* L. - Червена мъртва коприва. Расте като плевел по тревисти места, из градини, орници и посеви в цялата

страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти май-юли. Употребява се в Българската народна медицина.

6.* *Lamium album* L. - Бяла мъртва коприва (сн. 11). Среща се покрай огради и буренясащи местности, най-често в югозападните части на България. Цъфти април-юли. Употребява се в Българската народна медицина.

7. *Lamiastrum galeobdolon* (L.) Ehrend. et Polatsnek - Жълта мъртва коприва. Многогодишно тревисто растение. Стъблото е изправено. Листата са яйцевидни, често към върха ланцетни, назъбени. Цветовете са приседнали в пазвите на листата, в прешлени по 3-5. Чашката е с 5 еднакви зъбчета. Венчето е жълто, с права тръбица отвътре с пръстен от власинки. Орехчетата са черни, гладки.

Най-често се среща по сенчести, влажни места из гори и храсталаци, предимно в планините, докъм 1300-1500 м н. в. Цъфти април-юни. Употребява се в Българската народна медицина.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae
Бяла мъртва коприва
Lamium album L.

Български народни наименования: Бяла мъртва коприва, Дива коприва, Коприва, Мъртва коприва, Сладък бурен.

Наименования в други страни. Русия: Глухая крапива, Яснотка белая; Англия: Wite Dead-nettle; Германия: Weisse Taubnessel; Франция: Ortie blanche.

Описание: Бялата мъртва коприва е многогодишно тревисто растение. Коренището е хоризонтално, пълзящо, снабдено с множество коренчета, надълбоко проникващи в почвата. Стъблото е до 60 см високо, приповдигащо се или изправено, четириръбесто, кухо, просто, рядко разклонено, окосмено. Листата са разположени срещуположно на кръст, сърцевидно яйцевидни, 3-8 см дълги, назъбени, на върха заострени, долните са по-едри, с дълги дръжки, а горните по-дребни, с къси дръжки или приседнали, наподобяващи до известна степен листата на обикновената коприва, но не са парливи. Цветовете са едри, бели, приседнали в пазвите на горните листа. Чашката е тръбесто звънеста, с 5 жилки и 5 зъбеца, неопадваща. Венечната тръбица отвътре е с полегат пръстен от власинки. Горната устна е с дълги реснички. Тичинките са разположени успоредно под горната устна, а страничните са по-дълги. Прашниковите торбички са разперени. Плодът е съставен от 4 остротристенни орехчета. Билката цъфти от април до есента.

Разпространение: В Европа, Сибир, Близкия и Далечния изток, пренесено е и в Северна Америка.

Находища: У нас се среща из буренявали места, край пътища, огради и другаде, в сравнително ограничени площи в Софийско, Брезнишко и др.

Употребяема част: Венчелистчетата (*Flores Lamii albi sine calycibus*, *Flores Uriticae mortuae sine calycibus*).

Време за бране: април-септември.

Недопустими са примеси. При брането да не се смесва с други растения от същия род.

Описание на готовата дрога: Изсушените венчелистчета на мъртвата коприва.

Съдържание. Значителни количества слезести вещества, до 3% катехинови дъбилни вещества, до 0,14% сапонини, до 0,5% етерично масло, в състава на което има следи от алкалоиди и 4,4% феноли, до 0,72 mg% аскорбинова киселина и флавоноиди. Освен това в дрогата е установено съдържанието на холин, хистамин и тирамин, метиламин, захари, ензимът емулзин, галова киселина, калиеви соли. Листата съдържат значително количество каротин (провитамин А), а всички части на растението - витамин С. Цветовете съдържат кверциметрин, кемпферол-3-глюкозид, рамнозид, рутозид, хлорогенова и кафена киселина, както и два неуточнени фенола.

Употреба: Като откашлечно, пикочогонно и противовъзпалително средство, при спазми и мъчно уриниране у стари хора, при кожни възпаления, сърбящи екземи, копривна треска и др. Вътрешно: 2 супени лъ-

жици ситно нарязани цветчета се запарват с 450 мл вряща вода и след изстиване се прецеждат - доза за 1 ден. Външно: 2 супени лъжици от дрогата се заливат с 100 мл вряща вода, прецежда се и се правят компреси срещу възпаления по кожата, както и при хемороиди, циреи и др. Ползва се прецедената отвара, напоена върху памучно парче, както и остатъка от запарената прецедена дрога.

Младите листа могат да се използват за храна във вид на салатата.

От растението се получава жълта боя. Много добро медоносно растение. [1]

10. Род LAVANDULA Mill.

Лавандула

сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Многогодишен полухраст. Култивиран в България (сн. 12).

Сн. 12. Лавандула (*Lavandula angustifolia mill.*)

Сем. Устоцветни -
Lamiaceae = Labiatae

Лавандула

Lavandula angustifolia Mill.

Български народни наименования: Лаванда, Лаванта, Ливанто, Лавандула.

Наименования в други страни. Русия: Лаванда аптечная, Лаванда колосовая; Англия: Water Plantain, Lavender; Германия: Lavendela, Gemeiner Froschloffel; Франция: Lavande, Alisma Plantain.

Разпространение: Билката расте в диво състояние в страните от Средиземноморието (Франция, Испания, Гърция, Италия) и Северна Африка.

Находища: У нас Лавандулата не е диворастяща, а се отглежда в районите на Стара планина и Средна гора - Карлово, Казанлък и др., до 1000 м н. в.

Описание на билката: Висок, многогодишен полухраст със силно развита коренова система. Стъблата са много, образуват туфи, в долната си част са вдървени. Листата са приседнали, линейни, ланцетни, целокрайни, срещуположни, сивоблезникави и през зимата не окапват. Цветоносните дръжки са с четири ръба. Цветовете са бели, бледорозови, сини или

тъмно виолетови, събрани в класовидни съцветия. Чашката е 5-зъбна, тръбеста, тъмновиолетова. Венчето е синьовиолетово или бяло, тръбесто, двуустно. Тичинките са 4, с жълти прашници. Миризмата на билката е характерна. Плодът е съставен от 4 орехчета.

Употребяема част: цветовете.

Време на събиране: юли-август.

Химичен състав: Цветовете съдържат етерично масло, в състава на което влиза до 42% линалилацетат. Билката съдържа още ливалоол, борнеол, кумарин, гераниол, камфен, мирцен, нерол, етил-п-амилкетон, фурфулол, алфа-пинен, кариофилен, естери на оцетната, маслената, валериановата и капроновата киселини. Освен етерично масло, дрогата съдържа и захари, минерални соли, антоциани, органични киселини, восъци и др.

Лечебно действие: Нервноуспокоително, антисептично и ободряващо, премахва спазмите в гладката мускулатура. Има и дезинфекционно действие.

Употреба: Намира широко приложение при нервни заболявания, неврастения, безсъние, сърдечна невроза, мигренозно главоболие, при стомашни неразположения, чревни колики, газове в червата. Външно Лавандулата се ползва под формата на бани - действа успокояващо.

Начин на употреба: Вътрешно: 2 супени лъжици ситно стрита дрога се залива с 500 мл вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се изпива за един ден. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога в съотношение 10 : 4, като се приемат по 10-15 капки в малко вода, 3 пъти дневно. [2]

Билката в Българската народна традиция: Изсушени стръкове от Лавандула се поставят между дрехите и завивките за защита от молци. Чай от стръкове на билката се пие при сърцебол и вятър в корема.

11. Род LEONURUS L.

Дяволска уста

сем. Устоцветни -

Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с вдървено късо коренище. Стъблата са изправени, четириръбести, високи до 2000 см, силно разклонени, често червено виолетови. Листата са срещуположни, с меки власинки или почти голи, долните са на дълга до 4 см дръжка, заоблени до яйцевидни; горните са продълговати, елиптични или ланцентни, в основата са клиновидни, рядко назъбени. Цветовете са неправилни, приседнали, разположени по 10-20 в прешлените на пазвите на горните листа и образуват дълго до 30 см класовидно съцветие с разделени прешлени. Чашката е тръбестозвънчева, дълга 3-8 мм почти гола, с 5 твърди, закривени навън зъбеца. Венче-

Сн. 13. Лечебна дяволска уста (*Leonurus cardiaca*)

то е розово, тръбесто, в основата отвътре с пръстен от власинки, двуустно - горната устна е дългнеста, вдлъбната, а долната 3-делна, с тъпи дялове. Плодът е сух, разпадащ се на 4 орехчета (Пчелниковидна дяволска уста) [3] У нас се срещат 2 вида от билката.

1.* Leonuros cardiaca L. - Лечебна дяволска уста (сн. 13). Расте по тревисти и буренясащи места в цялата страна, докъм 1000-1200 м н. в. Цъфти юни- септември. Използва се народната и официалната медицина.

2. Leonuros marrubiastrum L. - Пчелниковидна дяволска уста. Среща се най-често по тревисти и буренясащи места в цялата страна, докъм 1100 м н. в. Цъфти юли-септември.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Дяволска (Лечебна) уста

Leinurus cardiaca L.

Български народни наименования: Дяволска уста, Дяволско страшниче, Обикновена дяволска уста, Страхливче, Темянка, Чубурлово биле, Домашна коприва, Петокръст и др.

Наименования в други страни. Русия: Пустырник обыкновенный; Англия: Motherwort; Германия: Lowenschwanz; Франция: Cardiaque, Agripaume.

Разпространение: Скандинавските страни, Атлантическа и Средна Европа, Кавказ, Мала Азия, Северна Америка.

Находища: У нас се среща покрай населени места, по дворове, тревисти и буренясащи местности, край пътищата и жилищата в цялата страна до 1200 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение, с приятна лимонена миризма. Стъблата са високи 150 см, изправени, четириръбести, кухи. Листата са срещуположни, с дръжки, почти до половината длановидно нарязани, обикновено на 5 дяла, отгоре са зелени, отдолу бледи, към върха цели, тясно линейни. Цветовете са червеникаво обаягнени венчета, 2-2,5 пъти по-дълги от чашката, с линейни прицветници, разположени прешленовидно в пазвите на по-горните листа. Чашката и венчето са двуустни. Тичинките са 4. Плодът е съставен от 4 едносеменни, яйцевидни орехчета. Билката може да се култивира.

Употребяема част: Стръковете. Внимание: да не се скубе с корените!

Време на събиране: През лятото: юли-август.

Химичен състав: Съдържа етерично масло до 5%, горчивото вещество леонурин, алколоида мондрин, ябълчена, винена и лимонена киселина, неуточнено глюкозидно вещество от групата на сърдечно действащите глюкозиди. Съдържа още горчиви и белтъчни вещества, смоли, стахидрин, витамин С. От дрогата са изолирани шест флавоноида и един глюкозид.

Лечебно действие: Успокоително върху централната нервна система, пикочогонно, съдоразширяващо.

Употреба: Намира приложение при неврози от всякакъв вид, нервно изтощение и умствена преумора, високо кръвно налягане на нервна почва, против стрес, напрежение, безсъние, страхова и сърдечна невроза, заекване, напикаване, а също така при гуша, базедова болест, сърдечен

порок, кардиосклероза, атеросклероза, анемия, безплодие, закъсняла и болезнена менструация, малария.

Начин на употреба: Вътрешно: 2 супени лъжици ситно нарязана дрога се залива с 650 мл вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно, по 200 мл. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога, в отношение 10 : 3, като се приемат по 20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. Изработен е и препаратът «Леонорин», който се приема по 30-40 капки, 3-4 пъти дневно. Външно: Използва се за налагане на рани от изгаряне. Билката не е токсична! [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Запарката от дяволска уста се ползва при охтика, нерви, сърцебиене и слабо сърце, смущения в менструацията, трудно уриниране и кашлица. Пресни листа от билката се налагат върху рани от изгорено.

12. Род MARRUBIUM L.

Пчелник

сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с горчив вкус и неприятна миризма. Стъблата в основата са изправени, четириръбести, високи 40-60 см, беловлакнести. Листата по ръба са неравномерно назъбени, отдолу беловлакнести, отгоре тъмнозелени. Цветовете са събрани по много (20-50) в плътни кълбести прешлени в пазвите на листата, обикновено 6-8 на брой. Чашката е тръбеста, вълнеста, в отвора със или без пръстенче от власинки, с 10 еднакви, шиловидни и на върха кукесто завити зъбци. Венчето е с къса тръбица, влакнесто, 5-листно, бяло, сраснало, двуустно. Тичинките са 4. (Мъртва коприва - Сусерка). Медоносни и лечебни растения. [3] У нас се срещат 3 вида, 2 от тях са описани:

1. *Marrubium peregrinum* L. - Мъртва коприва (Сусерка). Расте по сухи, каменисти и буренясащи места в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Използва се в Българската народна и официална медицина. Цъфти юни-август.

2.* *Marrubium vulgare* L. - Обикновен пчелинок (сн. 14). Среща се по тревясащи, каменисти и буренясащи места в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти май-юли. Използва се в Българската народна и официална медицина.

Сн. 14. Обикновен пчелинок (*Marrubium vulgare*)

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Обикновен (медицински) пчелинок

Marrubium vulgare L.

Български народни наименования: Блага трева, Мантърка, Куртоту (тур.), Медицински пчелник, Пчелник, Пчелинок, Сладка маточина.

Наименования в други страни. Русия: Шандра обыкновенная, конская мята; Англия: White Harehound, Германия: Weisserq, Andorn; Франция: Marrube blanc.

Описание: Пчелникът е многогодишно тревисто растение. Коренът е вдървенял. Стъблото е високо до 50 см, изправено, долу обло, горе тъпо, четириръбесто, разклонено, беловлакнесто. Листата са с дръжки, разположени срещуположно на кръст, кръглоовални или почти кръгли, набръчкани, равномерно назъбени, отгоре тъмнозелени, отдолу гъсто покрити с беззикави влакна, с ясно очертано жилкуване, с дръжки. Жилките отгоре са вдлъбнати, отдолу силно изпъкнали, стеснени към листната дръжка, с гъсти трихоми. Цветовете са бели, приседнали, разположени по няколко прешленовидно в пазвите на горните листа. Чашката е 5-листна, тръбеста, с 10 бодливи и извити навън, а отвън покрити с власинки зъбчета. Венчето е 5-листно, бяло, сраснало, горе двуустно. Горната му устна е изправена, двуделна до средата. Долната устна е извита надолу, страничните и дялове са къси, а средният е широк. Тичинките са 4, като две от тях са по-дълги. Плодът е сух, разпадлив на 4 продълговати, едносеменни, дългнесто тристенни орехчета. Цялото растение има приятна миризма. Цъфти през юни - септември.

Разпространение: В Средиземноморието, Средна Европа, Балканския полуостров, Кавказ, Средна Азия, Иран.

Находища: У нас билката се среща в сухите, тревисти и буренявали места, покрай пътищата, оградите и другаде в цялата страна.

Употребяема част: Надземната цъфтяща част (Herba Marrubii).

Време за бране: май-август.

Начин на бране: Брането се извършва в началото или по време на цъфтенето на растението. Отрязват се облистените цъфтящи стръкове на около 20 см от върха, като се изхвърлят прецъфтелите, необлистени и вдървесинени стъбла, повредените листа и др.

Съдържание: До 1% марубин (горчиво вещество), около 7% дъбилни и смолисти вещества, малко етерично масло, восъци и слузи, минерални соли; още едно горчиво вещество, което не е идентично на марубина, холин и нитрати.

Дрогата е подложена на системни и задълбочени изследвания, в резултат на което е установено съдържанието на нови физиологично активни вещества в нея. Изолирани са алкалоидите бетоницин, турицин и стахидрин - със сърдечно-съдово действие, още един сесквитерпен, стероли, амини, галова и урзолова киселини, витамин. В резултат на експериментални данни, спиртният извлек от дрогата се препоръчва за приложение в медицинската практика при заболявания на дихателните пътища (белодробна ТВС, коклюш, емфизем, хроничен бронхит). През 1968 г. са

изолирани и бета-ситостерол, перегринол и новият дитерпеноид марубиол. Забележка: По осъвременени данни, билката не се използва вече в съвремената медицина.

Употреба: Като успокояващо средство при кашлица и хроничен бронхит (улеснява отделянето на храчките), при възпаление на жлъчката и черния дроб, при стомашни и чревни разстройства, както и при болезнена и недостатъчна менструация у болни от анемия жени. Вътрешно: Две (2) чаени лъжички ситно нарязана дрога се накисва в 1 чаена чаша студена вода в продължение на 4 часа, след което се прецежда - доза за 1 ден. Външно: Отвара от дрогата се употребява и външно за бани на деца с кожни обриви. Една (1) супена лъжица от дрогата се залива с 500 мл вряща вода, ври още 2-3 минути, прецежда се и разреждана с топла вода се ползва за обливане.

При системното изследване (фармакологично и клинично) в миналото (преди 35-40 години) е установено следното:

1. Изолираната от дрогата марубинова киселина и нейната натриева сол са добро холеретично средство.

2. Марубинът, изолиран от дрогата, е дитерпеноидлактон, но няма холеретично действие.

3. Алкохолните, етерните и хлороформните извлекци от дрогата, както и 20% декокт, притежават добре изразен спазмолитичен ефект и се препоръчват за по-нататъшни експериментални проучвания.

4. Дрогата има и хипотензивно действие.

5. Дрогата се препоръчва в медицинската практика при заболяване на дихателните пътища.

Ценно медонесно растение.

Водният екстракт от дрогата има инсектицидно действие.

Дрогата намира приложение и в ликьореното производство. [1]

13. Род MELITTIS L.

Кошутина

сем. Устоцветни -

Lamiaceae = Labiatae

Многогодишно тревисто растение. Стъблата са високи, изправени, четириръбести, неразклонени, вълнесто окосмени. [3]

У нас се среща и е описан само 1 вид:

1.* **Melittis melissaphyllum L. - Кошутина** (сн. 15). Среща се по сенчести места, из гори и храсталаци, в планините, докъм 2000 м н. в. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 15. Кошутина (*Melittis melissaphyllum*)

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Кошутина

Melittis melissaphyllum L.

Български народни наименования: Голяма медуниче, Женска кошутина, Кошутина.

Наименования в други страни. Русия: Кадило мелиссовидное; Англия: Bastard-Balm; Германия: Biensaug-Immenblatt; Франция: Мйлитте, herbe sacrée.

Характерни особености. Кошутината е многогодишно, тревисто, ароматично растение. Коренището е доста дебело. Стъблото е широко, сочно, четириръбесто, изправено. Листата са срещуположни, едри, широко яйцевидни, 4-12 см дълги, 2-7 см широки, по ръба назъбени, с дълги до 3 см дръжки и с редки власинки. Цветовете са с двустно венче, обикновено бели, с розово петно на долната устна, сравнително едри, до 5 см дълги, разположени по 1-3 в пазвите на горните листа, обърнати на една страна. Билката цъфти от април до юни.

Разпространение: Средна и Южна Европа.

Находища: У нас се среща из храсталациите и светлите широколистни гори в планинските ни райони, но и в Дунавската равнина (Видинско, Тутраканско и др.).

Употребяема част: Върхните цъфтящи стръкове, заедно с листата (Herba Melittis).

Време за бране: май-август.

Начин на бране: Отрязват се облистените върхари на растението, като се обират листата и от неотрязаната част на стъблото.

Съдържание: Не е още достатъчно проучено. В дрогата е установено съдържание на етерично масло, кумарин и флавоноиди.

Употреба: В народната медицина се използва при болки в стомаха и червата, при недостатъчна менструация, пясък в бъбреците и др. Вътрешно: 1-2 чаени лъжички ситно нарязана дрога се залива с 1 чаена чаша вряща вода, остава се да кисне 1/2 час, след което се прецежда - доза за 1 ден. Външно: Стопленият остатък след прецеждането се употребява за налагане при кожни възпаления, рани и други. Декоративно растение. [2]

14. Род MELISSA L.

Маточина

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Многогодишно, тревисто растение. У нас се среща само 1 вид:

1.* *Melissa officinalis* L. Обикновена маточина (сн. 16). Расте често по каменисти и тревисти места в цялата страна, а някъде - като градинско растение, отглеждано в съседство с пчелини, докъм 1200 м н. в. Използва се в Българската народна и официална медицина. Цъфти през юни-септември.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Маточина

Melissa officinalis L.

Български народни наименования: Вряс, Кошерджийска трева, Лимонка, Мамник, Маточина, Маторка, Мащерика, Орисчец, Портокалка, Пчеларник, Пчелин, Пчелно биле, Пчелок, Пчеляк.

Наименования в други страни. Русия: Мелисса лекарственная; Англия: Balm, Bahu; Германия: Zitronen Meliss; Франция: Mÿlisse, Citronnelle.

Разпространение: Европа, Кавказ, Азия, Югозападен Сибир, Югозападното Средиземноморие.

Находища: У нас се среща из гори, храсталаци, покрай населени места, по дворове и градини, сред каменисти местности, в цялата страна до 1200- 1400 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение с приятна лимонена миризма. Стъблата са високи 30-80 см, изправени, четириръбести, разклонени, покрити с жлезисти и прости власинки. Листата са срещуположни, широко яйцевидни, ромбични или продълговати, 2-8 см дълги и 2-6 см широки, отдолу жлезисто влакнести, тъпо назъбени, с дръжки. Цветовете са бледожълти, бели или розови, събрани по 4-12 в лъжливи прешлени, разположени в пазвите на горните листа. Чашката и венчето са двуустни. Тичинките са 4. Плодът е съставен от 4 едносеменни, яйцевидни орехчета. Билката може да се култивира.

Сн. 16. Обикновена маточина (*Melissa officinalis*)

Употребяема част: Цъфтящите връхни и долните облистени части на растението. В зависимост от предназначението се бере преди или по време на цъфтеж. Внимание: да не скубе с корените!

Време на събиране: През лятото, юни-юли.

Химичен състав: Съдържа етерично масло, в състава на което влизат терпенови производни: цитрал, цитроненлал, гераниол, линалоол, мирцен, алдехиди, дъбилни вещества, смолисти и горчиви вещества, слузи. Съдържа и три вида киселини: кафена, олеанолова и урзолова, ензими, витамин С, минерални соли и др.

Лечебно действие: болкоуспокояващо, нервноуспокоително, отслабва болките в областта на сърцето, усилва зрението, газогонно.

Употреба: Намира приложение при гастрити, неврози от всякакъв вид, нервно изтощение, главоболие, виене на свят. Билката се ползва и при високо кръвно налягане, херпес, неврастения, фарингит, ларингит, епилепсия, меланхолия, за възбуждане на апетита, против уплаха, смущения в съня, за усилване на зрението, при ревматизъм, полова свръхвъзбуда.

Начин на употреба. Вътрешно: 2 супени лъжици ситно нарязана дрога се залива с 650 мл вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след

което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно, по 200 мл. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога, в отношение 10 : 3, като се приемат по 20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. Външно: За налагане при гърлобол, червен вятър, мастит, циреи и зъбобол. [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Запарката от маточина се ползва при нервите болести: уплаха, нерви, тиха лудост. Отвара от билката се пие в големи количества - вместо вода при високо кръвно. За стимулиране на менструацията се пие по-концентрирана отвара от 4-5 супени лъжици в 1 литър вода. Маточината се ползва още при проблеми в храносмилането, при сърцебол, диария, малокръвие, задух, орама. [4]

15. Род MENTHA

Мента

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с разклонени, четириръбести стъбла, високи 30-120 см, често тъмно-виолетови и вдървяващи се. Листата са с къси дръжки, срещуположни, яйцевидни, дълги 3-4 см, широки 0,5-2 см, накрая напилено назъбени. Цветовете са бледо до тъмно виолетови, събрани в гъсти прешлени в пазвите на горните листа или най-често на върха в класовидни съцветия. Чашката е правилна или неясно двуустна, с 5 зъбчета. Венчето е фуниевидно, с 4 почти равни дяла. Орехчетата са 4, с грапава повърхност. (Обикновена мента - Джоджен). Медоносни и лечебни растения, с определено стопанско значение. [3] У нас се срещат 6 вида, единият от които е култивиран:

1.* *Mentha aquatica* L. - Водна мента (сн. 17). Среща се по влажни и мочурливи, тревисти места в цяла България, докъм 1000 м н. в. Използва се в Българската народна медицина. Цъфти юли-октомври.

2.* *Mentha arvensis* L. - Полска мента (сн. 18). Често обитава влажни места, покрай нивите в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Използва се в Българската народна медицина. Цъфти юли-септември.

3.* *Mentha longifolia* (L.) Hudson. - Дълголистна мента (сн. 19). Расте по влажни места край реки и потоци, покрай орници и ниви в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Използва се в Българската народна медицина. Цъфти юли-септември.

4.* *Mentha piperita* L. - Лютивна мента (сн. 20). Култивирано растение. Отглежда се у нас на площи между Стара планина и Средна гора. Използва се масово в официалната медицина, в козметичното и парфюмерийно производство.

5.* *Mentha pulegium* L. - Блатна мента, Бласкун (сн. 21). Среща се по влажни и мочурливи места в цялата страна, докъм 1400 м н. в. Използва се в Българската народна медицина. Цъфти юни- септември.

6. *Mentha spicata* L. - Обикновена мента (Джоджен). Често расте по влажни места, покрай реки и потоци в цялата страна. Отглежда се и като градинско растение в дворовете. Може да се срещне докъм 1200-1300 м н. в. Използва се в Българската народна медицина. Цъфти юни-октомври.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Водна мента

Mentha aquatica L.

Български народни наименования: Водна мента, Мента.

Наименования в други страни. Русия: Мята водяная; Англия: Water Mint; Германия: Bachminze, balsam; Франция: Menthe rouge.

Разпространение: В Европа и Северна Америка.

Находища: Билката се среща в покрайнините на блата и мочурливи места, навсякъде в по-ниските части на страната до 1000 м н. в.

Описание на билката: Водната мента е многогодишно тревисто растение. Стъблото е четириръбесто, слабо разклонено, покрито с обърнати надолу власинки. Листата са срещу-положни, с дръжки, заоблени или удължени, в основата сърцевидни, почти голи. Цветовете са събрани по много в пазвите на най-горните листа, във вид на главести съцветия. Чашката е 5 делна, сраснала, с фуниевидна форма и с 5 заострени триъгълни зъбеца. Венчето е четирилистно, розово-виолетово, в долната си част - тръбесто, а в горната - четириделно, с почти еднакви дялове. Тичинките са 4, еднакви и разперени. Плодът е съставен от 4 кръгли орехчета. Силно изменчив вид.

Употребяема част: Надземната цъфтяща част.

Време на събиране: юни-август.

Химичен състав: Съдържа до 1% етерично масло в състава, на което влизат свободен линалоол (до 36%), линалилацетат (до 10%), карвон, сесквитерпини. Не съдържа ментол. В етеричното масло са извлечени и L-пинен, бета-пипен, сабинен, мирцен, лимонен, цинеол и др.

Лечебно действие: Болкоуспокояващо и спазмолитично.

Употреба: Намира приложение при заболявания на стомаха и жлъчката.

Начин на употреба: *Вътрешно:* 2 супени лъжици ситно счукана дрога се залива с 3 чаени чаши вряла вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда. Дневна доза: по една чаена чаша, 2-3 пъти дневно. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт, в съотношение 100 : 20 суха билка. Дневна доза: 15-20 капки, три пъти дневно, преди храна, в малко вода. Спиртната тинктура може да се ползва и за разтриване при кожни обриви и др. [2]

Сн. 17. Водна мента
(*Mentha aquatica*)

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Полска мента

Mentha arvensis L.

Български народни наименования: Полска мента, Мента (сн. 18).

Наименования в други страни. Русия: Мята полевая; Англия: Corn Mint; Германия: Acker Minze, Kornminze; Франция: Baume des champs.

Разпространение: В Средиземноморието, Балканския полуостров, Средна Азия, Кавказ, Сибир, Северна Америка, Мексико. В Китай и Япония растението е култивирано.

Находища: В България билката се среща из влажните места, покрай реките, ливадите и пасищата до 1000 м н. в. Широко разпространен вид.

Сн. 18. Полска мента
(*Mentha arvensis*)

Описание на билката: Многогодишно тревисто растение, със силно разклонено коренище. Стъблата са дълги, четириръбести, светлозелени, 40-50 см високи. Листата са дребни, овални, по-често елипсовидни, срещуположни, на върха заострени, по краищата назъбени, с дръжки. Цветовете са бледовиолетови, събрани в почти класовидни съцветия. Чашката е късозвънеста, 2-3 мм дълга, с широки, триъгълни, късо подострени зъбци. Тичинките са 4, еднакви. Цялото растение е с приятна, характерна ментова миризма.

Употребяема част: Стъбло, листа, рядко цвят.

Време на събиране: юни-октомври.

Химичен състав: Етерично масло, в състава на което влизат: пулегон, пиперитон, ментон, хисперидин, рамноза, бетаин и др. В листата се съдържа каротин (провитамин А),

един кетон и др. Главна съставна част на дрогата е алфа-пулегон, по-малко алфа-пипен, бета-пипен, лимонен и др. Най-високо съдържание на лечебните съставки в растението се наблюдава сутрин, при изгрев слънце до 10-12 часа на обяд.

Лечебно действие: Болкоуспокояващо, противовъзпалително, нервноуспокоително и противогърчово.

Употреба: Намира приложение при заболявания на стомаха, нервната система и дихателните пътища.

Начин на употреба.

Вътрешно: 1 супена лъжица ситно счукана дрога се залива с 600 мл вряла вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда. Дневна доза: по една водна чаша, 2-3 пъти дневно. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт, в отношение 100 : 30 суха билка. Дневна доза: 15-20 капки, три пъти дневно, преди храна.

Външно: Прилага се във вид на запарка за инхалация. Една супена лъжица от дрогата се поставя във вода, кипната в подходящ широк съд. Правят се вдишвания над съда в продължение на 15-20 мин. [2]

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Дълголистна мента

Mentha longifolia L. Hudson

Български народни наименования: Дълголистна мента, Мента (сн. 19).

Наименования в други страни. Русия: Мята длиннолистная; Англия: Horse Mint; Германия: Rossmintze; Франция: Menthe sauvage.

Разпространение: В Европа, Европейската част на Русия, Скандинавия, Средиземноморието, Мала Азия, като култивирано растение в много страни.

Находища: Билката се среща често у нас из влажните и мочурливи места, край реките в предпланините и планините до 1200 м н. в.

Описание на билката: Дълголистната мента е многогодишно, тревисто растение. Коренището е силно развито, пълзящо. Стъблата са изправени, леко разклонени в горната част, влакнести, до 80-100 см високи. Листата са приседнали, продълговато ланцетни или елипсоидни, на върха заострени, назъбени, зелени отгоре, беловълнести, с изпъкнала мрежа от жилки отдолу. Цветовете са розововиолетови, събрани в плътни класовидни съцветия. Чашката е гъстовлакнеста. Венчето е фуниевидно, почти правилно, два пъти по-дълго от чашката. Плодът е орехче. Семето е леко удължено.

Употребяема част: Стъбло, листа и цвят.

Време на събиране: юни-октомври.

Химичен състав: Етерично масло от 0,6% до 1,5%, в състава на което влизат карвон, бунеола, пулегон, ментон, ментол, изоментол, цинеол, пулегон. Маслото съдържа и естер, чиято Rf-стойност отговаря на Rf-стойността на куминилацетата. Най-високо съдържание на лечебните съставки в растението се наблюдава сутрин при изгрев слънце.

Лечебно действие: Болкоуспокояващо, противовъзпалително, ободрително средство, газогонно.

Употреба: Намира приложение при заболявания на стомаха и стомашни разстройства, подобрява храносмилането. Използва се при честа умора и леки безсъния. Главоболие, виене на свят, мигрена, лош дъх в устата, невроза. Бронхит. Жлъчно-чернодробни заболявания, хроничен панкреатит, газове, диария, алергия, хемороиди. Сърдечна слабост, сърдечна невроза, климакс. Зъбобол, възпаление на венците и средното ухо.

Начин на употреба. *Вътрешно:* Две супени лъжици ситно нарязана дрога се залива с 650 мл вряла вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда. Дневна доза: по една винена чаша, 2-3 пъти дневно. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт, в отношение 1 : 3 спирт : суха билка. Дневна доза: 15-20 капки в 50 мл вода, три

Сн. 19. Дълголистна мента
(*Mentha longifolia*)

пъти дневно, 15 мин. преди храна. Външно: При кожни сърбежи, рани, подутина. Основно се прилага във вид на запарка за инхалация. Една супена лъжица от дрогата се поставя в 200-300 мл вряща вода в подходящ широк съд, сменя се от огъня и се правят вдишвания над съда в продължение на 15-20 мин. Може да се ползват и инхалаторни устройства. [2]

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Лютива мента

Mentha piperita L. Hudson

Български народни наименования: Лютива мента, Мента (сн. 20).

Наименования в други страни. Русия: Мята перечная; Англия: Peppermint; Германия: Pfeffer Minze; Франция: Menthe poivrée.

Разпространение: В Англия, Франция, Италия, Унгария, Европейската част на Русия като култивирано растение. В Англия лютивата мента се отглежда още от XII в. в областта Мичам. Различават се два вида културна мента: черна и бяла. Черната мента се отглежда главно в Англия и у нас, а бялата - във Франция.

Сн. 20. Лютива мента
(*Mentha piperita*)

Находища: Билката се отглеждаше масово върху поливни площи в следните бивши окръзи: Варненски, Великотърновски, Видински, Плевенски, Пловдивски, Разградски и Старозагорски. Преди десетина години България заедно с Италия беше една от първите страни по производство на ментово масло в света.

Описание на билката: Предполага се, че Лютивата мента (*Mentha piperita* L. Hudson) е естествен хибрид между водната мента и *M. virid.* Многогодишно тревисто растение. Стъблата са дълги, тъмновиолетови, 30-60 см високи. Листата са с къси дръжки, срещуположни, яйцевидно ланцетни или ланцетни, 4-8 см дълги и 2-4 см широки, в основата сърцевидни, на върха заострени, по края назъбени. Цветовете са розови или бледо виолетови, събрани във върхни класовидни съцветия. Чашката е с 5 зъбчета. Венчето е фуниевидно, почти правилно, четириделно, с малко по-широк и леко изрязан горен дял. Тичинките са 4. Плодът е съставен от 4 орехчета.

Употребяема част: Стъбло и листа.

Време на събиране: юни-август.

Химичен състав: Етерично масло, в състава на което влизат главно алкохолът ментол (30- 70%), оцетерпени, лимонен, ментофуран, кетона ментон (до 18%), алдехиди, амилов алкохол, естери на изовалерианова киселина, алфа-пипен, бета-пипен, кадинен, кетона пиперитон, алфа-феландрен, цинеол, кариофилен, дипентен, пулегон, урзолова киселина и

др. В листата е установено наличието на: до 40% каротин (прочутия провитамин А), хесперидин, бетаин, до 12% дъбилни вещества, смоли, ензими, до 12% минерални соли и др. В сухата билка и отпадните продукти е установено наличието на рутин, алфа-, бета- и гама-токофероли, цистеин, орнитин, хистидин и др. Най-високо съдържание на лечебните съставки в растението се наблюдава сутрин, при изгрев слънце (около 6 часа) и на обяд в 12 часа.

Лечебно действие: Болкоуспокояващо, противовъзпалително, спазмолитично, нервноуспокоително и сърдечно стимулиращо.

Употреба: Намира приложение при заболявания на стомаха, като подобрява неговата секреторна функция. Същото действие билката оказва и върху червата и жлъчката. Повишава апетита, подобрява храносмилането.

Начин на употреба. Вътрешно: Две чаени лъжички ситно счукана дрога се залива с една чаена чаша вряла вода, оставя се да кисне докато истине, след което се прецежда. Дневна доза: по една супена лъжица, 2-3 пъти дневно. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт, в отношение 100 : 2 етерично масло. Дневна доза: 10-15 капки, три пъти дневно, преди храна. Външно: Прилага се във вид на запарка за инхалация. Една супена лъжица от дрогата се поставя във вода, кипната в подходящ широк съд. Правят се вдишвания над съда в продължение на 15-20 минути. Спиртната тинктура може да се ползва и за разтриване при мигрена, кожни обриви и др. [2]

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Бласкун

Mentha pulegium L.

Български народни наименования: Бласкун, Див джоджун, Лехусничева трева, Полски джоджен.

Наименования в други страни. Русия: Мята блошница; Англия: Pennyroyal; Германия: Poley, Poleminze; Франция: Pouliot.

Разпространение: В Европа, Средна Азия, Балкански полуостров, Северна Африка, Канарски острови, Америка, Крим, Кавказ.

Находища: У нас билката се среща почти в цялата страна (без високите части на планините), по влажните и мочурливи места, по ливадите и край реките, докъм 1400 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно тревисто растение. Стъблата са дълги до 60 см, полегнали или изправени, вкореняващи се. Листата са дребни, овални или овално яйцевидни, срещуположни, целокрайни или назъбени, с дребни прилистници. Цветовете са светло пурпурни или лилаво розови, рядко бели, събрани в разчленени прешлени в пазвите на листата. Чашката е двуустна и при отвора е с власинки. Плодът е от дребни топчести орехчета. От цялото растение се разнася приятна миризма.

Употребяема част: Стъблото и листата. Отрязва се с остро ножче цялата връхна, облистена, надземна част през време на цъфтежа, на 25-30 см от върха. При събиране да се подхожда особено внимателно, да не се

скубе, за да не се унищожи находището!

Време на събиране: юни-август.

Химичен състав: Етерично масло, в състава на което влизат: ментол, азулен, лимонен, дипентен, ментон, кетона пулегон, сапунин и до 4% катехинови танини. В суата билка е установено наличието и на диосмин, флавоновия глюкозит хесперидин, пиперитенон и др.

Лечебно действие: Газогонно, болкоуспокояващо.

Употреба: Намира приложение при заболявания на стомаха, корема и дихателните пътища. При болки в стомаха и червата, чернодробни заболяване. Проти-воастматично. Главоболие, епилепсия. Лош дъх в устата.

Сн. 21. Бласкун
(*Mentha pulegium*)

Билката се употребява като инсектицидно народно средство. За животните е отровна.

Начин на употреба. *Вътрешно:* 10 г (две супени лъжици) ситно счукана дрога се залива с две водни чаши вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда. Доза за един ден: 500 мл. Може да се употребява и във вид на тинктура от 95% спирт и 30% дрога, като се приемат по 20 капки в малко вода, 3 пъти дневно. *Външно:* За лапи при стомашни болки, зъбобол и обриви от алергичен произход. Най-често се прилага във вид на запарка за инхалация. Две супени лъжици от дрогата се поставят във вряща вода, кипната в подходящ широк съд. Веднага

се правят вдишвания над съда в продължение на 15-20 мин. Билката не е токсична в количества до 5 г сухо вещество, прието вътрешно, няколко-дневно, след което се почива 3-5 дни! [2]

16. Род *NERETA* L.

Коча билка

Сем. Устоцветни - *Lamiaceae* = *Labiatae*

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с многобройни изправени, разклонени, четириръбести стъбла, високи 40-100 см. Цялото растение е синкавовлакнесто. Листата са срещуположни, горните са продълговати, в основата сърцевидни, на къса дръжка, дълга 0,5-4 см. Цветовете са с дръжка, дълга 7-9 мм, събрани в рехави прешлени, образуващи класовидно съцветие с линейни заострени прицветници, дълги 1,5-3 мм. Чашката е тръбеста, малко извита и полегато отрязана, с 5 еднакви зъбчета. Венчето е с тясна, дълга 8-10 мм тръбица, бяло или белорозово, а долната устна е с червеникави петна. [3] У нас са описани 4 вида от билката. В народната медицина се използват два от тях.

1.* *Nepeta cataria* L. - Обикновена коча билка (сн. 22). Среща се по

каменисти и тревисти места, покрай пътища и огради, в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Използва се в Българската народна медицина. В миналото е използвана и в официалната медицина. Цъфти май-септември.

2. *Nepeta nuda* L. - Гола коча билка. Расте по тревисти места и храсталаци, в планините, докъм 1800 м н. в. Цъфти юни-септември.

Nepeta cataria L.

Сем. Устоцветни -
Lamiaceae = Labiatae

Обикновена коча билка

Nepeta cataria L.

Сн. 22. Обикновена коча билка (*Nepeta cataria*)

Български народни наименования: Бабица, Коча трева, Мачо биле.

Наименования в други страни. Русия: Катовник кошачий; Англия: Cat-mint; Германия: Katzenminze; Франция: Chataire herbe aux chats.

Характерни особености: Кочата трева е многогодишно, тревисто, сивовлакнесто растение. Стъблото е високо до 1 м, изправено или леко полегнало, силно разклонено. Листата са срещуположни, яйцевидни или сърцевидни, едро назъбени, с дълги дръжки. Цветовете са бели или лилави, събрани в прешлени, разположени в почти класовидни съцветия. Чашката е тръбеста, а чашечната тръбица е малко извита и полегато отрязана. Венчето е двуустно. Тръбицата при му основата е тясна, а нагоре - разширена. Горната устна е слабо вдлъбната, а долната е триделна. Тичинките са събрани успоредно под горната устна, като средните са по-дълги от страничните. Цялото растение е с характерна приятна миризма. Цъфти през юни-август.

Разпространение: В Южна Европа, Предна Азия, Средиземноморието, Армения, Индия, Япония (пренесено) и Северна Америка (пренесено). Култивира се в някои райони на Русия.

Находища: У нас се среща по буренясаля, каменисти места, край стоборите, пътищата и другаде в цялата страна, но сравнително рядко.

Време за бране: юни-август.

Начин на бране: Отрязват се връхните стръкове на растението на около 25 см отгоре, по време на цъфтенето. Събират се също и листата от неотрязаната част и се прибавят към стръковете. Събраният материал се почиства от променени и нападнати от ръжда листа, прецъфтели стръкове и др.

Съдържание: До 5% етерично масло с приятна лимонена миризма, в състава на което влизат терпени и пулегон, по-малко цитрал, гераниол, лимонен, дипентен, цитронелол, нерол, карвакрол. Установено е, че главни компоненти на етеричното масло са непеталактонът (42%) и непеталовият анхидрид. Освен етерично масло дрогата съдържа още дъбилни вещества и терпени, както и пулегон.

Употреба: Като стимулиращо средство при главоболие, виене на свят,

против диария, при възпаление и болки в стомаха и червата, при газове и др. Вътрешно: по 2 супени лъжици ситно счукана или смляна дрога се залива с 1 чаена чаша вряща вода и след изстиване се прецежда - доза за 1 ден. Употребява се също в консервната и рибната промишленост за подправка.

Установено е, че дрогата притежава инсектицидни и противобактериални свойства. Етеричното масло намира приложение в парфюмерийната и сладкарската промишленост. Медоносно растение. [2]

17. Род ORIGANUM L.

Риган

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно, тревисто растение

Сн. 23. Риган
(*Origanum vulgare*)

с късо, пълзящо коренище и изправени четириръбести стъбла, високо до 80-90 см, покрито с разперени власинки. Листата са срещуположни, на къса дръжка, продълговато яйцевидни. Цветовете са разположени в пазвите на пурпурни или зелени прицветници, събрани в продълговати класчета. Чашката е звънчевидна, с 5 еднакви зъбеца. Венчето е неясно двуустно, светлочервено или виолетоворозово. Плодът е сух, разпадащ се на 4 орехчета. [3] Официално е описан 1 вид.

1.* *Origanum vulgare* L. - Риган (сн. 23). Среща се из храсталаци и каменисти места, от низините до високопланинските пояси в цялата страна, докъм 2000 м н. в. Цъфти юни-септември. Използва се в Българската народна и официална медицина.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Риган

Origanum vulgare L.

Български народни наименования: Балкански чай, Вранилова трева, Горски чай, Кеклич (тур.), маеран, Овчарски босилек, Риган, Ориган, Риганова трева, Черновръх, Черновръхче.

Наименования в други страни. Русия: Душица обыкновенная, мате-ринка; Англия: Wild Margoran, common majoran; Германия: Wilder Dost; Франция: Margolaine sauvage, origan.

Разпространение: В Атлантическа и Средна Европа, Средиземноморието, Западен Сибир, Кавказ, Далечния Изток. Растението е пренесено и в Северна Америка.

Находища: У нас се среща по тревисти места и храсталаци, в каменисти месности, горски сечища и редки гори, в цялата страна до 2000 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение, с пълзящо коренище, от което се развиват нови стъбла. Стъблата са жилави, дълги до 60 см, изправени, четириръбести, повечето разклонени в горната си част. Листата са срещуположни, продълговати, с леко окосмени къси дръжки, до яйцевидно продълговати, 2-4 см дълги и 0,8-2,5 см широки, обикновено целокрайни или неясно назъбени, на върха заострени с власинки и приседнали жлези. Цветовете са събрани в пазвите на едри, керемидообразни, припокриващи се виолетови прицветници така, че образуват класчета, разположени като метлица. Чашката е звънеста, с пет еднакви зъбца и с пръстен от власинки при отвора. Венчето е неясно двуустно с връзана горна и триделна долна устна. Тичинките са 4. Прицветниците са обагрени в лилаво, рядко в зелено и са по-дълги от чашката. Плодът е съставен от 4 овални, гладки, тъмно кафяви орехчета.

Употребяема част: Цъфтящите и облистени части на растението. При бране с остро ножче се отрязват горните, цъфтящи части на растението - до 20 см от върха. Трябва внимателно да се бере, да не се скубе с коренището.

Време на събиране: През лятото: юни-август.

Химичен състав: Съдържа до 1,2% етерично масло, в състава на което влизат тимол и кавракол, сесквитерпени, геренилацетат и др. Дрогата съдържа още дъбилни вещества, флавоноиди - производни на лутеолина, диосметина и апигенина.

Лечебно действие: Антисептично, противовъзпалително, отхрачващо и нервноуспокоително. Стимулира секрецията на потните, храносмилателните и бронхиалните жлези. Има изразено сънотворно действие. Подтиска половата възбуда.

Употреба: Намира приложение при възпаление и болки в стомаха и коремната област, чернодробни и жлъчни болести, запек, лошо храносмилане. Диабет. При остър и хроничен бронхит, трахеит, грип, магарешка кашлица, болки в ушите, коклюш. При болезнена менструацията, нервност, възбуденост, безсъние и др. Установено е противоглистното действие на билката.

Външно drogата се употребява при екземи, особено за малки деца, във вид на бани. Също така при рани, лишеи и обриви.

Начин на употреба. Вътрешно: 3-4 супени лъжици ситно нарязана дрога се залива с 650 мл вряща вода, оставя се кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно, по 200 мл. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и 20% дрога, като се приемат по 20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. Успешно приложение намира и масленият извлек от билката: 2-3 капки, 2-3 пъти дневно. Външно: За бани: 20-40 г ситно нарязана дрога се залива с 1 литър вряща вода, след изстиване запарката се прибавя към водата за баня. [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Риганът е билка, която е позната и използвана още в древността от местното население - траките. Растението се бере по време на цъфтеж и се ползва от

нашият народ през цялата година. Отварата от риган се ползва при: диария, дизентерия, сърцебол, болести на черния дроб и жлъчката, кашлица, охтика, газове в корема, за пречистване на кръвта. Със сварената билка се налага при сърцебол, гърлобол, зъбобол, рани и екземи. Ползва се и масленият извлек от билката, добит чрез варене на листата. [4]

18. Род OSIMUM L.

Босилек

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Сн. 24. Босилек
(*Osimum basilicum*)

Общо описание на видовете в рода: Градинско цвете, силно разпространено в селските дворове и градини, с много дребни бели цветове и силна приятна миризма, която се запазва и при изсушаването му. [3] У нас е разпространен и описан 1 вид (сн. 24).

Сем. Устоцветни -
Lamiaceae = Labiatae

Босилек

Osimum basilicum L.

Български народни наименования: Босилек, Босильок.

Наименования в други страни. Русия: Базилик душистый, Базилик камфарный; Англия: Basil, Sweet Basil; Германия: Basilicum, Echtes Basilienkraut; Франция: Basilie, Basilic, herbe royale.

Разпространение: Някои писмени източници предполагат, че родината на босилека е Цейлон, Индия и Източна Азия. Растението е култивирано в Европа - Франция, Италия, Испания, Балканския полуостров, Русия (главно южните и югозападните райони), Африка и Америка.

Находища: Според непотвърдени, исторически данни у нас билката е пренесена от Аспаруховите българи. Босилекът съпътства постоянно живота на истинските българи, отглежда се във всяка къща. Това растение расте вечно, неизкоренимо върху Христовия гроб, за да го сочи като небесно знамение. Босилекът се седи и отглежда в България по градините или саксийно вкъщи.

Описание на билката: Едногодишно тревисто растение с приятен, характерен аромат. Стъблата са дълги 30-50 см, четириръбести, разклонени от основата. Листата са срещуположни, с дълги дръжки, яйцевидни, 3-5 см дълги и 2-2,5 см широки, почти целокрайни или с редки зъбчета. Съцветието е прекъснато, класовидно, образувано от малкоцветни прешлени.

Цветовете са бели, по-рядко розови. Тичинките са 4, две по-дълги и две по-къси, извити надолу, стърчат навън от венчето. Плодът при узряване се разпада на 4 чернокафяви орехчета.

Употребяема част: Листа и цветовете. Отрязва се с остро ножче цялата облистена част до 20-25 см от върха надолу, винаги при обилен цъфтеж.

Време на събиране: юни-август.

Химичен състав: Съдържа около 1,5% етерично масло, в което влизат метилхалвикол, линалоол, цинеол, еугенол, гераниол, р-цимол, мирцен. Съдържа още дъбилни вещества, един глюкозид, един сапонин, минерални соли, органични киселини и др.

Лечебно действие: Успокоява душата и тялото, усилва сърдечната дейност, облекчава детските диарии. Етеричното масло на босилека има седативно, противомикробно, противогърчово и противокашлично действие.

Употреба: Намира приложение при хрема, ангина, възпаление на устната кухина, зъбобол, хроничен бронхит, задух и астма. Безсъние. Ползва се и при нефрит, възпаление на простатата, болки при уриниране, чревни инфекции, метеоризъм. Помага при гной в средното ухо и парадонтоза.

Външно се използва за промивки при екземи, рани, гной в ушите, гърлобол.

Начин на употреба. *Вътрешно:* 50 г ситно нарязана дрога се залива с литър и половина вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно по 100 мл - дневна доза 300 мл. Същата запарка се ползва за гаргара и за налагане при отоци и екземи. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и 10% дрога, като се приемат по 20 капки в малко вода, 3 пъти дневно. *Външно:* Под формата на лапи при екземи, рани, гърлобол, възпаление на средното ухо.

Дрогата не е токсична, но в големи дози силно дразни лигавиците! [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Босилекът е градинско цвете с много дребни, бели цветове и силна, приятна миризма, която се запазва и при изсушаването му. Тя му дава предимство пред другите цветя, с които е в спор за хубост (Аления, едроцветен Божур, Здравец). Босилекът се отглежда във всяка къща и съпътства българина през целия му живот, защото е цвете, от което бяга всяко зло. Той е възпят в народните песни, най-вече с епитетите «ситен, дребен» и «ран». Споме-нава се и «гръцки босилек», който е с по-едри цветове, но в обичаите и обредите се предпочита дребният. Босилекът се използва свеж или изсушен, но задължително цъфнал. Смятан е за «Христово цвете», «кръстно цвете». Той расте неизкоренимо върху Христовия гроб, за да го сочи като небесно знамение. В Бургаско се вярва, че Босилекът помага да се види небесният свят в нощта срещу Коледа, защото тогава небето се разтваря пред очите на праведните. Жена, която иска да види чудото, опича кравайче и забучва в него стрък сух Босилек. Ако е праведна, до сутринта той се разлиства и тя вижда отвореното небе.

В Сливен се вярва, че Босилекът е единственото цвете, което отива на небето. Босилекът има важно място в направата на човек от растения. Девет сестри страстно желяели да имат брат и направили човекоподобна фигура от пън, като за ръце поставили Босилек и я облекли в мъжки дрехи. Господ чул горещите им молби, вдъхнал душа на фигурата и така тя се

превърнала в мъж.

Босилекът придава допълнителна сила на баенето, затова баячките го използват по време на обряда или го поставят в близост до себе си. С Босилек правят и развялят магии, особено за връзване, т. е. лишаване от способност за полов контакт. Той се носи в пазвата през Мръсните дни за защита от зли сили. Билката е до леглото на лехусата, дават ѝ да пие настойка от нея със захар при тежко раждане. Използват я във водата за къпане на бебето до 40-ия ден и в обредното очистване на лехусата и семейството при българомохамеданите. Върху стрък Босилек се суши плацентата при раждане на дете с «риза». Тя пази от куршум.

Босилекът се свързва с младостта и чистотата и в народните песни босилековата китка е синоним на младоженец. Китки от Босилек се носят от момите, за да привличат към себе си ергените и за здраве. Те се разменят между млади като официално оповестяване на тяхната любов пред селищната общност, в знак на бъдеща женитба, както и на големия годеж, непосредствено предшестваш сватбата. Босилекът е върху сватбеното знаме в земите на юг от Балкана, в китката, с която булката ръси сватбарите.

С Босилек, поръсен около умиращ човек, се облекчава агонията му. Поставя се във водата за къпане на мъртвец и в китките, които се слагат при него. Поповете, възприемани като «божии деца», са погребвани с китки само от Босилек. Когато бременна жена трябва да се прости с мъртвец, тя му занася жълто цвете, а взема Босилек от неговите китки, с който натърква себе си и бебето си след раждането, за да не са жълтеникави като мъртвец. Китки Босилек се раздават на живите за здраве и за да поменат умрелите. Във всяка българска къща има сух Босилек, отредено му е най-почетното място - до иконите.

Билката се слага във виното, докато кипи. Тя прогонва всяко зло, но обредно обработеният Босилек има по-голяма предпазна и лечебна сила. На Благовец се убива змия, главата и се напълва със семе от Босилек и се заравя в градината, за да прорасти растението през главата. На Гергьовден се коли черно агне като жертва и китка от растението се натопява в кръвта му. На Благовец носят в църквата Босилек, който се освещава от попа. На Макавей се взема босилекова китка, с която попът ръси по къщите, а нему се дава друга, също от Босилек. Срещу Кръстовден жените носят в църквата китки Босилек, които ношуват там, а на сутрешната празнична служба попът ги освещава и се отнасят в къщи, на иконата за лек. Босилек се гори (пуши) в огнището за прогонване на болестите.

С отвара от Босилек в оцет и сол се лекуват нежит и «погълната змия» (болнавест), а със сок от листата му - ухобол. С нагрети клончета босилек се парва дете под езика при «жаба» (невъзможност да суче и да си затвори устата, от която постоянно текат лиги). С клонче Босилек се бърка мехлем от сметана за изгорено.

При грип болният се напушва над сух босилек и трендафил. При треска се пие отвара от Босилек, диви боровинки, семе от коноп, Здравец, корен от ягоди, Змийска хурка, Полски хвоц и семе от лен. При задух се пие отвара от Босилек, праз и Ветрогон. Отвара от Босилек, Вятърничава трева, Самодивски свещи, Чубрица, Лаусничава трева се пие при орама.

При истравци лехусата пие отвара от Босилек, Лобода, мед и семената на всички културни растения в селището. При глисти у деца се дава кафе,

приготвено от ръж и семена от Кърлеж (Рицин), сварени в босилекова вода.

Старият, тригодишен Босилек, заедно с корен от Брош и Ратуров цвят, сварени в тригодишно вино, предизвикват менструация в критическата възраст. С отвара от Босилек, Божур и Трендафил мият лицата на децата за премахване на пъпки. Водна настойка от Босилек и лозови ластари се препоръчва при често припадане. Босилеков извлек в розова вода се капе в очите при очепол. Сополиви деца се кадят със смес от Босилек, Смирна, Срещниче, Дафинови листа и други ароматични треви, донесени от Божи гроб. Заедно с ябълка се използва в състава на капки при болки в очите и др. [4]

19. Род PRUNELLA L.

Пришница

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения, с изправени приповдигащи се стъбла, високи до 50 см, с безплодни надземни издънки, голи или слабо окосмени. Листата са срещуположни, с дръжки, дълги от 0,5 до 4 см, най-горните често са приседнали, яйцевидно продълговати, дълги 4-9 см, широки 2-4 см, голи, почти целокрайни. Цветовете са в прешлени по 4-6, образуващи в горните части на стъблото закръглени или удължени, гъсти класовидни съцветия. Широко бъбрековидните прицветници на върха са заострени, с виолетовочервеникав ресничест ръб. Чашката е дълга 8-9 мм, тръбесто звънчевидна, двуустна. Венчето е синьовиолетово, дълго 10-15 мм, отвътре с пръстен от власинки при основата на тръбицата. Тичинките са 4. Плодчетата са орехчета, дълги 1,5-2 мм. [3] У нас се срещат 3 вида от билката.

1. *Prunella grandiflora* (L.) Schol. - Едрочветна пришница. Среща се по тревисти места, ливади и пасища, във всички наши планини, от 600 до 2000 м н. в. Цъфти юни-септември.

2. *Prunella laciniata* (L.) - Нарязанолистна пришница. Расте по тревисти и каменисти места в дялата страна, от 300 докъм 1600 м н. в. Цъфти юни-септември.

3.* *Prunella vulgaris* L. - Обикновена пришница (сн. 25). Вирее най-често по тревисти места из цялата страна, докъм 1400 м н. в. Цъфти май-септември. Употребява се в народната медицина и лечителското изкуство.

Сн. 25. Обикновена пришница (*Prunella vulgaris*)

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Обикновена пришница

Prunella vulgaris L. (*Brunella vulgaris* Moench.)

Български народни наименования: Живеничево биле, Обикновена пришница, Посечено биле, Усойче, Хайдушка трева, Черноглавка, Посечено биле, Хайдушка трева.

Наименования в други страни. Русия: Черноголовка обыкновенная; Англия: Self-heal; Германия: Kleine Brunelle; Франция: Brunelle vulgaire.

Описание на билката: Обикновената пришница е многогодишно, тревисто растение. Коренището е пълзящо. Стъблото е изправено или приповдигащо се, до 40 см дълго, с безплодни, надземни издънки, голо или слабо окосмено. Приосновните листа са цели, яйцевидни или триъгълно яйцевидни, обикновено на върха тъпи, клиновидно стеснени в основата си, с дълги дръжки, почти целокрайни. Най-горните листа обхващат основата на съцветието. Прицветниците са широко яйцевидни, отведнъж на върха заострени, с виолетово-червеникав ресничест ръб. Цветовете са синьо-виолетови или червено-виолетови, рядко бели, събрани в гъст клас, в пазвите на горните листа. Чашката е двуустна, с 10 жилки, тръбесто звънчеста, стеснена в горната си част. Горната устна е с 3, а долната - с 2 зъбеца. След прецъфтяване устните са почти затворени. Венечната тръбица отвтърре при основата си е с пръстен от власинки. Горната венечна устна е вдлъбната, шлемовидна, а долната е триделна. Горната устна на чашката след прецъфтяване обгръща с краищата си долната устна. Тичинките са успоредни, събрани под горната устна. Страничните тичинки са по-дълги от средните. Горната чашечна устна е с много дребни зъбчета. Плодът е яйцевидно орехче, с 2 паралелни жилки по средата. Цъфти май-август.

Разпространение: В Европа, Средиземноморието, Молдова, Украйна, Западен и Източен Сибир, Далечния Изток, Средна Азия, Иран, Мала Азия, Индия, Япония, Китай, Северна Америка, Австралия.

Находища: Билката у нас се среща по тревистите места, край пътищата, по бреговете на реките и ръбовете на горите, из храсталаците, поляните и другаде в цялата страна, обикновено над 1000 м н.в.

Употребяема част: Стръковете (*Herba Prunellae vulgaris*).

Време за бране: юни-септември.

Начин на бране. Отрязва се цялата надземна част на растението по време на цъфтеж. Събраният материал се прочиства от развалени листа, прецъфтели цветове и други примеси.

Съдържание: Един засега неизвестен алкалоид, до 5% дъбилни и горчиви вещества, разтворими във вода неорганични соли, особено калиеви. Съдържа още восъци, малко етерично масло, в състава на което влизат камфор и d-фенхон, тритерпенови сапонини. Семената съдържат до 16% тлъсто масло. Установено е антибиотичното действие на дрогата. Съцветията съдържат и флавоноиди.

Употребя: В нашата народна медицина се използва като болкоуспокояващо и диуретично средство, при обриви по кожата, болки в стомаха и червата, главоболие и др. Вътрешно: По 1-2 чаени лъжички ситно счукана дрога се залива с 1 чаена чаша вряща вода, оставя се да се охлади, пре-

чежда се и се изпива на малки порции - доза за 1 ден. Външно: Същата запарка се употребява за налагане гърдите на кърмачките при възпаление във вид на топли лапи.

Счуканите, предварително добре измити листа на растението във вид на каша се прилагат външно в нашата народна медицина за налагане на гнойни рани, циреи, рани от изгорено и ухапано, против маясъл и др.

Прясно нарязаната дрога се смесва с храната на свинете и се прилага във ветеринарната медицина против болестта гърлица.

При изследване на дрогата в нашата страна е установено краткотрайното и хипотензивно действие.

Медоносно растение, много посещавано от пчелите, особено през летния сезон.

Добро фуражно растение за едрия рогат добитък и овцете. [2]

20. Род SALVIA L.

Какула

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с изправени стъбла, високи до 100 см, в горната част слабо разклонени и с жлезисти власинки, в долната част само с прости власинки. Листата са срещуположни, продълговати, прости, двойно назъбени до дълбоко разделени или сложни, перести, окосмени, дълги 5-12 см, широки 2-6 см, горните приседнали. Цветовете са събрани по 4-6 в прешлени, в горната част на стъблото, образувачи удължено, просто съцветие. Чашката е тръбеста, дълга 7-11 мм, двуустна, покрита с жлезисти власинки. Венчето е с дълга тръбича, отвътре с пръстен от власинки, с цветове бяло, жълто или виолетово (за различните видове). Яйчникът е горен. Орехчетата са тристенни, до кръгли. Медоносни растения. [3] У нас се срещат 18 вида, описани са 12.

1. *Salvia aethiopsis* L. - Бяла какула. Среща се из светлите и слънчеви каменисти места в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти май-юни.

2. *Salvia amplexicaulis* Lam. Стъблообхващаща какула. Вирее по сухи, тревисти места във всички райони, докъм 1400 м н. в. Цъфти май-септември.

3. *Salvia argentea* L. - Сребриста какула. Расте по сухи скалисти и каменисти, предимно варовити терени в Черноморския регион, Североизточна България, Дунавската равнина, Предбалкана, Стара планина, Витоша, Югозападна България, Южните склонове на Пирин, Родопите и Горнотракийската низина, докъм 1600 м н. в. Цъфти май-юли.

Сн. 26. Горска какула
(*Salvia nemorosa*)

4. *Salvia glutinosa* L. - Жълта какула. Вирее по сенчести, каменисти и скалисти места из гори и храсталаци в цялата страна, докъм 2000 м н. в. Цъфти юни-септември.

5. *Salvia nemorosa* L. - Горска какула (сн. 26). (Говняр, Ада чай, Горски бъзовлек, Горски шавлей). Листчетата, които се намират при основата на цветните прешлени, са виолетово-червеникави и дълги колкото чашката. Цветните прешлени са с по-малко от 10 цвята. Среща се най-често по тревисти места и храсталаци в цялата страна, докъм 2000 м н. в. Цъфти май-септември. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 28. Ливадна какула (*Salvia pratensis*)

6. *Salvia nutans* L. - Наведена какула. Среща се по сухи тревисти и песъчливи места по Черноморското крайбрежие, в Североизточна България, Дунавската равнина, Софийско, Витоша, Средна гора, Родопите, Горнотракийската низина, Тунджанското поречие, докъм 1000-1200 м н. в. Цъфти май-юли.

7.* *Salvia officinalis* L. - Градински чай (сн. 27). (Ада чай, Божо дърво, Жълфия, Зелен джигер, Каделка, Салвей, Лекарски бъзовлек, Рожково биле, Шалвея и др.). Расте като култивирано растение в градини и дворове. Среща се докъм 1200 м н. в. Цъфти май-септември. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

8. *Salvia pratensis* L. - Ливадна какула (сн. 28). (Бъзовлек, Бабух, Говняр, Дива мятва, Див димлюс, Добринка, Комонига, Конски босилек, Ливадене, Бъзовлек, Мезлеке, Мидар, Полски чай, Полски шавлей, Шабла). Листата, които се намират при основата на цветните прешлени, са зелени, по-рядко някои само на върха са виолетово-червеникави и значително по-малки от чашката. Приосновните листа са събрани в розетка. Има находища най-често по сухи, тревисти места и ливади в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти юни-август. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 30. Прешленеста какула (*Salvia verticillata*)

9.* *Salvia sclarea* L. - Мускатна какула (сн. 29) (Меча пета, Червеникава какула, Меча стъпка, Дракундия). Намира се по слънчеви, каменисти и скалисти места в цялата страна, докъм 1400 м н. в. Цъфти май-август. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

10. *Salvia verticillata* L. - Прешленеста какула (сн. 30). (Бабиче, Бабуй, Бабух, Бабушка, Гомнер, Гюрлюк, Говняр, Пъстроцветун бъзовлек, Шабла). Цветните прешлени са с 15 до 30 цвята. Среща се най-често из храсталаци, по сухи тревисти места в цялата страна, докъм 1600 м н. в. Цъфти юни -октомври. Използва се в Българската народна медицина и

лечителското изкуство.

11. *Salvia virgata* Jacq. - Прътовидна какула. Расте из ливади и храсталаци по Черноморското крайбрежие, в Североизточна България, Дунавската равнина, предпланинските райони на Стара планина, Витоша, Средна гора, Родопите, Странджа, Южна България, докъм 1100 м н. в. Цъфти май- септември.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Градински чай

Salvia officinalis L.

Български народни наименования: Божигробски босилек, Градински чай, Рожково биле, Теменче, Божо дърво, Ада чай, Жълфия, Ливанче, Лекарски бъзовлек, Мезлеке, Шалфей, Чайче, Чай.

Наименования в други страни. Русия: Шалфей лекарственный; Англия: Sage; Германия: Echter Salbei; Франция: Saugе officinale.

Разпространение: Като култивирано и диворастящо растение расте в Средиземноморието, Далмация, част от островите на Адриатическо море, Италия, Гърция, Испания, в страните на Средна Европа и Северна Америка.

Находища: У нас билката се среща като диворастящо растение из по-топлие райони на страната, в южна и югоизточна България. Отглежда се и в градините, като цвете.

Описание на билката: Двугодишно или многогодишно полухрастовидно растение. Коренът е силно развит, проникващ дълбоко в земята. Стъблата са многобройни, високи 80-100 см, четириръбести, разклонени, по-нагоре тревисти, отдолу вдървени, обикновено сивокафяви на цвят. Листата са срещуположни по два, заострени, брадавичесто грапави отгоре, почти сиви, с бели жилки. По-младите листа са сиво окосмени, а по-старите зелени, повече от горната страна. Цветовете са едри, с виолетово до 3 см дълго венче, разположени по 6 до 12 в прешлени. Чашката е с фуниевидни заострени дялове, звънеста, двуустна. Горната устна е с три, а долната - с две зъбчета. Венчето е тръбесто, с власинки отвътре. Тичинките са 2, със силно извиати дръжки. Плодът е съставен от 4 орехчета, разпадащи се при узряване. Билката може да се култивира.

Употребяема част: Малко преди цъфтене се берат връхните с цвета и долните, облистени части на растението.

Време на събиране: май-ноември.

Химичен състав: Съдържа етерично масло до 2,5%, в състава на което влизат цинеол, d-, d-алфа-пинен, салвен, d-берноел, d-камфора, цедрен.

Сн. 27. Градински чай (*Salvia officinalis*)

Дрогата съдържа още сапонини, катехинови танини, малко терпентин и др. В семената се съдържа тлъсто изсъхнало масло, в състава на което влиза глицеридът на линолевата киселина. Листата съдържат още алкалоиди, флавоноиди, олеанолова киселина, уваол и парадифенол. Растението съдържа и витамините С, РР и А.

Лечебно действие: Противовъзпалително, кръвопречистващо, антибактериално, регулира секреторните функции на организма, запичащо.

Употреба: Градинският чай е познат като лекарствено средство още от древността. Траките и гърците са го ползвали в своите рецепти. Римляните също са използвали градинския чай, дори те са започнали неговото култивиране първи. През Х век билката е култивирана в почти цяла Средна Европа. Употребява се при ангина, бронхит, мъчителна кашлица, ларингит, грип. Виене на свят, припадъци, слаби нерви, парализа. Ревматизъм, тендовагинит, артрит. Мастопатия, треперене на крайниците. Нощно изпотяване и нощно напикаване. Дрогата намира приложение при стомашно-чревни заболявания, язви, гастрити, колити, метеоризъм, диария, хемороиди, чернодробни възпаления, жлъчни и бъбречни страдания. Билката с успех може да се ползва при отбиване на детето за намаляване на млякото на кърмачката.

Начин на употреба. *Вътрешно:* 2 чаени лъжички ситно нарязана дрога се залива с 400 мл вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие през 2-3 часа, по една супена лъжица. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога, в отношение 10 : 2, като се приемат по 15-20 капки в 50 мл вода, 3-5 пъти дневно. *Външно:* За налагане при бяло течение, рани, обриви, екземи, гнойни огнища на венците, навяхвания, ужилвания от насекоми, разтривки след боледуване. Билката не е токсична! [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Отвара от градински чай се пие при сърцебол, вятър в корема и диария, в комбинация с Живовлек при язви в стомаха. Отвара от корените се ползва при нощно напикаване. Отвара от няколко стръка се пие при задух. Против шарка и тифус се пие отвара от Градински чай и Жълт кантарион. Запарка от Градински чай във вино се ползва при налагане на гнойни рани, натъртено, навехнато, подагра и ревматизъм. Отвара от Градински чай, Живовлек и Камшиче се пие при кръвохрачене и повръщане на кръв, дизентерия, продължителна менструация, припадъци, сърцебиене, като пикочогонно и жлъчогонно средство. [4]

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Мускатна какула (Меча пета)

Salvia sclarea L.

Български народни наименования: Меча пета, Какула, Меча стъпка, Салвей, Лефешка, Рожково биле, Бабух, Мезлеке, Бабуй, Бабушка, Шабла и др.

Наименования в други страни. Русия: Шалфей мускатный; Англия: Clary Sage; Германия: Muskateller craut; Франция: Sclaree, Orvale, Toute-bonne.

Разпространение: Като диворастващо растение се среща в Средиземноморието, Европа (Франция, Италия, Испания, Румъния), страните от Балканския полуостров, Персия, Сирия, Северна Америка.

Находища: У нас билката расте като диворастващо растение из сухите, тревисти, каменисти и варовити места, по синорите, край пътищата, в цялата страна до 1200-1400 м н. в. От 1957 г. Какулата се е отглеждала в България в производствени мащаби в районите на Казанлък и Карлово.

Описание на билката: Двугодишно или многогодишно тревисто растение. Коренът е вретеновиден, дълбоко проникващ в земята. Стъблата са дебели, високи 80-100 см, изправени, четириръбести, кухи, разклонени, жлезисто влакнести, отдолу вдървени, обикновено червеновиолетови на цвят. Всяко разклонение завършва с голямо метличесто съцветие. Листата са срещуположни, широки, продълговата сърцевидни, ромбични, до 30 см дълги и 20 см широки, жлезисто влакнести, неправилно назъбени, долните с дълги дръжки, горните приседнали. Цветовете са едри, двуполови, двуустни, бели, розови, светлосини или розововиолетови, разположени по 6-10 на къси дръжки, пръстеновидно в пазвите на най-горните листа. Чашката е двуустна с шиловидно заострени зъбци. Венчето също е двуустно, розово или бяло, 2-3 пъти по-голямо от чашката. Тичинките са 2, виолетови. Семената са яйцевидни, светлокафяви и гладки. Билката може да се култивира.

Сн. 29. Мускатна какула (*Salvia sclarea*)

Употребяема част: Цъфтящите връхни и долните облистени части на растението. Внимание: да не се скубе с корените!

Време на събиране: През време на цъфтежа, сутрин след вдигане на росата. По обяд брането се преустановява. Надвечер може да се възобнови.

Химичен състав: Съдържа етерично масло, в състава на което влизат линалилацетат, алфа-пинен, бета-пинен, бета-мирцен, бета-оцимен, лимонен, камфен, феландрен, гама-терпинен, терпинолен, карен, цинеол, р-цимол, цис-алооцимен, транс-алооцимен, гераниол, нерол, цитронерол, пентанол, хексанол, октанол-3, фурфурол, бензалдехид, нонанал, естерно свързани киселини: оцетна, пропионова, маслена и валерианова. В семената се съдържа тлъсто, изсъхнало масло, в състава на което влизат глицеридите на палмитиновата, олеиновата и линолевата киселина.

Лечебно действие: Противокашлено, болкоуспокояващо, отслабва болките в областта на стомаха и корема, газогонно. .

Употреба: Намира приложение при гастрити, колити, обриви от всякакъв вид, против кашлица.

Начин на употреба. Вътрешно: 1-2 чаени лъжички ситно нарязана дрога се залива с 250 мл вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога, в отношение 10 : 2, като се приема по 20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. Външно. За налагане при трудно

зарастващи рани и обриви. [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Изсушени листа от Жълта какула се пушат като тютюн против задух. Чай от Ливадна какула (Бъзовлек) се пие против кашлица и сърцебол, за пречистване на кръвта, при кожни обриви и сърбеж при малките деца. Стрити стръкове от Горска какула се налагат при рани с кръвотечение. Чай от Бабице (Прешлеста какула) се пие против диария. От същата билка стритите стръкове и листа се ползват при рани и циреи на коремчето на малките деца. Чай от Какула (Меча пета) се пие при кашлица, болки в корема и стомаха, против нощно напикаване.

21. Род SATUREJA L.

Чубрица

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения или полухраси. Стъблата са многобройни, цветоностни клонки, възходящи или изправени в основата, вдървенели, високи до 50 см. Листата са срещуположни, обратно ланцетни или тясно ланцетни, широки 2-6 мм, дълги до 3 см, целокрайни, заострени, голи или по ръба ресничести, с подобни на точка жлези. Цветовете са по 3-5 на обща дръжка, розови или розововиолетови.

Сн. 31. Градинска чубрица (*Satureja hortensis*)

Чашката е тръбеста, късовлакнеста, правилна, с 10 приседнали жлези и 5 шиловидни зъбеца. Венчето е неправилно, двуустно, дълго до 12 мм. Тичинките са 4. Яйчникът е горен. Плодът е разпуклив на 4 орехчета. Медоносни растения. (Планинска чубрица). [3] У нас се срещат 5 вида, от тях са култивирани 2 вида:

1. *Satureja coerulea* Janka. - Синя чубрица. Култивирано растение. Расте по дворове и градини, докъм 1400 м н. в. Цъфти през юли-септември. Среща се изключително в земите на Балканският полуостров. Използва се за лечебни цели в Българската народна медицина.

2. *Satureja montana* L. - Планинска чубрица. Среща се по сухи и каменисти места, почти изключително на варовити терени - южно-

Черноморско крайбрежие, южните части на страната, среща се докъм 1200-1400 м н. в. Цъфти през м. юли - м. септември. Използва се за лечебни цели в Българската народна медицина.

3.* *Satureja hortensis* L. - Градинска чубрица (сн. 31). Втори култивиран вид. Расте по дворове и градини, докъм 1200 м н. в. Цъфти юли-август. Използва се широко в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Градинска чубрица

Satureja hortensis L.

Български народни наименования: Градинска чубрица - питомна чубрица, Чубрица, Чубар; Планинска чубрица - овча чубрица.

Наименования в други страни. Русия: Чабер садовый (душистый); Чебрец горный; Англия: Summer Savory; Германия: Bohnenkraut, Pfefferkraut; Франция: Sarriette, Sadree.

Разпространение, и за двата вида: В Средиземноморската област и Източна Азия. В Европа растението е култивирано - отглежда се в градините като декоративно растение. Расте спонтанно в Русия, Крим, Кавказ, Алтай, Средна Азия, Африка и Америка.

Находища: У нас Градинската чубрица е позната отдавна като градинско и декоративно растение. Планинската чубрица се среща и в диво състояние, но само по варовиковите почви.

Описание на билката: Едногодишно, градинско растение с приятен характерен аромат. Стъблата са дълги 20-40 см, изправени, четириръбести, силно разклонени от основата. Листата са срещуположни, с къси дръжки, линейни или линейно ланцентни, 1-4 см дълги и 1-5 мм широки, целокрайни. Цветовете са събрани на групи от 2 до 5 в пазвите на листата. Тичинките са 4. Чашката е с пет нееднакви зъбчета. Венчето е бяло, розово или лилаво, 4-7 мм дълго, двуустно. Плодът при узряване се разпада на 4 орехчета.

Употребяема част: Цъфтящите връхни части на растението и листата. Отрязва се с остро ножче цялата облистена част до 5 см от корена, винаги преди или при обилен цъфтеж.

Време на събиране: През лятото: юни-август.

Химичен състав: Градинската чубрица съдържа около 2% етерично масло със силна, приятна миризма и парлив вкус, в състава на което влизат кавракол, парацимол, дипентен, терпентини и феноли. Съдържа още дъбилни вещества, танини и слузно вещество.

Лечебно действие: Бактерицидно, хипотензивно (намалява кръвното налягане), спазмолитично, антисептично, патогонно, газогонно. Има и слабо диуретично действие.

Употреба: Намира приложение при високо кръвно налягане, ускорено сърцебиене, главоболие, виене на свят, хрема, кашлица, грип, фарингит, ларингит, зъбобол, повръщане. Подагра, ревматизъм. Продължителна менструация. Младежно акне, мазна, отпусната кожа, бръчки.

Начин на употреба. *Вътрешно:* 3 чаени лъжички ситно нарязана дрога се залива с 2 чаени чаши вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие 2-3 пъти дневно. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и 20% дрога, като се приемат по 20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. *Външно:* За налагане при бяло течение, рани, екземи, навяхвания и циреи.

Билката не е токсична, но в големи дози дразни лигавиците! [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Дрогите от Градинска чубрица в нашата народна медицина се използват като га-

зогонни, адстрингентни (стипчиви, запичащи и кръвоспиращи), бактерицидни, спазмолитични и потогонни средства; при стомашно-чревни разстройства, кашлица, бъбречни, нервни и чернодробни заболявания и др.

Чаят от Планинска чубрица се употребява против болки в стомаха и червата, както и външно - при маясъл, като с топлия остатък след прецеждането се правят топли бани върху болните части на тялото. Свежиият сок от Планинска чубрица бързо успокоява болките при ужилване от пчела.

[4]

22. Род SCUTELLARIA L.

Превара

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни тревисти растения с изправени или приповдигащи се четириръбести стъбла, високи 15-90 см, почти голи, прости или разклонени. Листата са срещуположни, дълги 2-6 см, широки 0,5-2 см, овални или овално ланцентни, назъбени, заострени, голи или влакнести, на къса дръжка. Цветовете са по един,

Сн. 32. Обикновена превара (*Scutellaria galericulata*)

разположени в пазвите на средните и горните листа. Чашката е гола или късоресничеста, дълга 3-4 мм, двуустна, с дълга тръбица. Горната устна е вдлъбната, на върха връзана, с два израстъка в основата. Венчето синьовиолетово, двуустно, с дълга тръбица. Яйчникът е горен. Плодовете са почти кълбести орехчета. (Обикновена превара.) Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство. [3] У нас се срещат и са описани 8 вида:

1. *Scutellaria albida* L. - Белезникава превара. Расте по сухи, тревисти места и храсталаци в районите на Черноморското крайбрежие, Североизточна България. Дунавската равнина, Предбалкана, Стара планина, Родопите, Тунджанската област, Странджа, Тракия, докъм 900-1000 м н. в. Цъфти юни-август.

2. *Scutellaria altissima* L. - Високоствъблена превара. Има ноходища по тревисти и каменисти места, покрай гори в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти май-септември.

3. *Scutellaria columnae* All. - Пурпурноцветна превара. Често се намира по тревисти и скалисти места, из гори и храсталаци в цялата страна, докъм 1400-1500 м н. в. Цъфти май-август.

4.* *Scutellaria galericulata* L. - Обикновена превара (сн. 32). Среща се наредко по влажните и сенчести места в страната, докъм 1200 м н. в. Цъфти май-юли. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

5. *Scutellaria orientalis* L. - Източна превара. Често я намираме по

сухи, огряни от слънцето каменисти и скалисти места, по варовити терени в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти през април- юли.

6. *Scutellaria baicalensis* Georgi. - Байкалски шлемник. Уникален ендемит от семейство Устоцветни, принадлежащ към Даурската екосистема (Източен Сибир). Той е сравнително рядко срещана билка. Може да бъде открит и в някои области на Северен Китай, Монголия и Япония, където се правят опити и за неговото култивиране.

Лечебните свойства на Байкалския шлемник са познати от дълбока древност. За успокоителното му действие и способността му да нормализира високото кръвно налягане пише още в индо-тибетския трактат «Джуд-ши» преди повече от 25 века. За големия респект към него на източните лечители и лекари свидетелства фактът, че в лекарствения елит на източните медицини от 233 основни лекарствени растения по показателно присъствие в рецептите, фармакологично, терапевтично и кумулативно действие се отделят само 6 растения. Едно от тях е Байкалски шлемник (*Scutellaria baicalensis* Georgi).

Освен неговите най-популярни и най-добре проучени свойства - седативно, антихипертензивно (понижаващо високото кръвно налягане), противотуморно и ноотропно, той е широко използван и при инфекциозни заболявания на храносмилателната система, ставен ревматизъм, диабет, бронхиална астма, грип, туберкулоза, миокардит, епилепсия, дизентерия, главоболие и алергии. При остри възпалителни и инфекциозни процеси има силно температуропонижаващо действие.

Антиоксидантните, имуномодулиращите и хепатозащитните му свойства са предмет на непрекъснати изследвания от японски, руски и други световни институти.

Широкоспектрното действие на Байкалския шлемник се дължи на уникалния му химичен състав - над 100 флавоноидни съединения, сред които скутеларин, байкалин, байкалеин, вогонизид, вогонин, ороксилан, а също и гликозиди, монозахариди, етерични масла, микроелементи и др.

23. Род *SIDERITIS* L.

Миризлив бурен

Сем. Устоцветни - *Lamiaceae* = *Labiatae*

Общо описание на видовете в рода: Тревисти растения с изправени или приповдигащи се четириръбести стъбла, високи 20-40 см, прости или разклонени. Листата са срещуположни, продълговато ланцетни, долните са с къса дръжка, горните - приседнали, целокрайни или с по няколко зъбеца на върха. Цветовете са дребни, на къса дръжка, събрани в разделени прешлени в пазвите на горните листа, с прицветници, които не се различават или слабо се различават от стъблените листа. Чашката е дълга 6-8 мм, тръбесто звънчевидна, правилна, с 10 жилки и 5 еднакви зъбеца, завършващи с късо бодилче. Венчето е светложълто, двуустно, с 3-делна долна устна, след прецъфтяване става кафяво. Тичинките са 4, скрити във венечната тръба. (Планински миризлив бурен - Маясълче). [3] У нас се

Сн. 33. Пирински чай
(*Sideritis scardica*)

срещат 4 вида:

1. *Sideritis montana* L. - Планински миризлив бурен. Маясьлъче. Расте по сухи, каменисти места и като плевел в орниците на цялата страна, докъм 1300 м н. в. Цъфти май-септември. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

2.* *Sideritis scardica* Grsb. - Пирински чай (сн. 33). Среща се по сухи и каменисти, най-често варовити терени в Пирин, Славянка и Средни Родопи между 1500 и 2200 м н. в. Цъфти юни-септември. Използва се в Българската народна медицина и оттам растението е пренесено в съвременната медицина.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Пирински чай

Sideritis scardica Grsb

Български народни наименования: Македонски чай, Миризлив бурен, Пирински чай.

Наименования в други страни. Русия: Железница; Англия - Ironwort; Германия - Gliedkraut; Франция: Craudine.

Описание на билката: Пиринският чай е красиво, многогодишно, тревисто растение. Коренището и стъблата в основата си са вдървенени. Цветоносните стъбла са прави или приповдигащи се, неразклонени или разклонени, до 50 см дълги. Листата са срещуположни, слабо назъбени или целокрайни. Долните са продълговати, тъпи, с къси дръжки, стеснени към основата, леко напилени, а горните - широкосърцевидни, приседнали. Прицветниците са ципести, лимоненожълти, сравнително едри, към върха заострени, придаващи красота на съцветието. Чашката е тръбесто звънеста, с 10 жилки и 5 почти еднаква зъбеца, заострени на върха. Венечната тръбица е скрита в чашката. Венчето е двуустно. Горната устна е изправена, почти плоска. Долната е триделна, с по-широк и врязан среден дял. Тичинките са затворени във венечната тръбица, като задните са по-къси от предните. Прашниците на дългите тичинки са недоразвити. Стъблото на върха е двуделно, като единият дял е по-широк и с основата си обгръща другия, по-къс и по-тъп дял. Цялото растение е беловлакнесто, покрито с беззникав пух. Цъфти юли-септември. Съцветията запазват красотата си продължително време и след прецъфтяването.

Находища: (Растението е ендемит за Балканския полуостров). Среща се по сухите каменисти, варовити места на Славянка, Южен Пирин и Средни Родопи от 1400 до 2200 м н. в.

Отглеждане. Вирее добре на леки, пропускливи, варовити почви. Размножава се чрез семена.

Употребяема част: Връхните дялове на стъблата, заедно с листата и цветовете (*Herba Sideritis scardicae*).

Време за бране: юни-август.

Начин на бране: Бере се цялата облистена, надземна част на билката по време на цъфтеж, като се отстраняват случайно попадналите примеси.

Съдържание: Растението не е още добре проучено. Според изследването на проф. А. Бойчинов (България) в дрогата е намерено етерично масло, горчиви вещества и танини. След анализи (1962 г.) от билката са изолирани 3 вещества, обозначени като стероиди А, В и С. Установено е, че стероид А при хидролиза дава хлорогенова киселина и глюкоза.

Употреба. В нашата народна медицина растението се използва като омекотяващо средство при кашлица, бронхит и простуда за отделяне на храчките. Вътрешно: Нарязват се 3-4 стръка и се заливат с 2 чаени чаши вряща вода. След 10 минути течността се прецежда и се пие по 1 супена лъжица, на 2 часа. Винаги се приема като топъл чай, на глътки.

Дрогата има приятен аромат, като миризмата на китайски чай и лимон. Декоративно растение. [2]

24. Род TEUCRIUM L.

Подъбиче

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с издънки, миришещи на лук. Стъблото е изправено, окосмено, четириръбесто, високо 10-40 см. Листата са срещуположни, продълговато яйцевидни или продълговати, дълги 1,5-3 см, широки 4-12 мм, едро назъбени. Цветовете са неправилни, дълги 8-10 мм, с къса дръжка. Чашката е дълга 35 мм, тръбесто звънчевидна, с 5 заострени зъбеца, вълнеста. Венчето е червено, рядко бяло с червени точки, дълго 6-10 мм, два пъти по-дълго от чашката, двуступно, но горната устна привидно липсва. Тичинките са 4 и стърчат извън венчето, като страничните две са по-дълги от средните. Яйчникът е горен. Орехчетата са кафяви, дълги около 1 мм. (Луково подъбиче) Медоносни и лечебни растения. [3] У нас се срещат 6 вида:

1.* *Teucrium chamaedrys* L. - Червено (Обикновено) подъбиче (сн. 34). Расте по сухи, тревисти и каменисти места, в храсталаци из цялата страна, докъм 1400 м н. в. Цъфти май-септември. Използва сеското изкуство.

2. *Teucrium montanum* L. - Планинско подъбиче. Вирее по сухи, варовити, най-често скалисти места в цялата страна, докъм 2000 м н. в. Цъфти май-октомври.

Сн. 34. Червено подъбиче (*Teucrium chamaedrys*)

3.* *Teucrium polium* U. - Бяло подъбиче (сн. 35). Среща се по открити, скалисти и пясъчливи терени във всички райони на страната, докъм 1000 м н. в. Цъфти април-септември. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

4. *Teucrium scordium* L. - Луково подъбиче. Расте по влажни, тревисти и пясъчливи места, ливади, край потоци и блата, в изкопи, предимно в по-топлите части на страната, докъм 1000 м н. в. Цъфти юни-септември. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Червено подъбиче

Teucrium chamaedrys L.

Български народни наименования: Диариче, Обикновено подъбиче, Подъбица, Подъбниче, Червено подъбиче.

Наименования в други страни. Русия: Дубровник пурпуровый, растигор; Англия: Wild Germander; Германия: Edel Gamander; Франция: Germanderee, petit chene.

Разпространение: В Европа, Балканския полуостров, Средиземноморието, Украйна, Кавказ, Западна Азия, Северна Африка.

Находища: У нас билката се среща в смесените гори и горски поляни, из храсталците и другаде в цялата страна, докъм 1300-1400 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно тревисто полухрастовидно растение. Стъблата са дълги до 30 см, слабо полегнали или изправени, четириръбести, слабо вдървенели в основите си. Листата са удължено овални, с къси дръжки, почти приседнали, срещуположни на кръст, клиновидни в основата си, назъбени в горната си част, с прилегнали власинки, наподобяващи дъбов лист, откъдето е произлязло едно от народните наименования на растението. Цветовете са събрани в прешлените и пазвите на горните листа. Цветните дръжчици са по-къси от чашката. Чашката е 5-листна, тръбеста, в отвора си с 5 зъбеца. Венчето е 5-листно, розово, тръбесто, без горна устна, а само с една долна устна. Тичинките са 4, две от които са външни и по-дълги от останалите.

В нашата природа се срещат още 5 вида Подъбиче. Отличават се от Червеното подъбиче по цвета на цветовете и приседналите листа.

Употребяема част: Стъбло, листа и цветове. Отрязва се с остро ножче цялата облистена надземната част. При събиране да се подхожда особено внимателно, да не се скубе, за да не се унищожи находището!

Време на събиране: юни-август.

Химичен състав: Съдържа жълтозелено етерично масло, дъбилни вещества, витамин С, флавоноиди, иридоидното съединение харпагин и др.

Лечебно действие: Запичащо и кръвоспиращо, отстранява гнилостни процеси в червата.

Употреба: Намира приложение при заболявания на стомаха и корема. Използва се за подобряване на храносмилането и апетита, при болки в стомаха и червата, остър и хроничен гастрит, при пясък в жлъчния мехур,

ентерити, диария, дизентерия, безапетитие, язва, метеоризъм, холелити-аза. Помага при грип, малария. Ревматизъм. Полова слабост.

Външно се използва за промивки при бяло течение, хемороиди, за компреси и промивки при младежки пъпки, рани, екземи, както и при възпа-ления на конюнктивитите.

Начин на употреба. *Вътрешно:* 10 г (две супени лъжици) ситно счукана дрога се залива с две чаени чаши вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се изпива за 2 дни - дневна доза 200 мл. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и 10% дрога, като се приемат по 20 капки в малко вода, 3 пъти дневно. *Външно:* Прилага се във вид на отвара от 10 г дрога и две чаени чаши вода, врели 5 минути. След прецеждане се прилага в компреси при трудно зарастващи рани, за налагане на хемороиди, циреи, ревматични болки в ставите (втриване). Билката не е токсична! [1]

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Бяло подъбиче

Teucrium polium L.

Български народни наименования: Бяла, горчива трева, Бяла китка, Бяла сухарка, Бяло подъбиче, Маясьлива трева, Червив бурен.

Наименования в други страни. Русия: Дубровник белый, седач; Ан-лия: Poley; Германия: Marienkraut, Kopfgamander; Франция: Pauliot.

Разпространение: В Европа, Балканския полуостров, Средиземноморието, Украйна, Кавказ.

Находища: У нас билката се среща в сухите тревисти, каменисти и припечни места. Най-често се среща в по-топлите райони на стра-ната, докъм 900 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение, почти полухрастче. Стъб-лата са дълги до 40 см, цилиндрични, слабо полегнали или изправени, на върха метли-често разклонени. Листата са дългнести или линейни, назъбени, с подвити ръбове, до 6 мм широки и до 3 мм дълги, беловълнести със закръглени зъбчета. Цветните главички са дребни, почти кълбести, беловълнести или жълтеникаво бели, събрани в малки метли-чести съцветия. Чашката е с къси, закръглени зъбчета, беловълнесто напластена. Венчето е бяло или жълтеникаво бяло, малко по-дълго от чашката. Средният дял на долната устна е голям, страничните са във вид на зъбци. Тичинките са 4, едва подаващи се от венчето. Йичникът е горен. Плодът се разпада на 4 орехчета. Цялото растение е покрито с бели, вълнести власинки, от които изглежда почти бяло.

Сн. 35. Бяло подъбиче
(*Teucrium polium*)

Употребяема част: Стръковете. Отрязва се внимателно, с остро ножче, цялата облистена надземна част по време на цъфтене.

Време на събиране: юли-август.

Химичен състав: Дрогата съдържа до 0,3% етерично масло с жълт цвят и приятна миризма, борнилацетат, алкалоиди, смолисти вещества, глюкозиди, флавоноиди, фуранови горчиви вещества, дипертенониди и др. Плодовете съдържат 33% тлъсто масло.

Лечебно действие: Запичащо и кръвоспиращо.

Употреба: Бялото подъбиче е използвано като лекарствено средство в Западна Европа още през XVI в, за която цел е отглеждано нашироко в градините като културно растение. В народната медицина се използва широко, особено при стомашни болки и хемороиди. Експериментално е доказано, че препарати от дрогата оказват възбуждащо влияние върху нервнодвигателния апарат на матката и червата.

Начин на употреба. Вътрешно: Две супени лъжици стрита дрога се залива с две чаени чаши вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие - доза за един ден. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и 10% дрога, като се приемат по 20 капки в малко вода, 3 пъти дневно. Външно: Прилага се във вид на отвара във ветеринарната медицина. Билката не е токсична! [1]

Червеното и Бялото подъбиче в Българското лечителско изкуство: Отвара от Червено подъбиче се пие при сърцебол, разстройство, дизентерия, бабици, развит пъп. При болки в стомаха направо се сдъвкват няколко пресни стръка. Отвара от растението се пие още при ревматизъм, подагра, рахит, камъни в жлъчката, обилна менструация и бяло течение при жените. Действието на дрогата се усилва ако е приготвена с червено вино и е престояла една нощ под звездите. Със счукани стъбла от Червено подъбиче се налага животно, ухапано от змия, а с отварата се запойва.

Отвара от Бяло подъбиче във вино и небетшекер се пие при маясъл, а болното място се налага с билката. Сварената дрога се слага върху червясали рани по добитъка. С отвара от нея се жабури при зъбобол и се правят бани при сърбеж по тялото. [4]

25. Род THYMUS L.

Мащерка

Сем. Устоцветни - Lamiaceae = Labiatae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно, тревисто растение или полухраст с приятен, характерен аромат - силно полиморфен вид. Стъблата са дълги 20-40 см, разклонени, полегнали, често вкореняващи се, неясно четириръбести, много от тях пълзящи по земята. Листата са целокрайни, срещуположни, с къси дръжки или приседнали, линейни или елипсовидни, обикновено тъмнозелени отгоре, дребни. Цветовете са събрани по върховете на стъблата и разклоненията им в топчести съцветия. Чашката е зелена или червеникава, двуустна, Венчето е бледорозово или червено, рядко бяло, неясно двуустно. Плодът при узряване се разпада на 4 почти топчести орехчета.

Мащерката е медоносно и лечебно растение. Тя е широко разпространен вид от низините почти до високопланинския пояс. [3]

Забележка: По земите на България родът *Thymus* е полиморфен и е представен от редица видове, трудно различими дори и от ботаниците. По тази причина в ботаническото описание се дава обща характеристика на рода. Всичките растения, независимо от своя вид, се ползват еднакво добре в официалната и народната медицина.

1. <i>Thymus albanus</i> H. Braun.	Албанска мащерка.
2. <i>Thymus atticus</i> Celak.	Атинска мащерка.
3. <i>Thymus callieri</i> Vel.	Калиерова мащерка.
4. <i>Thymus gtebrescens</i>	Willd. Гола мащерка.
5. <i>Thymus jankae</i> Celak.	Янкиева мащерка.
6. <i>Thymus longicaulis</i> C. Presl.	Дългостъблена мащерка.
7. <i>Thymus moesiacus</i> Vel.	Мизийска мащерка.
8. <i>Thymus pannonicus</i> All.	Паноиска мащерка.
9. <i>Thymus ptilegioides</i> L.	Планинска мащерка.
10. <i>Thymus sibthorpii</i> Benth.	Сибторгшева мащерка.
11. <i>Thymus striatus</i> Vahl.	Набраздена мащерка.
12. <i>Thymus vandasii</i> Vel.	Вандазиева мащерка.
13. <i>Thymus serpyllum diversae</i> L.	Диворастяща мащерка (сн. 36).

Всички видове цъфтят през лятото. Родът е широко разпространен по сухите и каменливи места от низините до високия планински пояс. Растенията намират широко приложение в Българската народна медицина, лечителско изкуство и официалната медицина.

Сем. Устоцветни -
Lamiaceae = Labiatae

Мащерка

Thymus serpyllum diversae L.

Сн. 36. Мащерка (*Thymus serpyllum diversae*)

Български народни наименования: Бабина душица, Воленика, Воле-тина, Воленица, Бяла мащерка, Дива мерудия, Дива чубрица, Костолом, Майчина душица, Шапово биле, Марина душица, Матор, Чубрика, Биря мирудия и др.

Наименования в други страни. Русия: Тимьян, Тимьян ползучий, Чабрец обыкновенный, Богородская трава; Англия: Wild Thyme, Penny Mountain; Германия: Feldthymian, Quendel; Франция: Thym serpolet, Serpolet.

Разпространение. Почти в цяла Европа, Средиземноморието, Западна Азия, Северна Африка и Северна Америка. Расте в Русия, Западен и Исто-

чен Сибир, Задбайкалието, Кавказ.

Находища: У нас се среща от низините до високите части на планините, по сухите, огрявани от слънцето поляни и склонове, навсякъде - от морския бряг до снежните линии на високите планини, засега в голямо изобилие.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение, по-рядко полухрастче, с пълзящи или полегнали, силно разклонени, леко вдървели в основата си, четириръбести, приповдигащи се, цветоносни стъбла, високи 20-40 см. Листата са прости, целокрайни, срещуположни, приседнали или с къса дръжка, линейно ланцетни, яйцевидни или елиптични, с подобни на точки жлези и жлезисти власинки, дълги 2-6 мм, широки 1-3 мм. Цветовете са розови и червени до бели, разположени в пазвите на най-горните листа, като образуват сбити или прекъснати кълбести, кълбовидни, класовидни или метличести съцветия. Чашката е цилиндрична или звънчеста, двуустна, с широка триделна горна и двуделна долна устна. Венчето е неясно, двуустно, с връзана горна 3-делна устна. Тичинките са 4, стърчащи от страни на горната устна. Яйчникът е горен. Плодът се разпада на 4 яйцевидни орехчета.

Употребяема част: Цъфтящите надземни части на растението. Отрязва се с остро ножче цялата облистена част 1-2 см от корена, винаги при обилен цъфтеж.

Време на събиране: През лятото, май-август.

Химичен състав: Мащерката съдържа около 0,7% етерично масло със силна, остра, приятна миризма и парлив вкус, в състава на което влизат крезоловите производни р-цимол, гама-терпинен, бета-терпинеол, цингиберен, парацимол и др.

Дрогата съдържа до 8% дъбилни вещества, до 55 мг % витамин С, горчищото вещество серпилин, смоли, пигменти, урзолова и олеинолова киселина, още неуточнения флавонов глюкозид и др.

Лечебно действие: Отхрачващо, нервноуспокоително, бактерицидно.

Употреба: Билката е била позната на древните траки. В Древна Гърция Диоскорид е предписвал Мащерката при ухапвания от змия, като отводняващо средство и др. Дрогата се употребява при грип, кашлица, коклюш, бронхит, бронхиална астма, бронхопневмония, стомашни и коремни болки, колит, воднянка, подагра, хемороиди, газове в червата. Възпаления на средното ухо. Главоболие, безсъние, неврастения, безапетитие. Ползва се още при ударено, навехнато, екземи и др.

Начин на употреба. Вътрешно: 100 г ситно нарязана дрога се залива с 2 литра вряща вода, оставя се да кисне докато изстине, след което се прецежда и се пие топла по 1 супена лъжица, през 2 часа. Може да се употребява и във вид на тинктура от 70% спирт и дрога, в съотношение 10 : 2, като се приемат по 20 капки в 50 мл вода, 3 пъти дневно. Билката не е токсична. Външно: Ползва се като лапа за налагане при ударено, навехнато, рани, екземи, възпаление на лицевия нерв. [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Чай от Мащерка се пие при кашлица, болки в стомаха, смущения в храносмилането, неприятен дъх в устата. Билката е особено полезна при нервни болести, безсъние, страхове и уплаха. Мащерката се прилага като обездвижващи превръзки при счупено, пукнато и изкълчено. Препоръчва се при червен вятър, женски болести, жлези, пясък в бъбреците.

При болки в очите се прави парна баня от равни количества Мащерка и Равнец. При зъбобол се прави жабуркане с отвара от 8-10 стръка Мащерка и корени от Черен оман. Отвара от Мащерка и Чубрица се пие вместо вода при охтика.

Мащерката се цени като сигурно средство против шап. Със силна отвара от нея се мият раните на заболелите животни. [4]

Семейство ЛЮТИКОВИ

Ranunculaceae

Семейство Лютикови е от клас Двуседелни (Magnoliopsida = Dicotyledonae). По лицето на Земята семейството наброява повече от 2000 вида, обединени в близо 50 рода. В Природата на България се срещат 25 рода с около 100 вида лютикови растения. В цяла Европа са регистрирани 28 рода с малко повече от 100 вида.

Това семейство растения обитават по-влажните и мочурливи области от земната обвивка. Мнозинството лютикови са многогодишни треви, които благодарение на своите грудки и коренища успяват да презимуват в почвата. Сред семейството има и храсти, и дървесни лиани, като растящия по нашите земи Повет.

Една от характерните особености на това семейство е изумителното разнообразие на цветовете. Сред покритосеменните (цветните) няма друго семейство с такива противоречиви характеристики в това отношение. При едни родове те са съвсем примитивно устроени - приличат по-скоро на шишарка, при други цветовете са значително усъвършенствани и са се приспособили отлично за опрашване от насекомите. Между тези два «крайни» рода се нареждат всичките останали. При едни от тях цветовете имат прост венчевиден околоцветник и ролята на венче играят чашелистчетата, а венчелистчетата са се преобразували в нектарници с различно устройство. Други Лютикови имат цветове с двоен околоцветник, който е образуван от или определен и постоянен, или неопределен и непостоянен брой чашелистчета и венчелистчета. Единственият постоянен белег на цветовете на рода Лютикови е добре развитото им цветно легло и винаги неопределения брой тичинки и плодници. Тази характерна особеност е тяхното предимство при отличаването им от представителите на другите семейства.

Всичките Лютикови съдържат отровни, често горчиви на вкус, вещества. По тази причина, те не са обект за храна при паша от преживните животни. Същевременно това семейство е богато на лечебни вещества и от древни времена се ползва като билки.

1. Род ACONITUM L.

Самакитка

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с грудковидно наддебелени корени. Стъблата са изправени, високи до 1,5 м. Листата са последователни, долните са на дръжки, горните - приседнали, дълбоко дланевидно разсечени на 5-7 дяла с ромбоична форма и назъбени. Цветовете са неправилни, жълти или сини (в зависимост от вида), събрани по 1-2 във върхни гроздовидни съцветия. Околоцветникът е неправилен, съставен от 5 венчевидни чашелистчета, от които най-горните 3 са събрани във вид на шлем, висок 1,5-3,0 см. Развиват се само 2 венчелистчета, превърнати в нектарници. Тичинките са много, голи. Плодовете са от 2 до 5 почти свободни мехунки. [3] У нас се срещат 4 вида от билката. Отровни са!

Сн. 37. Синя самакитка
(*Aconitum variegatum*)

1. *Aconitum lycoctonum* L. (*Aconitum lamarckii*). - Жълта самакитка. Най-чести находища има из гори и храсталаци, по скалисти склонове, покрай потоци в Предбалкана, Софийски район, Витоша, Пирин, Рила от 600

докъм 2400 м н. в. Цъфти юни-септември.

2.* *Aconitum variegatum* L. - Синя самакитка (сн. 37).

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Синя самакитка

Aconitum variegatum L.

Български народни наименования: Басма, Борец, Далма, Злъчка, Китчица, Кучи мор, Омаяк, Синя шапка, Сеншлагъл, Тряска, Трескавиче, Шлемче, Ядиче.

Наименования в други страни. Русия: Аконит аптечный, Борец аптечный; Англия: Aconite Monkshood; Германия: Blauer Eisenhut; Франция: Aconit nopel, Capuce de moine, Char de Venus.

Разпространение: Расте из каменисти и скалисти места, покрай потоци в почти всички високи планини на България между 1200 и 2350 м н. в.

Цъфти юни-септември.

Употреба: Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Силно отровно растение! През Средните векове със сока от Синя самакитка са намазвали върховете на стрелите и копията.

Начин на употреба: С каша от листа и корени на билката се налагат болните места при ревматизъм, подагра, сифилис и рак. Отвара от билката се пие (често със смъртен изход в миналото) за помятане, при спряла менструация и клини.

2. Род АСТАЕА L.

Ресник

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно тревисто растение с последователни, двойно или тройноперести листа. Съцветието е върхно, във вид на грозд. Цветовете са правилни, с 3-5 бели околоцветни и 4-10 по-дребни, нектарни листчета. Плодът е сочна, многосеменна ягода; когато е зрял, е черен на цвят. [3] У нас е описан 1 вид. Растението е отровно!

1. *Actea spicata* L. - Ресник (сн. 38). Находичата са из влажни сенчести гори и храсталаци, в планините, в цялата страна от 600 докъм 1800 м н. в. Цъфти април-август.

Сн. 38. Ресник
(*Actea spicata*)

3. Род ADONIS L.

Горицвет

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с къси дебели, черно-кафяви коренища. Стъблата са изправени, слабо разклонени, в основата си покрити с кафяви люсповидни листа. Стъблените листа са приседнали, в общото си очертание овални, долните дланевидно, а горните двойно пересто разделени, като дяловите им са линейни, целокрайни. Цветовете са едри, единични, жълти, с диаметър 1,5-3,5 см, разцъфтяващи едновременно с разлистването на цялото растение. Чашката е с 5 лисчета. Чашелистчетата са голи, бледозелени. Венчелистчетата са от 10 до 25 на брой, продълговато елиптични, дълги 15-35 мм, широки 5-12 мм. Плодниците и тичинките са многобройни. Яйчникът е горен. Плодът е сборен, съставен от овални плодчета с късо, кукесто, изправено, зелено носче. (Летен горицвет). [3] У нас са описани 6 вида. Отровни растения!

1. *Adonis aestivalis* L. - Летен горицвет. Расте най-често покрай нивите или в посевите като плевел в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти април- юли.

Сн. 39. Пролетен гориц-
вет (*Adonis vernalis*)

2. *Adonis flammea* Jacq. - Огнен горицвет.

Вирее най-често като плевел из житните посеви, в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти април- юни.

3.* *Adonis vernalis* L. - Пролетен горицвет (сн. 39). Среща се по тревисти и каменисти, варовити терени в Югоизточна и Североизточна България, нарядко в Северна България и Софийското поле, докъм 1200 м н. в. Цъфти март-юли. Лечебно растение. Използва се в официалната и народната медицина.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Горицвет

Adonis vernalis L.

Български народни наименования: Бабатура, Гороцвет, Гурльов дядо, Жълт божур, Жълта котка, Жълта свиларка, Жълтоцвет, Зайчи мак, Патенца, Кукувиче око, Кучи божур, Овче око, Опадикоса, Отравниче, Пролетен гороцвет, Спреж дива.

Наименования в други страни. Русия: Адонис весенний, черногорка; Англия: Sping, Adonis; Германия: Fruhlings Adonisroschen; Франция: Adonide de printemps.

Разпространение: В Атлантическа, Средна и Южна Европа, Балкански полуостров, Украйна, Русия, Кавказ и Западен Сибир.

Находища: У нас билката се среща по тревисти и каменисти терени в Югоизточна и Североизточна България, на някои места и в Северна България.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение, с високи, облистени, дълги до 40 см стъбла, покрити с власинки, слабо разклонени, излизащи по много от едно коренище. Листата са тройно или четворно пересто нарязани, с теснолинейни, заострени, целокрайни дялове. Долните и средните листа са с влагалищна основа и почти обгръщат стъблото. Цветовете са едри, златисто жълти, разположени поединично. Чашелистчетата са 5-8, яйцевидни, на върха притъпени, с редки зъбчета. Венчелистчетата са продълговато елипсовидни, стеснени към върха, назъбени, 15-25 на брой. Тичинките и плодниците са многобройни. Плодът е съставен от много сивозелени орехчета.

Употребяема част: Надземните части с неузрели плодчета.

Време на събиране: април-май.

Химичен състав: Дрогата съдържа сърдечно действащите глюкозиди адонидозд, адонивернозид, цимарин, адонитоксин, К-строфантин, строфантинидин, хидроксistroфантинидин, ацетиладонит, 3-ацетилстрофадогенин, адонитоксин, сапонини, фитостерин, смолисти вещества, витамин С, комплекс от микро- и макроорганични елементи и др.

Лечебно действие: Стимулира сърдечната дейност, нервноуспокоително и диуретично средство.

Употреба. Внимание: Дрогата е отровна! Употребява се против умора,

при Базедово сърце, сърдечна недостатъчност, затлъстяване на сърцето, тахикардия, отоци от сърдечен произход, ритъмни нарушения, тиреотоксикоза, хипертония, алкохолна психоза, неврози и невралгии. Има практически данни, че билката помага при вирусни заболявания, тумори и епилепсия.

Начин на употреба: Само под контрол на лекар или лечител! Две чаени лъжички се запарват с 600 мл вода, кисне до 1 час, прецежда се и се пие по 10 мл, преди храна. Дозата е за 20 дни! [1]

Билката в българската медицина и традиция: Ако някой се закичи с растението, косата му се сплъстява и опадва. Гороцветът расте по самодивски места и затова е свързан с определени зли сили. Отвара от корени на билката се пие при сърцебол и марем, сварени корени се налагат върху болно място. При диария овцете се захранват със сварената във вода билка. [4]

4. Род ANEMONE L.

СЪСЪНКА

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с тънки, цилиндрични, хоризонтални коренища. Стъблата са единични, високи 5-30 см, голи или разсеяно влакнести, с един приосновен лист или без него. Стъблените листа са 3 на брой, събрани в прешлен под цвета, на дръжка, до основата са дланевидно триразделни, като дяловете са яйцевидни до тясно елиптично ланцетни; към основата са целокрайни, нагоре - едро назъбени до изрязани; отгоре са разсеяно влакнести, отдолу - голи. Цветовете често са единични, 1,5-2 см в диаметър, с прост венчевиден околоцветник от 5-8 листчета, отдолу - с прилепнали власинки, отгоре - голи, дълги 10-15 мм, широки 8-10 мм. Тичинките са многобройни, значително по-къси от околоцветника. Яйчникът е горен. Плодчетата са многобройни, гъсто влакнести, а сборният плод увиснал. (Жълта съсънка) [3] У нас се срещат и са описани 8 вида.

1. *Anemone arvenensis* L. - Хубава съсънка.

Среща се предимно в широколистните гори и храсталаци на предпланинските пояси, Средна гора, Родопите, Югоизточна България, докъм 500-700 м н. в. Цъфти март-април.

2. *Anemone narcissiflora* L. - Нарцисова съсънка.

Расте предимно по каменисти поляни и скалисти места на предпланините и планините, в Стара планина, Витоша, Пирин, Рила, Родопите от 1800 до 2750 м н. в. Цъфти юни-август.

3.* *Anemone nemorosa* L. - Бяла съсънка (сн. 40).

Сн. 40. Бяла съсънка
(*Anemone nemorosa*)

из сенчести гори и храсталаци, по влажни места в предпланинските пояси, Стара планина, Витоша, Пирин, Рила, Средна гора, Родопи, откъм 500 до 1800 м н. в. Цъфти март-май. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 41. Жълта съсънка
(*Anemone ranunculoides*)

4. *Anemone pavonina* Lam. - Червена съсънка. Има находища най-често в редките, широколистни гори и храсталаци, в земите около южното Черноморско крайбрежие, Рила, Пирин, Родопи, Югоизточните равнини на България до 500 м н. в. Цъфти март-април. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

5. *Anemone ranunculoides* L. - Жълта съсънка (сн. 41). Вирее из сенчести, широколистни гори и храсталаци, в предпланините и долните пояси на планините, докъм 1500 м н. в. Цъфти март-май. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

6. *Anemone sylvestris* L. - Горска съсънка. Обитава често варовикови, каменисти поляни и сухи местности, покрай гори и храсталаци.

Среща се по Черноморското крайбрежие, в Североизточна България, Дунавската равнина, Стара планина, Витоша, Рила, Средна гора, докъм 1400 м н. в. Цъфти април-май.

7. *Anemone hepatica* L. - Потайниче (Синя съсънка). Няма данни.

8. *Anemone pulsatilla* L. - Обикновена съсънка. Няма данни.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Бяла съсънка

Anemone nemorosa L.

Български народни наименования: Бабка, Белоцветна съсънка, Соса, Бяла съсънка.

Наименования в други страни. Русия: Ветреница дубравная; **Англия:** Wood Anemone; **Германия:** Busch Windroschen; **Франция:** Anemone des bois.

Разпространение: В Европа, Украйна, Русия, Югозападна Азия, Северна Америка.

Находища: Билката в нашата страна се среща по влажни ливади, сенчести места на Средна и Западна Стара планина, Средна гора, Родопите, Рила, Пирин и други планини, навсякъде - почти до 2000 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно тревисто растение с изправено цветоносно стъбло, високо до 30 см, голо. Коренището е дълго, цилиндрично, жълто или кафяво, гладко. Приосновните листа са триделни и длановидно разсечени. Стъблените листа са три, с дръжки, триделно разсечени като долните, но по-малки. Цветовете са единични, на дълги

дръжки, при дъжд и влажно време се навеждат надолу. Околоцветникът е венчевиден, едър, обикновено снежно бял.

Употребяема част: Цялата надземна част. Внимание: Цялото свежо цвете е отровно!

Време на събиране: април-май-юни.

Химичен състав: Не докрай изучен. Растението съдържа протоанемонин, сапонини, витамин С, дъбилни вещества и др.

Лечебно действие: Успокоява нервната система, действа сънотворно, понижава кръвното налягане, намалява силата на сърдечните съкращения, понижава половата свръхвъзбуда, подтиска развитието на стафилококовите бактерии.

Употреба: Внимание! Растението е отровно. Да се приема само в хомеопатични дози, под контрол! При нервно напрежение, безсъние, хистерия, старчески заболявания, полова възбуда, мигрена, възпаление на дихателните пътища.

Начин на употреба: Не се прилага в домашна обстановка, поради установена токсичност! Вътрешно: Приема се под формата на спиртен екстракт 2 : 10, като се вземат 15-20 капки, три пъти дневно, в малко вода. Може да се приема и под формата на студен извлек: две чаени лъжички дрога се заливат с 250 мл вода, киснат 24 часа, прецежда се и се пие 3-4 пъти през деня. [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Няма данни.

5. Род AQUILEGIA L.

Кандилка

сем. Лютикови - Ranunculaceae

У нас се срещат 5 вида:

1.* **Aquilegia vulgaria L.** - Обикновена кандилка (сн. 42).

2. **Aquilegia aurea Jka.** - Жълта кандилка.

3. **Aquilegia asibirica Lam.** - Градинска кандилка.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Кандилка

Aquilegia vulgaria L.

Сн. 42. Обикновена кандилка (*Aquilegia vulgaria*)

Български народни наименования: Ведрица, Ведрила, Гашички, Дива кокошка, Кандилка, Кандилница, Кочиничка, Кошничка, Любика, Обикновена кандилка, Пъстри кокошки, Типелия.

Наименования в други страни. Русия: Водосбор; Англия: Columbine; Германия: Gemeine Akelei; Франция: Ancolie commune, Gant de Notre-

Dame.

Разпространение: В Атлантическа, Средна и Южна Европа, Балканския полуостров, пренесена е в Америка, често е градинско растение.

Находища: У нас билката се отглежда като красиво градинско растение. Един вид от нея се среща, макар и рядко, в Стара планина, Родопите, Рила и другаде. Обича сенчестите и полусенчести места, умерено влажни и рохкави почви.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение, с високи, дълги до 80 см стъбла, нагоре слабо разклонени. Приосновните листа са с дълги дръжки, двойно или тройно пересто нарязани. Долните стъблени листа са неравномерно триделни, а средните и горните - триделни. Цветовете са сини, розови, рядко жълти или в други разцветки, красиви, едри, разположени поединично или по няколко, висящи на влакнести дръжки. След прецъфтяването се изправят. Околоцветните листчета са в 2 реда по 5, снабдени с по една шпора. Тичинките са многобройни, плодолистите са 5. Плодът е сух, разпуклив.

Употребяема част: Цъфтящата надземна част.

Време на събиране: май-юни.

Химичен състав: Не е добре проучен. Дрогата съдържа следи от цианогенен глюкозид, тлъсто масло, един ензим и др.

Лечебно действие: Понижава кръвното налягане, действа диуретично, нервноуспокоително.

Употреба. Внимание: Дрогата е отровна в големи дози! Използва се при затлъстяване от различен произход, високо кръвно, болезнена менструация, трудно уриниране и др. Външно - при кожни обриви.

Начин на употреба. Само под компетентен контрол на лечител или фитотерапевт! Вътрешно: Една супена лъжица се залива с 600 мл вряща вода, кисне до 1-3 часа, прецежда се и се пие по 20-30 мл, преди храна, три пъти дневно. Дозата е за 4-5 дни! [1]

Билката в Българската народна медицина и традиция: Само един стрък от Кандилката, нарязан на дребно се вари в 1 литър вода, докато остане наполовина. Отварата се пие три пъти дневно по една ракиена чаша при малокръвие, възпаление на пикочния мехур и др.

6. Род *CALTHA* L.

Блатняк

сем. Лютикови - *Ranunculaceae*

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно тревисто растение с изправено стъбло, високо до 60-80 см. Коренището се състои от множество коренчета. Листата са последователни, лъскави, голи, сърцевидни до бъбрековидни, почти целокрайни. Цветовете са единични или по няколко на върха на стъблото, 2-5 см в диаметър, жълто обагрени, на дръжка, дълга 10-15 см. Околоцветникът е съставен от 5 и повече листа. Тичинките и плодниците са многобройни. Плодовете са сборни, съставени от 5-15 мехунки. (Блатняк). [3] От този род съществуват и са описани 2 вида:

1. *Caltha leptosepala* L. - Блатняк. Растението е разпространено в централните Алпийски части на Европа, Германия, Австрия и Швейцария, докъм 1800 м н. в.

2.* *Caltha palustris* L. - Обикновен блатняк (сн. 43). Най-често се среща покрай планинските потоци, по мучурливите и заблатени места, главно в Средна Стара планина, докъм 1600 м н. в. Цъфти март-май. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

сем. Лютикови - Ranunculaceae
Обикновен блатняк
Caltha palustris L.

Сн. 43. Обикновен блатняк (*Caltha palustris*)

Български народни наименования: Блатниче, Блатен крокон, Белокрилник, Блатняк, Гергъовско цвете, Джурджовец, Жабешко цвете, Жабинек, Жабърняк, Жълтениче, Змиев трън, Змийско грозде, Змиев трън, Жълт блатняк, Мазно кокалче, Попова лъжичка, Обикновен блатняк, Разгон.

Наименования в други страни. Русия: Череда трехраздельная, Колужница болотная; Англия: Marsh Marigold; Германия: Sumpf Dotterblume; Франция: Расоте-еуре, populage.

Разпространение: В Европа, по-рядко в Средиземноморието.

Находища: Билката в нашата страна се среща покрай потоци, по мучурливи и заблатени места, главно в Средна Стара планина, по рядко в Рила, Витоша, Плана планина и другите планински райони, от 600 докъм 1600 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение с изправено или приповдигащо се стъбло, високо до 60-80 см. Коренището е съставено от множество нишковидни коренчета. Листата са последователни, лъскави, голи, сърцевидни до бъбрековидни, по ръба са назъбени или напилени до почти целокрайни; приосновните са по-големи, с дълга дръжка, стъблените са по-малки, с по-къса дръжка, дори приседнали. Цветовете са единични или по няколко на върха на стъблото, 2-5 см в диаметър, жълто обагнени, на дръжка, дълга 10-15 см. Околоцветникът е съставен от 5, рядко повече листа. Тичинките и плодниците са многобройни. Плодовете са сборни, съставени от 5-15 мехунки, от които след разпукване излизат семената.

Употребяема част: Цялата надземна част.

Време на събиране: април-май.

Химичен състав: Съдържа глюкозид от типа на сапонините, анемонин, протоанемонин, холин, алкалоида берберин, каротин и витамин С, изорамнетин, ранункулин, кверцетин, ксантофил, троликатин, тлъсто масло и др.

Лечебно действие: Растението е силно отровно и дразни кожата и ли-

гавиците, прието вътрешно предизвиква гадене и повръщане.

Употреба: Внимание: растението е отровно. Да се приема само в дози препоръчани от лекар или лечител! Вътрешно: При треска, нарушение на обмяната на веществата, простуда, грип, слаба имунна защита, анемия. Има слабо противотуморно действие. Външно: За вани, при простуди. Налага се под формата на лапи при изгаряния, хронични екземи, уртикария.

Начин на употреба: Да не се прилага в домашна обстановка! [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: За предизвикване на пришки при треска се счукват 10-15 цвята от пресен Блатняк, поставят се върху кърпа и с нея се превързва китката на дясната ръка. При поява на пришка на превързаното място, треската преминава. [4]

7. Род CLEMATIS L.

Повет

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни тревисти растения с изправени или увивни (катерливи по дърветата) дървенисти стъбла, дълги до 30 м. Листата са срещуположни, простоперести, на дръжки, дълги 0,5-2 см, с 3-9 овални, целокрайни или наъбени на едро листенца. Цветовете са бели, на дълга дръжка, събрани в сложни метличести съцветия, връхни или излизащи от пазвите на листата. Околоцветните листчета са прости, яйцевидни, бели, сини или лилави (в зависимост от вида). Тичинките са много на брой, почти равни на околоцветника. Цветното легло е влакнесто. Плодът е сборен, състои се от много сплескани орехчета. (Лозовиден повет). Билката е медоносна, някои видове се използват като декоративни градински растения. Всичките видове са отровни в свежо състояние! [3] У нас има 6 вида.

Сн. 44. Обикновен повет (*Clematis vitalba*)

1. Clematis integrifolia L. - Целолистен повет. Расте по влажни, тревисти места, често в мочурливи ливади. Среща се в предпланинските пояси, по Черноморското крайбрежие, Дунавската равнина, Витоша, Югоизточна и Югозападна България, докъм 1000 м н. в. Цъфти юни-юли.

2. Clematis recta L. - Прав повет. Расте по сухите места, из треви, храсталаци и ливади в равнините, предпланинските и високопланински пояси на Стара планина, Витоша, Рила, Пирин (по високите му южни части) Родопите, Странджа, Югоизточна България, докъм 1500-2000 м н. в. Цъфти май- юли.

3.* Clematis vitalba L. - Обикновен повет, Скребър (сн. 44). Вирее из гори и храсталаци в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти май-септем-

ври. Растението се използва в съвременната и народната медицина.

4. Clematis viticella L. - Лозовиден повет. Среща се най-често из храсталаците на сухи и каменисти места. Обитава Черноморското крайбрежие, Югозападна България, Витоша, Средна гора, Родопите до 1000 м н. в. Цъфти май-август.

сем. Лютикови - Ranunculaceae Повет обикновен

Clematis vitalba L.

Български народни наименования: Лозина, Обикновен повет, Повет, Поветица, Скребър.

Наименования в други страни. Русия: Ломонос винограднолистный; Англия: Traveller's Joy, Old Man's Beard; Германия: Gewonliche Waldrebe; Франция: Clématite des haies.

Разпространение: В Европа, Югозападна Азия, Кавказ.

Находища: У нас билката се среща из храсталаците и край оградите, по влажните и сенчести места като увивно и катерливо растение, почти навсякъде в страната, докъм 1200 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно, силно увивно растение, дълго до 30 м. Листата са срещуположни, простоперести с дълги дръжки, с 3-9 овални или линейно ланцетни, целокрайни или едро назъбени листчета, с дръжка, дълга до 2 см. Растението се катери чрез листните си дръжки! Цветовете са на дълга дръжка, бели, събрани в сложни, метличести съцветия, върхни или излизачи от пазвата на листата. Тичинките и плодниците са многобройни. Плодниците са влакнести, с горен яйчник, с дълго стъбло. Цветното легло е влакнесто. Плодът е съставен от много сплескани орехчета, покрити с власинки.

Употребяема част: Листа, цветове, корен.

Време на събиране: юни-август

Химичен състав: Дрогата съдържа анемонин и протоанемонин, сапона леонтин, глюкозида стигмастерин, триметиламин, неуточнен алкалоид, цирилов и мирицилов алкохол, етерично масло, провитамин А и др.

Лечебно действие: Противогъбично и противомикробно, местно болкоуспокояващо и противовъзпалително действие.

Употреба. Внимание: Дрогата е отровна! Натрупва се в организма! Намирала е приложение в народната медицина при липса на апетит, язва в стомаха и болки в главата. Външно: за налагане при кожни заболявания. В миналото от листата и цветовете е добивана специална мая за хляб и подсирване на сирене.

Начин на употреба. Само външно! Настойка в зехтин - за мазане: една част листа и 10 части зехтин се смесват, сместа престоява 10 дни. Ползва се за местно приложение при гноини, кожни и др. възпаления, също така при разширени вени, шипове, ревматични болки, артрози. [1]

8. Род CONSOLIDIDA (DC.) S. F. Gray

Ралица (шпорец)

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Едногодишни тревисти растения с голи или слабо влакнести стъбла, високи 20-50 см. Листата са последователни, 2-3 пъти дланевидно разсечени на множество широки делчета, долните са на дръжка, горните - приседнали. Цветовете са неправилни, събрани в метличести и гроздовидни съцветия. Чашката е обагрена най-често в синьо, (виолетово или бяло), с 5 листчета, наподобяващи венчето, най-горното е с шпора. Венчето е недоразвито, като три от венчелистчетата са сраснали и са се превърнали в нектарник с шпора. Прицветниците на най-долните цветове са плитко двуделни и стигат до основата на околоцветника. Плодът е влакнеста мехунка с многобройни дребни семена. (Източна ралица). Медоносни и лечебни растения. [3] У нас се срещат и са описани 8 вида.

1. *Consolidida hispanica* (Costa) Greut. et Burdet. - Източна ралица. Расте като плевел по сухи, тревисти места и покрай пътищата в страната, докъм 500 м н. в. Цъфти април-юли.

2.* *Consolidida regalis* S. F. Gray. - Обикновена ралица (сн. 45). Среща се най-често из посевите и по сухите и тревисти места в цялата страна до 1300 м н. в., почти винаги като плевел или бурен. Цъфти май-август. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

3. *Delphinium consolidida* L. (*Consolidida regalis* S. F.). - Обикновен шпорец. (Има 3 подвида) Някои представители на вида се използват като декоративни растения. Среща се по варовити, каменисти и скалисти места, из храсталаци. Растението е разпространено по Черноморското крайбрежие, Дунавската равнина, предпланинските части на Стара планина, Витоша, Пирин, Родопите, Странджа, Югоизточна България от 300 до 2000 м н. в. Цъфти юни-юли.

Общо описание на трите подвида: Многогодишни или едногодишни тревисти растения с дланевидно нарязани до дланевидно насечени листа. Цветовете са събрани в неправилни, гроздовидни съцветия. Листчетата на околоцветника са разположени в 2 кръга - външният се състои от 5 виолетови, сини или бели листчета, най-горното от които в основата е с дълга шпора. Плодът е сборен, съставен от 3 до 5 не сраснали помежду си мехунки, всяка с многобройни семена.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Ралица - обикновена

Consolidida regalis S.F.Gray

Български народни наименования: Алтън топ (тур.), Дяволска трева, Дива булица, Кукумявски крак, Капи коса, Обикновена ралица, Сини китки, Синя ралица, Полска ралица, Гащички гъзениче, Зли етърви, Кошнич-

ка, Мечини очи, Птичи клюн и др.

Наименования в други страни. Русия: Живокоост полевая; Англия: Forking Larkspur; Германия: Asker Rittersporn; Франция: Pied d'Alouette, Dauphinelle consoude.

Разпространение: В Европа, Балканския полуостров, Украйна.

Находища: У нас билката се среща из посевите, по сухите и тревисти места, доста често като плевел и бурен, почти навсякъде, докъм 1300 м н. в.

Описание на билката: Едногодишно, тревисто растение, с голи или слабо влакнести, дълги до 50 см стъбла, излизащи по много от едно коренище. Листата са последователни, дланевидни, 2-3 пъти тройно разсечени на многобройни, теснолинейни, 1-2 мм широки делчета; долните са с дръжки, горните - приседнали. Цветовете са неправилни, събрани в метличести и гроздовидни съцветия, с прилистници с линейна форма, дълги 3-4 мм. Чашката е с 5 листчета, най-често сини или синьовиолетови, дълги 15-30 мм, яйцевидни, най-горното венче е с дълга 15-18 мм шпора. Венчето е недоразвито, три от венчелистчетата са сраснали в нектарник с шпора, страничните венчелистчета липсват. Тичинките са многобройни. Плодът е един - мехунка, дълга 8-15 мм. Внимание: отровно растение!

Сн. 45. Обикновена ралица (*Consolida regalis*)

Употребяема част: Надземните части, семената, рядко цветовете.

Време на събиране: юни-август.

Химичен състав: Съдържа алкалоида калкатринин, антоцианово, синьо глюкозидно багрило, жълто багрило, кемферол, алкалоидите делсонин, делкозин, тлъсто масло, син антоцианов глюкозид, делфинин и други недобре изучени съставки.

Лечебно действие: Противовъзпалително, болкоуспокояващо, противоглистно, противопаразитно.

Употреба. *Внимание!* Дрогата е отровна! Употребява се при главоболие, задух, гърчови състояния, паркинсонизъм, възпаление на стомаха и червата, глисти, хемороиди, нередовна и болезнена менструация, маточни възпаления. *Външно:* против красти, екзема и въшки. [1]

Начин на употреба: Само под контрола на лечител или фитотерапевт! *Вътрешно:* Една чаена лъжица дрога се залива с 600 мл студена вода, кисне до 24 часа, прецежда се и се пие по 100 мл, преди храна. Дозата е за 2 дни! *Външно:* Счукани и стрити части от билката, най-често семената, се смесват със свинска мас в отношение 1:10. Ползва се за намазване при паразити, краста, рани, екзема. [1]

Билката в българската медицина и традиция: Отвара или водна настойка от Ралица се пие при трудно раждане и силно кръвотечение след него. Рядко, в народното лечение, отвара от Ралица се ползва при главоболие, сърцебол, нередовна и болезнена менструация, болки и пясък в бъбреците, възпаление на пикочния канал, задух, глисти и др. [4]

9. Род HELLEBORUS L.

Кукуряк

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения с дебели пълзящи коренища. Стъблата са, голи, високи до 60 см. Приосновните листа (презимуват), са с дълга дръжка, дланевидно нарязани на 5-13 овално ланцетни, остро назъбени дяла. Цветовете са жълто-зелени, едри, единични или по няколко, събрани в съцветия, 2-4 на брой, 5-7 см в диаметър. Чашката е 5-листна, едра, запазва се при узряването на плодовете. Венчелистчетата са 8-12, недоразвити и превърнати в нектарници, по-малки от листчетата на чашката. Плодниците са 3-8, с горен яйчник. Плодът е сборен, съставен от 3-8 свободни мехунки, с многобройни семена. (Кръглолист кукуряк). Лечебни растения. Отровни! [3] Описани са 2 вида:

Сн. 46. Миризлив кукуряк (*Helleborus. odorus*)

1. Helleborus H. cyclophyllus (A. Braun) Boiss. - Кръглолист кукуряк. Среща се из светлите и припекливи, по-често южни места в предпланините на Южна България, докъм 1200 м н. в. Цъфти февруари-април. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

2. Helleborus. odorus Waidst. et Kit. - Миризлив кукуряк (сн. 46). Расте из храсталаци и поляни, в предпланинския и планински пояс в цялата страна, докъм 1800 м н. в. Расте из храсталаци и поляни, в предпланинския и планински пояс в цялата страна, докъм 1800 м н. в. Цъфти февруари-април. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Кукуряк

Helleborus odorus W. K.

Български народни наименования: Бабатура, Бамбатула, Вонещ кукуряк, Зелен кукуряк, Кукурин, Кътник, Ведрица, Кукуряк, Миризлив кукуряк (прев.), Смукалник, Скреж, Папийна глава, Съклица, Спорез, Христово цвете, Чумерика, Караджа.

Наименования в други страни. Русия: Морозник; Англия: Hellebore, Bear's-ttoot; Германия: Nieswurz; Франция: Hellebore.

Разпространение: В Централна и Югоизточна Европа, Средиземноморието, Югозападна Азия, Кавказ.

Находища: У нас билката се среща из храсталаците и поляните на планините и предпланините, по сенчести места и широколистни гори, почти навсякъде в страната, докъм 1800 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение с късо, почти черно коренище. От него всяка година излиза само едно изправено, жълтозелено, цветоносно стъбло, високо до 50 см. То е разклонено и е с листа само на върха, а в основата си е обвито с няколко продълговато яйцевидни, тъмни люспи. Приосновният лист е длановиден, нарязан на 7-16 дяла, с дръжка, често презимуващ. Стъблените листа са по-дребни и приседнали. Цветовете са едри, с диаметър до 7 см, жълтозелени, полукълбовидни, ароматни, обикновено по 2-4 на всяко стъбло. Имат правилен околоцветник, съставен от 5 свободни, венчевидни чашелистчета. Венчелистчетата са десетина на брой и са видоизменени в малки фуниевидни нектарници, които са разположени в основата на венчевите чашелистчета. Плодниците са 3 до 8 на брой, зелени, в основата са сраснали. Плодът е съставен от 3-8 плодчета мехунки, всяко завършващо с дълго носче.

Употребяема част: Коренището.

Време на събиране: април-септември. Според някои автори трябва да се събира по време на узряване на семената: юни-август

Химичен състав: Не е окончателно уточнен. Установено е съдържанието на глюкозидите хелеборин и хелебореин, сапони, нишесте, калциев фосфат, горчиви вещества, мазнини, етерично масло и др.

Лечебно действие: Засилва сърдечната дейност, успокоява нервната система, действа слабително и пикочогонно. Има практически данни за противораково действие.

Употреба. Внимание: Дрогата е отровна! Натрупва се в организма! Намира приложение при менингит, жълтеница, воднянка, туберкулоза, запек, рак. Външно: ползва се отвара при косопад, пърхот, гнойни рани, хемороиди.

Начин на употреба: Само външно! От ситно нарязаните корени се слага една кафена лъжичка в 500 мл вода, ври 5 мин., кисне 30 мин. Правят се фрикции на кожата и косата на главата. [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Отвара от корени на Кукуряк се пие само от възрастни и то в малки дози при маясъл, запек, кашлица, бодеж, туберкулоза. Външно се използва за промиване на рани. Със сварени корени се правят топли бани при ревматизъм, краста, въшки и се мият косите при пърхот и косопад. В народната ветеринарна медицина се ползват корени от Кукуряк против болестта «спореж» по животните. Нарязаното на ситно коренище се слага и в храната на добитъка за усилване.

Напролет, когато децата видят първия Кукуряк, пеят: «Кукуруже реже, майка ти се реже, баща ти се колье.» Откъсват стръкче от него като го наричат и изпращат всички болести през годината да се махнат от хората и да отидат при Кукуряка. Растението не се сади в градина и не се внася къщи, защото има поверие, че кокошките ще спрат да носят. Стръкове от Кукуряк се ползват в обредните народни практики. [4]

Сн. 47. Гълъбови очички
(*Hepatica nobilis*)

10. Род *HEPATICA* Mill. (*PULSATILLA* L.)

Гълъбови очички

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни тревисти растения. У нас се срещат 6 вида.

1*. *Hepatica nobilis* Mill. - Гълъбови очички (сн. 47). Среща се из горите и храсталаци в долния планински пояс и тук-там по склоновете на Стара планина, Средна гора, Родопите, Рила, Пирин и на много места в Югозападна България, докъм 1700 м н. в. Цъфти февруари-април. Употребява се в народната медицина.

2. *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. - Полско котенце. Среща се из редките храсталаци, в

равнините и предпланинските пояси, докъм 500 м н. в. Цъфти рано напролет: февруари-март.

3. *Pulsatilla montana* (Hoppe) Reichenb. - Планинско котенце. Расте най-често из ливади, сухи меса и пасища почти из цялата страна, в предпланинските райони на Стара планина, Плана планина, Пирин, Родопите, Черноморското крайбрежие и Югоизточна България, докъм 800 м н. в. Цъфти рано напролет: февруари-април.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Гълъбови очички

Hepatica nobilis Mill.

Български народни наименования: Синя съсънка, Потайниче, Любика, Овчарско руно, Овчо руно, Пачи крак, Сасан, Страхливче, Страшниче, Чернодробна съсънка, Ятупник.

Наименования в други страни. Русия: Печеночница; Англия: Liverleaf, Hepatica; Германия: Leberblumchen; Франция: Hépaticque, herbe de la Trinité.

Разпространение: В Централна и Североизточна Европа, Средиземноморието, Сибир.

Находища: У нас билката се среща из храсталаци и поляните на планините и предпланините, из сенчести места и широколистни гори, почти навсякъде в страната, докъм 1800 м н. в.

Описание: Многогодишно тревисто растение с късо влакнесто коренище. Листата са 3-делни, дълги 2-5 см, широки 1-4 см, с дръжка 5-15 см, в основата - сърцевидни, целокрайни, обикновено отдолу виолетови, отначало - влакнести, по-късно - голи. Цветовете са правилни, единични, на дълга влакнеста дръжка (5-15 см). Околоцветникът е прост, венчевиден,

с 6-7(10) тясно елиптични листчета, дълги 10-12 мм, широки 5- 6(8) мм, на върха - закръглени и голи, целокрайни, най-често гълъбовосини. Под околоцветника се намират 3 зелени листчета, дълги 8-10 мм, целокрайни, влакнести, наподобяващи чашка. Тичинките са многобройни, с бели или розови дръжки и бели прашници. Плодниците са многобройни, сребристо влакнести. Плодът е сборен, съставен от много орехчета, дълги 3,0-3,5 мм.

Употребяема част: Коренището.

Време на събиране: март-април.

Химичен състав: Не е окончателно уточнен.

Лечебно действие: Диуретично, подпомага дейността на бъбреците и черния дроб. Действа благоприятно върху обменните процеси в организма и очистващо на пикочно-половата система. Има практически данни за противораково действие.

Употреба. Внимание! Дрогата е отровна! Намира приложение при болести на бъбреците, черния дроб, жълтеница, воднянка, ревматизъм, подагра, рак и др. Външно: ползва се отвара при кожни заболявания.

Начин на употреба: Под контрол на лечител! *Вътрешно:* Една чаена лъжичка дрога се залива с 450 мл вряща вода, кисне 30 мин. и се прецежда. Приема се три пъти дневно по 150 мл, 15-20 мин. преди храна. Може да се пие и като водно-спиртен извлек от 10% сухо вещество, по 10-12 капки в 50 мл вода, преди храна. *Външно:* Една супена лъжица от билката се поставя в 500 мл вода, ври 5 мин., кисне докато изстине, разрежда се с 2-3 литра топла вода и се обливат заболелите участъци от кожата. [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Потайничето (Съсънка - Гълъбови оченца) е магично средство за запазване на тайна; с отвара от него се запойват двама души, които много се карат; слага се стрък в дрехите им или те се накадяват, за да не се чуват кавгите им от другите. С отвара от Потайниче, приготвена в «потайно време», заедно с Копитник, се запойва нощем за успокояване кръвта на мъже и жени при голям мерак, при горска майка (плач) у децата и уплах. Отвара от билката се пие още против ревматизъм, подагра, треска, при болести на пикочния мехур, бъбреците, черния дроб, използва се за бани при кожни болести. Според поверие Съсънката е избягала под земята от градините в гората и затова не се сади и не вирее около жилището на човека. При първо бране на билката с нея се докосват децата с наричането: «Тебе сън, мене Сасън» - за предпазване от горска майка (безсънница). Използва се и при баене против «сънлива» болест, като стръкчето се върти в кръг около главата на болния и се нарича по същия начин. Счуканата Полска съсънка се налага върху китката за предизвикване на пришей: така се «мами» якмата, която вместо да се гори с желязо, се превързва с нея. По същия начин се лекува и малария. С Полска съсънка се лекуват циреи, порезни рани и хемороиди; пие се при магарешка кашлица, кашлица, невралгии, болести на половите органи. С настойка от билката в силна ракия се разтрива при ревматизъм и подагра или със смес от счуканата Полска съсънка и дървено масло се налага върху болното място неколкократно, докато се появят мехури. Смес от счукани корени на Полска съсънка и Кукуряк се налага върху «злата кела». Планинското котенце се ползва при разширени вени и други съдови болести (студени ръце и крака), при върнатото мляко у кърмачките, сърцебол, нерви, бяло течение, ухобол. [4]

Сн. 48. Посевна челебитка (*Nigella stativa*)

11. Род NIGELLA L.

Челебитка

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Едногодишни голи растения с изправени стъбла, високи 20-30 см, в основата си с виолетов отенък. Листата са последователни, приседнали, пересто разсечени, с подвит ръб. Цветовете са единични, връхни, правилни, като всеки един от тях под чашката е с 5 прицветни листа, по-дълги от цвета, разположени в кръг. Чашелистчетата са 5 броя, венчевидни, сини (бледожълти или бели - за другите видове), в основата си, изведнъж, са стеснени в нокът. Венчелистчетата са превърнати в нектарници, 5-8 на брой, няколко пъти по-къси

от чашелистчетата, двуустни, като горната устна е 2 пъти по-къса от долната, разсечена по средата на ланцетни делчета, покрити с власинки. Тичинките са многобройни. Плодниците са 5 на брой, издути, 1-1,5 см дълги, сраснали почти до върха си. (Дамска челебитка) Лечебни и декоративни растения. [3] У нас се срещат и са описани 4 вида.

1. *Nigella arvensis* L. - Полска челебитка. Често се среща из земеделските земи в цялата страна, до 1000 м н. в. Цъфти май-юли.

2. *Nigella damascene* L. - Дамска челебитка. Най-често обитава храсталците по Черномолското крайбрежие, Източна и Средна Стара планина, южната част на Струмската долина, долината на р. Места, Пирин, Родопите и Тракийската низина, докъм 700-800 м н. в. Цъфти май-август. Използва се в българската народна медицина и лечителското изкуство.

3.* *Nigella stativa* L. - Посевна челебитка (сн. 48). Расте в равнинните части на централна и югоизточна България. Култивирано растение. Цъфти май-юли. Използва се в българската народна медицина и лечителското изкуство.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Посевна челебитка

Nigella stativa L.

Български народни наименования: Посевна челебитка, Челебитка, Черен кимион, Черна мерудия.

Наименования в други страни. Русия: Чернушка посевная; Англия: Black cummin; Германия: Echter Schwarzkummel; Франция: Nigelle de Crete.

Описание на билката: Посевната челебитка е едногодишно, тревисто растение. Коренът е тънък, вретеновиден. Стъблата са изправени, тънки, до 50 см високи, прости или разклонени, обикновено влакнести. Листата са зелени, два до три пъти пересто наделени, с линейни или тесноланц-

етни дялове. Цветовете са едри, единични, връхни, с дълги дръжки, необхванати от горните листа. Околоцветните листчета са удължено яйцевидни, тъпи, стеснени във вид на нокът. В основата си те са белезникави, а към върха - синкаво-зелени. Нокътят е по-къс от пластинката. Нектарниците (видоизменени венчелистчета) са къси, двуустни. Горната устна е яйцевидно-ланцетна, а долната - с два яйцевидни дяла. Прашниците са без осил. Тичинките са много. Плодът е синкарпен (срасъл), образуван от срастването на плодолистите. Семената са много, триръбести, черни, набръчкани. При стриване те имат характерна миризма и лютив вкус. Цъфти май-юли.

Разпространение: Културно растение. Предполага се, че произхожда от Средиземноморието, Балканския полуостров, Югозападна Азия, Кавказ. В Средна Европа се култивира на значителни площи.

Находища: У нас се среща много нарядко (вероятно подивяло) в Централна и Южна България. Култивира се в много ограничени размери.

Отглеждане: Растението не е много претенциозно. Вирее най-добре на топли и пропускливи почви, дълбоко и добре обработени и чисти от плевели.

Употребяема част: В съвременната медицина - семената (*Semen Nigellae sativae*, *Semen Melanthii*).

Време за бране: август-октомври.

Съдържание: Семената съдържат до 1,4% етерично масло, до известна степен с неприятна миризма, до 34% жълтооранжево тлъсто масло, в състава на което влизат глицеридите на миристиновата, палмитиновата и стеариновата киселини, до 1,5% сапониноподобното вещество мелантин, горчивото вещество нигелин, дъбилни вещества, минерални соли, ензимите липаза и пероксидаза. В семената е установено също и съдържанието на неизвестно вещество, действащо на редица Грам-положителни и Грам-отрицателни бактерии. От семената на египетското растение е изолиран тимохинон и е установено, че той притежава холеретично действие.

Употреба: В нашата народна медицина се използва при стомашно-чревни заболявания, като газогонно, глистогонно, диуретично и слабително средство. Вътрешно: Една чаена лъжичка от дрогата (листа и стрък) се залива с 450 мл вряща вода, кисне 30 минути, след изстиване се прецежда. Приема се 3 пъти, по 50 мл, преди храна - доза за 3 дни. Използва се под контрола на лекар или лечител. [2]

12. Род RANUNCULUS L.

Лютиче

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни тревисти растения с коренова система от снопче продълговато яйцевидни, задебелени корени. Стъблата са високи до 30 см, голи, приповдигащи се. Листата са голи, блестящи, закръглено сърцевидни, закръглено назъбени до целокрайни, с дълга дръжка. Цветовете са единични, с диаметър 1,5-5,0 см, на

дълга дръжка. Венчелистчетата са 8-12, жълти, лъскави, дълги 10-18 мм, широки 4-7 мм, продълговато елиптични, в основата с нектарници, 5 на брой. Тичинките и плодниците са многобройни. Плодното легло е покрито с четинки. Орехчетата са дълги 2,5 мм, закръглени, обратно яйцевидни, със слабо заострено носче. (Жълтурче) Всичките видове са отровни! [3] Според литературни източници у нас виреят 47 вида от рода Лютиче:

1. Ranunculus acris L. - Обикновено лютиче (сн. 49). Расте по влажни, тревисти места, в ливади и покрай пътища в цялата страна, почти докъм 2000 м н. в. Цъфти май-септември. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 49. Обикновено лютиче (*Ranunculus acris*)

2. Ranunculus aquatilis L. - Водно лютиче. Обитава водни площи с бавно течащи води. Отелни находища има в цяла България, докъм 2300 м н. в. Цъфти април-август.

3. Ranunculus arvensis L. - Полско лютиче. Често се среща в посевите, из ориници и тревисти места в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти през май-юли.

4. Ranunculus auricomus L. - Златисто лютиче. Вирее в гори и храсталаци в предпланинските и планински райони в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти май-юли.

5. Ranunculus bulbosus L. - Грудково лютиче. Среща се най-често по сухи и тревисти места в Дунавската равнина, Предбалкана, Стара планина, Витоша, Плана планина, Лозенската планина и Рила до 2000 м н. в. Цъфти май-юли.

6. Ranunculus fallax (Wimm. et Grab.) Schur. - Лъжезлатисто лютиче. Расте по слънчевите учъстъци в широколистни гори и храсталаци в равнините, предпланинските и планински райони на страната, докъм 1400 м н. в. Цъфти април-юни.

7. Ranunculus ficaria L. - Жълтурче. Обитава влажни, често сенчести места, в широколистни гори, ливади и храсталаци в цялата страна, предимно в предпланините и планините, до 2000 м н. в. Цъфти март-май. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

8. Ranunculus flammula L. - Огненоцветно лютиче. Обича влажните места, расте покрай блата, потоци и малки рекички из цялата страна, докъм 1500 м н. в. Цъфти май-юли.

9. Ranunculus gracilis Clarke. - Стройно лютиче. Обитава храсталаците и слънчевите места в дъбовите гори. Среща се в Източна България, Стара планина, Родопите, Странджа, равнините на Южна България, докъм 800 м н. в. Цъфти май-юни.

10. Ranunculus illyricus L. - Илирийско лютиче. Има находища из сухи, тревисти места и храсталаци в светли дъбови гори, на варовикова почва. Среща се в цялата страна, докъм 1500 м н. в. Цъфти май-юни.

11. Ranunculus incomparabilis Janka. - Несравнимо лютиче. Обитава високите, влажни места и скали в алпийските пояси на Стара планина, Витоша, Пирин, Рила, Родопи от 1500 до 2300 м н. в. Цъфти юни -август.

12. Ranunculus millefoliatus Vahl. - Хилядолетно лютиче. Расте по сухи,

тревисти места в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти април-юни.

13. *Ranunculus neapolitanus* Ten. - Неаполско лютиче. Вирее по тревисти места, храсталаци и светли гори. Среща се по Черноморското крайбрежие, Дунавската равнина, Стара планина, Средна гора, Родопите, Горнотракийската низина, поречието на р. Тунджа, докъм 1000 м н. в. Цъфти май-юли.

14. *Ranunculus nemorosus* DC. - Горско лютиче. Обича влажните места в горите, катери се по скалистите планински склонове в цялата страна, до 2000 м н. в. Цъфти април-август.

15. *Ranunculus oxyspermus* Willd. - Остроплодно лютиче. Предпочита ливадите и тревистите места. Обитава Черноморското крайбрежие, Североизточна България, Стара планина, Витоша, Люлин, Плана планина, Пирин, Родопите, расте в по-високите части на равнините на Югоизточна България, до 1000 м н. в. Цъфти април-юни.

16. *Ranunculus penidllatus* (Dum.) Bab. (*Ranunculus pseudofluitans*). - Лъжеплаващо лютиче. Среща се в блатните и бавнотечащи води в цяла България, до 1000 м н. в. Цъфти април-юни.

17. *Ranunculus platantolius* L. - Чинаролистно лютиче. Расте по влажните места в планинските пояси на Стара планина, Витоша, Люлин, Лозенска планина, Плана планина, Пирин, Рила, Родопи, от 1200 до 2200 м н. в. Цъфти през м. юни - м. август.

18. *Ranunculus polyanthemos* L. - Многоцветно лютиче. Среща се по сухи, тревисти места, из ливади и поляни, в гори и храсталаци в цялата страна и в планините до 1800 м н. в. Цъфти през май-юли.

19. *Ranunculus repens* L. - Пълзящо лютиче. Вирее по влажни, заблатени места, в ливади и мочурища, покрай реки и потоци в цялата страна, докъм 2000 м н. в. Цъфти април-август. Употребява се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

20. *Ranunculus rumelicus* Griseb. - Румелийско лютиче. Обича огряни от слънцето места, редки храсталаци и открити, каменисти, планински склонове. Среща се в Стара планина, Витоша и околните планини, Рила, Родопи, Странджа от 500 до 1200 м н. в. Цъфти април-юни.

21. *Ranunculus sardous* Crantz. Сардинско лютиче. Обитава посевите и тревистите места в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти май-юли.

22. *Ranunculus sartorianus* Boiss. et Heldr. Сарториево лютиче. Предпочита алпийските части на планините от 1000 до 2500 м н. в. Цъфти през юни-август.

23. *Ranunculus sceleratus* L. - Отровно лютиче. Расте по влажни и заблатени места, покрай блатата, бавни реки и потоци в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти през април-юни.

24. *Ranunculus serbicus* Vis. - Сръбско лютиче. Среща се често по влажни места, предимно покрай планински потоци, с по-ограничено разпространение е в равнините, докъм 1500 м н. в. Цъфти през май-юли.

23. *Ranunculus sprunerianus* Boiss. - Шпрунерово лютиче. Обитава поляни и храсталаци, каменисти, варовити склонове на предпланините и планините от 500 до 1500 м н. в. Цъфти май-юни.

24. *Ranunculus trichophyllus* Chaix. - Нишколистно лютиче. Обича блатата и застоялите води в цялата страна, от 300 до 1500 м н. в. Цъфти април-юли.

25. *Ranunculus velutinus* Ten. - Кадифено листно лютиче. Може да се

срещне по тревисти места, ливади и храсталаци на Черноморското крайбрежие, в земите на Североизточна България, Предбалкана, ниските части на Стара планина, Витоша и околните планини, Средна гора, Родопите, Горнотракийската низина, докъм 800 м н. в. Цъфти май-юли.

26. *Ranunculus villosus* DC. - Цариградско лютиче. Вирее по влажни и тревисти места, обича и сенчестите гори на Черноморското крайбрежие, Предбалкана, Стара планина, части от Югоизточна България, докъм 800 м н. в. Цъфти април-май.

27. *Ranunculus ficaria* L. - Разгонка. Среща се по тревисти места, ливади и храсталаци из цялата страна, докъм 1200 м н. в.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Обикновено лютиче

Ranunculus acris L.

Български народни наименования: Гергювче, Гороцвет, Дива попадийка, Жабуняк, Жълтурче, Обикновено лютиче, Ливадно лютиче, Люти лютивец, Лескавец, Лютик, Люто жълтурче, Златно цвете, Капикос, Качюн трева, Кървинос, Остролисто лютиче и др.

Наименования в други страни. Русия: Лютик едкий; Англия: Meadow Buttercup; Германия: Scharfer Hahnenfuss; Франция: Basinet, Basinet d'or, clair-bassin, patte des loup.

Разпространение: В Европа, Украйна, Русия, Азия, Северна Африка, Северна Америка.

Находища: В нашата страна билката се среща по влажни ливади, тревисти местности, покрай пътища, навсякъде, почти до 2000 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно тревисто растение с изправено, разклонено стъбло, високо до 30-80 см, покрито с прилегнали власинки. Коренището е късо, съставено от множество нишковидни и шнуровидни коренчета, събрани в плътно снопче. Приосновните и долните стъблени листа са на дълги дръжки, очертано петоъгълни, с 3-5 дълбоки дяла, нарязани и остро назъбени. Горните листа са приседнали, почти до основата са изрязани на линейни делчета, почти целокрайни. Цветовете са многобройни, събрани в рехаво съцветие, 15-20 мм в диаметър, на дълга дръжка, с прилегнали власинки, с 5-листна чашка и венче. Чашелистчетата са 4-7 мм, почти ципести, изправени или прилепнали към венчето, влакнести. Венчелистчетата са по-дълги от чашката, златисто жълти, обратно яйцевидни. Тичинките са многобройни. Яйчникът е горен. Плодното легло е голо. Плодчетата са дълги 2-3,5 мм, гладки, с много късо носче.

Употребяема част: Цялата надземна част. Да не се бере с рани по ръцете!

Време на събиране: април-май.

Химичен състав: Съдържа глюкозида ранункулин, анемонин, анемонова, аскорбонова и изоанемонова киселини, каротин, сапонини, аспарагин, аргинин, дъбилни вещества, тлъсто масло, флавоксантин, тараксантин, виолаксантин и др.

Лечебно действие: Бактерицидно и фунгицидно, стимулира нервната

система, увеличава количеството на еритроцитите и хемоглобина. Внимание! Свежото растение е отровно, дразни кожата и лигавиците, предизвиква гадене и повръщане.

Употреба: Внимание: растението е отровно! Да се приема само под контрола на лекар или лечител! Вътрешно: При треска, главоболие, невралгии, ревматизъм, подагра, анемия. Има положително действие при лечение на кожна туберкулоза. Външно: Налага се с лапи или се правят промивки при хронични екземи, гнойни и трудно зарастващи рани.

Начин на употреба: Не се прилага в домашна обстановка!

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Отвара от Лютиче се пие против сърбеж, обриви, краста, буци. Една чаена лъжичка дрога се вари в 1 литър вода 2-3 минути. Като изстине, се ползва за пиене или налагане. Със същата отвара болният се къпе, а сварената билка се налага като лапа. Няколко листа от растението, счукани със сол, се използват за вадене на пришей при треска, подагра и червен вятър. Вдигнатата пришка се пука с нагорещена игла, за да изтече събраната течност. При треска се препоръчва и вътрешно приемане на отвара. В по-големи дози тя предизвиква повръщане и е отровна! Разгонката се използва против маясъл, като в 1/4 л вода се варят 10 коренчета, докато течността остане наполовина. Прецедената отвара се пие сутрин и вечер, по една кафена чашка. При върнато мляко кърмачката пие отвара от 2-3 стръка Разгонка и 2-3 стръка Гръцка коприва в 1/2 ... вино, по 4-5 супени лъжици дневно. Винена отвара на дрогата се дава и на деца при клини. При треска, 2-3 стръка Пълзящо лютиче се счукват и се използват като визикатор (лапа) или се пие отвара от билката - сутрин и вечер, по една ракиена чашка. [2]

13. Род THALICTRUM L.

Обичниче

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода:

Многогодишни, тревисти растения с ръбести, дълбоко набраздени стъбла, високи до 1,5 м, голи, рядко с власинки. Листата са с дълга дръжка, 3-4 пъти перести, в общото си очертание триъгълни, дълги 7-30 см и толкова широки. Листчетата са почти кръгли или обратно яйцевидни до клиновидни, дълги 30 мм и толкова широки. Цветовете са много на брой, събрани на върховете в широка, разперена метлица. Околоцветникът е прост. Венчелистчета няма. Чашелистчетата са 4-5, зеленикавожълти, дълги 3-4 мм, яйцевидни. Тичинките са 10-15, увиснали, дълги 7-8 мм, по-дълги от околоцветника. Яйчникът е горен. Плодчетата са голи, дълги 2,5-4,0 мм, приседнали, странично сплескани, с късо носче. (Дребно обичниче) [3] У нас са описани 6 вида от билката.

Сн. 50. Кандилколистно обичниче (*Thalictrum aquilegifolium*)

1.* *Thalictrum aquilegifolium* L. - Кандилколистно обичниче (сн. 50). Расте из храсталаци и открити, тревисти места, по-рядко - в горите, по Черноморското крайбрежие, Дунавската равнина, Стара планина, Витоша, Пирин, Рила, Родопите и високите части на Югоизточна България, докъм 2400 м н. в. Цъфти април-август.

2. *Thalictrum lucidum* L. - Теснолистно обичниче. Среща се сравнително често по влажни, тревисти места, в цялата страна, докъм 1100 м н. в. Цъфти май-август.

3. *Thalictrum minus* L. - Дребно обичниче. Расте по сухи, тревисти и каменисти места, храсталаци и горски поляни почти до алпийския пояс на 2000 м н. в. Цъфти май-август.

4. *Thalictrum simplex* L. - Обикновено обичниче. Чести находища има по ливади и храсталаци на пред планинската и планинска част на Витоша, Пирин, Рила, Родопи, високите части на равнините в Южна България до 1800 м н. в. Цъфти май- август.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Кандилколистно обичниче

Thalictrum aquilegifolium L.

Български народни наименования: Ведрицолистно обичниче, Гущерче, Дива кошничка, Див селим, Жълтениче, Кандилколистно обичниче, Мармеров корен, Ревнив бурен, Обичниче, Ревнивче.

Наименования в други страни. Русия: Василистник водосборолистный; Англия: Meadow-Rue; Германия: Akeleiblatterige Wiessenraute; Франция: Colombine panachee, Colombine plumacee, rue de bois.

Разпространение: В Средна и Южна Европа, Украйна, Русия, Азия, Крим, Кавказ, Сибир, Япония.

Находища: В нашата страна билката се среща по сухи, тревисти, каменисти местности и горски поляни, навсякъде, почти до алпийския пояс.

Описание на билката: Многогодишно, тревисто растение с изправено стъбло, високо до 100-150 см, неразклонено или слабо разклонено, гладко, често покрито със синкав налеп. Коренището е късо, хоризонтално, с гъсти задебелени коренчета. Приосновните и долните стъблени листа са на дръжки, последователни, очертано триъгълни, 2-3 пъти перести, разширени в основата във влагалища. Цветовете са изправени, розови, розово-виолетови, рядко бели, събрани в щитовидна метлица или в рядкоцветен щит. Околоцветните листчета са 4, белезникави, рядко с розово петно, окапващи още при разцъфтяването, обратно, яйцевидно клиновидни, с широк ципест ръб. Венчелистчета няма. Тичинките са многобройни, със светло лилави дръжки и жълти прашници, дълги 5-12 мм. Плодниците са от 6 до 15. Плодчетата са орехчета, цилиндрични, гладки, до 6 мм дълги.

Употребяема част: надземната част.

Време на събиране: юли-август.

Химичен състав: Недостатъчно проучен. Съдържа алкалоида изокоридин, алкалоидна смес и глюкозида линамарин, тлъсто масло, сапонини и др.

Лечебно действие: По неокончателни данни действа спазмолитично и слабо диуретично.

Употреба: Внимание: растението е отровно.

Начин на употреба: Не се прилага в домашна обстановка! [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Употребата на растението в нашата Народна медицина е свързано с множество вярвания в чародейната му сила: събужда обич или ревност. Отвара от Обичниче се пие против нерви, орама, главоболие, при кръвоизливи, обилна менструация, кръвохрачене, пясък и камъни в жлъчката, бъбреците и пикочния мехур. Отвара от цялата билка (с корените) се пие за пречистване на кръвта, при циреи, кожни обриви и треска, при лошо гърло (гушер) и др. При уроки, продължителна треска и орама се прави поливка от отвара. [4]

14. Род TROLLIUS L.

Планински божур (Витошко лале)

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Общо описание на видовете в рода: Тревисто, многогодишно растение, високо 15-25 см, с голо, обло стъбло. Листата са дланевидно разсечени на къса дръжка. Цветовете са едри, с диаметър 3-4 см, единични или по 2-4 във връхни съцветия. Околоцветните листчета са жълти, 5 до 15 на брой. Плодът е съставен от многосеменни, дълги мехунки. В някои райони на страната се отглежда като градинско цвете. [3] У нас е разпространен 1 вид.

1. *Trollius europaeus* L. - Планински божур, Витошко лале (сн. 51). Видът е разпространен в Централна Европа - Германия, Австрия, Швейцария и Европейската част на Алпите. В нашата страна вирее по влажните, планински поляни и край потоци в Стара планина, Витоша, Пирин, Рила, Родопи, докъм 1500 м н. в. Цъфти юни-август. [3]

Сн. 51. Планински божур (*Trollius europaeus*)

Семейство дебелцови

Crassulaceae

1. Род JOVIBARBA Opiz

Нежит

Сем. Crassulaceae - Дебелецови

Сн. 53. Нежит (*J. heuffelii* (Scbott) A. et D. Love)

Общо описание на видовете в рода:

Многогодишно тревисто растение. Листата са последователни, целокрайни, по ръбовете ресничести, най-често жлезисто влакнести. Цветовете са двуполови; чашковите дялове са сраснали в основата; венчелистчетата са 6, рядко 5 или 7, свободни, жлезисто влакнести. Плодовете са съставени от многоръбести мехурки. [3] У нас е разпространен и описан 1 вид:

1. *J. heuffelii* (Scbott) A. et D. Love. - Нежит (сн. 53). Расте по скалисти и каменисти места в предпланинските райони на Стара планина, Витоша, Беласица, Пирин, Рила, Средна гора, Родопи, от 900 до 2150 м н. в. Цъфти юни-август. В Българската народна медицина има данни за използване на билката при болестта «нежит» - болест на венците, при която се получава кървене, разклащане и опадване на зъбите, при повреди на челюстта и оток.

2. Род SEDU L.

Тлъстига

Сем. Crassulaceae - Дебелецови

Общо описание на видовете в рода: Многогодишни, тревисти растения със задебелен корен и изправено, голо стъбло, високо 15-80 см. Листата са срещуположни, плоски, продълговато яйцевидни, тъпи, дълги 5-13 см, широки 2-5 см, по ръба назъбени или неясно вдлъбнати. Съцветието е широко 6-10 см, гъсто, щитовидно метличесто. Цветовете са разположени на къса дръжка. Чашелистчетата и венчелистчетата са по 5, рядко по 6.

Чашелистчетата са триъгълни, заострени, дълги 1,2 мм. Венчелистчетата са яйцевидни, заострени, дълги 3-4 мм, широки около 1 мм, жълтеникавозелени или белезникави до синкави, много рядко бели. Тичинките са 10, едва подаващи се над венчето, със закръглени прашници. Яйчникът е горен. Плодчетата са изправени, дълги 3-4 мм, на върха с линейно носче. (Голяма тлъстига) [3]

У нас са разпространени и описани над 20 вида:

1.* Sedum acre L. - Парлива (лютива) тлъстига (сн. 54). Вирее по сухи, каменисти места в планините до 2000 м н. в. Цъфти май-август.

2.* Sedum. album L. - Бяла тлъстига (сн. 55). Среща се по каменисти места и скали, докъм 2500 м н. в. Цъфти юни-септември. Употребява се в народната медицина.

3. Sedum alpestre Vill. - Високопланинска тлъстига. Расте по скалисти места и каменисти поляни в почти всичките ни планини от 1200 до 2600 м н. в. Цъфти май-август.

4. Sedum annuum L. - Едногодишна тлъстига. Обитава скалисти склонове и голи каменисти места в Стара планина, Люлин, Витоша, Осоговска планина, Пирин, Рила, Странджа от 700 до 2300 м н. в. Цъфти май-август.

5. Sedum caespitosum (Cav.) DC. - Кичеста тлъстига. Има находища често по пясъчливи места, покрай реките в районите на Черноморското крайбрежие, в Североизточна България и предпланинските местности, докъм 800 м н. в. Цъфти май- юни.

6. Sedum serpaea L. - Лукова тлъстига. Расте на сенчести, скалисти места, в предпланините и планините в цялата страна, от 800 до 2000 м н. в. Цъфти май-юли.

7. Sedum dasyphyllum L. - Гъстолистна тлъстига. Обитава скалисти, често варовити места в предпланинските райони на Стара планина, Бела-сица, Пирин, Родопи, докъм 1200 м н. в. Цъфти май- юли.

8. Sedum hispanicum L. - Испанска тлъстига. Вирее по каменисти поляни и скалисти склонове в цялата страна, най-често в планините, докъм 1500 м н. в. Цъфти юни-юли.

9.* Sedum maximum (L.) Suter. - Голяма тлъстига (сн. 56). Среща се из храсталаци и каменисти места, докъм 1900 м н. в. Цъфти юли-октомври. Употребява се в народната медицина.

10. Sedum ochroleucum Chaix. - Оранжева тлъстига. Обитава каменисти и скалисти места в предпланинските райони на Стара планина, Витоша, Пирин, Средна гора, Родопи, Странджа и Струмската долина, докъм 1800 м н. в. Цъфти юни-юли.

11. Sedum sartorianum Boiss. - Сарторианова тлъстига. Има находища по тревисти, каменисти и скалисти терени, огряни от слънцето по Черноморското крайбрежие, Североизточна България, Дунавската равнина, предпланинските райони на Стара планина, Пирин, Рила, Родопите, низините на Югоизточна България от 600 до 1000 м н. в. Цъфти юни-юли.

12. Sedum tuberiferum Stoj. et Stef. - Грудкова тлъстига. Расте по открити, каменисти и скалисти места на Витоша, Плана планина, Рила, Родопи, от 500 до 1500 м н. в. Цъфти юли-септември.

13. Rhodiola rosea L. (Sedum roseum (L.) Scop.) - Златовръх. Среща се по каменисти и скални терени във високопланинския пояс на Средна Стара планина, Рила, Пирин и Западни Родопи, от 1800 до 2800 м н. в. Цъфти юли-август.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Парлива тлъстига

Sedum acre L.

Български народни наименования: Дебелец, Див пипер, Жълто прозориче, Жълта тлъстига, Кози цицки, Лютива тлъстига (прев.), Парлива тлъстига (прев.), Тлъстига, Яреч.

Наименования в други страни. Русия: Очиток едкий; Англия: Woll-pepper, Biting Stoncrop; Германия: Scharfer Mauerpfeffer; Франция: Poivre de muraille, petit joubarbe.

Описание: Парливата тлъстига е дребно, многогодишно, голо, разклонено, туфесто, тревисто растение. Коренището е пълзящо, разклонено, шнуровидно, с къси, тънки, влакнести коренчета. Стъблата са многобройни,

Сн. 54. Парлива тлъстига (*Sedum acre*)

до 15 см дълги, безплодните са лежащи, със синкавозелен цвят, а цветоносните са приповдигащи се или изправени, като образуват гъст килим. Цветовете са събрани в сениковидни съцветия, съставени от 3-5 класовидни клонки. Листата са дребни, последователни, месести, удължено яйцевидни или овални, при напречен разрез са кръгли, прилегнали към стъблото, тъпи, седящи, сочни, разположени керемидообразно по стъблата. Най-горните от тях са парливи на вкус. Цветовете са разположени в сениковидни съцветия, съставени от 3-5 класовидни, рехави или сбити клонки. Цветните дръжки са къси или цветовете са почти приседнали. Чашката е 5-листна, несраснала. Венчето е съставено също от 5 несраснали, линейно ланцетни, островърхи, жълти листчета, 2-3 пъти по-дълги от чашечните. Тичинките са 10, разположени в 2 кръга, малко по-къси от венчето. Плодничетата са бледозелени или

белезникави, звездовидно разперени. Плодът е сборен, съставен от многосеменни мехунки. Във всяко плодче има по няколко овални, светлокафяви семена. Цъфти през лятото.

Разпространение: Почти в цяла Европа, Еропейската част на Русия, Кавказ, Западен Сибир, Азия, Северна Африка; пренесено е и в Северна Америка.

Находища: У нас растението е разпространено по сухите, каменисти и сипейни места, предимно в предпланините и планините, почти в цялата страна, до 2000 м н. в.

Употребяема част: Надземната част (Herba Sedi acris).

Време за бране: юни-септември.

Начин на бране: Бере се цялата надземна част на растението по време на цъфтеж, като се отстраняват пожълтелите и повредени листа. При брането да не се пипат нежните части на кожата, очите и др., защото свежият

сок от дрогата може да предизвика възпаление.

Съдържание: Около 0,2% алкалоидите седамин, никотин, изопелетин, сединин, сединон, а също и калциев малат и други, още неуточнени съставки. Съдържа още към 12% флавоновия глюкозид рутин, към 12% танини, органични киселини, слюзни вещества, гуми, аскорбинова, ябълчна киселина и др.

Употреба: Използва се като болкоуспокояващо средство при хемороиди и раздразнена лигавица на ануса, както и във вид на запарка при силен сърбеж на ануса: по 1 чаена лъжичка ситно нарязана дрога се залива с 1 чаена чаша вряща вода, след изстиване се прецежда и се изпива за 1 ден, на глътки. Може да се използва и външно, за налагане във вид на компреси.

По някои ориентировъчни изследвания е установено, че дрогата има гипотензивно действие. Установено е също, че алкалоидът седамин предизвиква у опитни животни възбуждане на дишането и краткотрайно увеличаване на артериалното налягане.

Медоносно и декоративно растение.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Бяла тлъстига

Sedum album L.

Многогодишно, тревисто, голо растение, разклонено от основата си, от която излизат стелещи се, безплодни, гъсто облистени издънки и изправени, цветоносни стъбла, високи 5-20 см. Листата са дълги 4-12 см, последователни, полуцилиндрични, приседнали. Съцветията са гъсти, щитовидни, силно разклонени. Цветовете са многобройни, с дръжка, дълга 1-4 мм. Чашелистчетата са 5, голи, в основата са сраснали, тъпи. Венчелистчетата също са 5, дълги 3-4 мм, 3-4 пъти по-дълги от чашелистчетата, заострени, удължено ланцетни, бели или понякога с розови жилки. Тичинките са 10, почти равни на венчето, с червени бърбековидни прашници. Яйчникът е горен. Плодът е сборен, състои се от 5 мехунки, дълги до 4 мм. Билката се употребява в Българската народна медицина и лечителското изкуство. [3]

Сн. 55. Бяла тлъстига (*Sedum album*)

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Голяма тлъстига

Sedum maximum (L.) Suter

Българска народни наименования: Бабино ухо, Голяма тлъстина, Гърличе, Дебела Мара, Дебелец, Едра тлъстига.

Наименования в други страни. Русия: Очиток большой, заячья капуста; Англия: Orpin; Германия: Grosse Fetthenne; Франция: Reprise, orpin, robuste.

Описание: Дебелата Мара е многогодишно тревисто растение. Корените са вретеновидно или реповидно задебелени, към края постепенно затъпени. Стъблата са до 80 см високи, обикновено изправени, неразклонени или слабо разклонени към върха, зелени или червеникави, облистени. Листата са по-широки от 10 мм, едри, месести, продълговато елипсоидни, тъмно зелени или сивосинкаво зелени, най-често срещуположни.

Сн. 56. Голяма тлъстига (*Sedum maximum*)

Понякога са събрани по 3 в прешлени или са последователни, приседнали, често обхващащи повече или по-малко стъблото, яйцевидни или продълговато яйцевидни, разредено тъпо назъбени или неясно вдлъбнати. Цветовете са жълтеникавобели, събрани в широки до 10 см, гъсти, щитовидни метлици, долните клони на които са дълги, излизащи от пазвите на по-долните листа. Цветовете са с къси дръжки. Чашелистчетата са зелени, до 1 мм дълги, с триъгълно остри дялове, в основата са сраснали в къса тръбица. Венчелистчетата са продълговато яйцевидни, остри, 3-4 мм дълги, 3 пъти по-дълги от чашката, жълтозелени или белезникави, разперени. Тичинките са 10-12, малко по-дълги от венчето, прикрепени към основата на венчелистчетата. Прашниците са закръглени. Мехунките са до 4 мм дълги, изправени, равни по дължина на

венчето, зеленикави, на върха с линейно носче. Семената са до 2 мм дълги, кафяви, продълговато яйцевидни. Растението цъфти юли-октомври.

Разпространение: В Западна и Средна Европа, Югозападна Азия, Средиземноморието, Балканския полуостров, Русия, Източен Сибир, Северна Америка.

Находища: У нас билката се среща из храсталците и широколистните гори в предпланинския и нископланинския пояс, но понякога и в по-ниски места, до 1900 м н. в.

Отглеждане. Растението не е взискателно към почвата, но се развива по-добре на леки, възпесъчливи почви. Размножава се чрез семена. Може да се размножава и чрез резници и делене на коренищата.

Употребяема част: Листата (*Folia Sedi maximi*).

Време за бране: юли-октомври (по време на пълния цъфтеж). В досегашната практика се берат пресните листа - толкова, колкото са необходи-

ми в момента на употребата.

Съдържание: Проучено е много слабо. Установено е, че листата съдържат до 30 мг % витамин С, а също и един глюкозид, който при хидролиза дава етерично масло с аромат на рози.

Употреба: Старо лекарствено растение. У нас често е отглеждано в градините с тази цел. Употребява се в народната медицина външно - за налагане на гнойни рани и мазоли с пресните счукани листа или след обелването на кожата им.

Декоративно, медоносно растение с няколко градински форми, подходящи за полусенчести и сухи места. [2]

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Златовръх

Rhodiola rosea L. (*Sedum roseum* (L.) Scop.)

Многогодишно, тревисто растение с дебело, месесто коренище с аромат на роза, покрито с тригълни, ципести люспи и преминаващо в дебел, прав корен. Цветоносните стъбла са високи 10-35 см, голи, неразклонени. Листата са последователни, плоски, месести, приседнали, от елиптични до ланцетни, заострени, дълги 0,7-3,5 см, широки 0,5-1,5 см, към горния си край - ясно назъбени. Съцветието е гъсто, щитовидно, многоцветно, широко 3-9 см, с тънки, разклонени клонки. Цветовете са двудомни, 4, рядко 3 или 5-делни. Чашелистчетата са линейно ланцетни, дълги около 1 мм, тъпи, жълти или зеленикави. Венчелистчетата са линейни или продълговати, тъпи, жълти или жълтеникави, дълги 2-4 мм. Тичинките са 8, по-дълги от венчелистчетата. Яйчникът е горен. Плодовете са мехунки, дълги 6-12 мм, с много семена.

Изсушените корени и коренището са дрогата **Radix et Rhizoma Rhodiolae**, която се употребява в народната медицина. [3]

В последните години българският фармацевт Никола Мангалджиев широко употребява извлек от корена на билката в своите хранителни добавки.

Билките от род Тлъстига в Българското лечителско изкуство: На Гергьовден в Търновско се мият с вода, в която са сложени стръкове от Тлъстига, Дивисил, Зеленика, Люляк и червено яйце.

Дебела Мапа (*Sedum maximum* (L.) Suter) се оставя под гредите на къщата или при иконата и според това колко дълго ще се запази свежа, се гадае за щастието на дома (например: нарича се по един стрък за всеки от домашните и, ако растението покара, това означава дълголетие, ако не - смърт за този, на когото е наречен съответният стрък).

Отвара от **Лютивя тлъстига (*Sedum acre* L.)** се пие против епилепсия, кървене на венците, кръвно налягане; с нея се къпят слаби и недъгави деца, чиито уши «прозират» от слабост. Прясната трева, стрита на каша, се налага на буци и живеници.

Отвара от **Бяла тлъстига (*Sedum album* L.)** се пие при смущения в менструацията. С нея се правят бани на малки деца с кожни обриви и сърбеж по тялото («жабория», «бабини нуки»). Със счуканото растение се налагат

кожните участъци при силен сърбеж (въхца).

Със стрити зелени листа от **Голяма тлъстига (Sedum maximum (L.) Suter)** се налагат циреи и гнойни рани, а отвара от нея се дава на родилка, която до третия ден след раждането няма мляко (върнато мляко). Със сок от листата се накапват ушите при ухобол. [4]

3. Род SEMPERVIVUM L.

Дебелец

Сем. Crassulaceae - Дебелецови

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно, тревисто растение (Белоцветен дебелец), с гъсто, облистено, жлезисто, влакнесто стъбло, високо до 20 см, при основата с безплодни издънки, листата на които са събрани в розетка до 5 см в диаметър. Розетковите листа са продълговато лопатовидни, постепенно заострени, дълги около 20 мм, широки 8 мм, към върха червеникави, по ръба с разперени власинки. Стъблените листа са последователни, продълговато ланцетни, влакнести, приседнали. Цветовете са разположени на върха на разклоненията, образуващи общо щитовидно съцветие. Чашелистчетата са 10-14 и са зелени. Венчелистчетата са жълти, разперени, отвън пухести, на брой, колкото чашелистчетата. Тичинките са двойно повече от венчелистчетата, с почти голи, жълти дръжки. Плодниците са разперени, с горен яйчник. Плодът е многосеменна мехунка. Билката се употребява се в народната медицина. [3]

Сн. 57. Белоцветен дебелец
(*Sempervivum leucanthum*)

У нас са описани 5 вида:

1. Sempervivum ciliosum Craib. - Четинест дебелец. Расте по сухи, най-често варовити, скалисти места във Витошкия район, Струмската долина, Славянка, южните склонове на Пирин, Рила, Западните Родопи, докъм 1000 м н. в. Цъфти юни-август.

2.* Sempervivum leucanthum Pand. Белоцветен дебелец (сн. 57). Вирее по сухи, каменисти и скалисти места. Среща се доста често в Рила, Витоша, Пирин, Лозенската планина, Славянка, Средните Родопи, Кресненското дефиле и Сакар планина, докъм 2000 м н. в. Цъфти юли-август.

3. Sempervivum marmoreum Grseb. - Мраморен дебелец. (Дебелец). Среща се по припекливи, каменисти поляни и тревисти места в Стара планина, Витоша, Плана планина, Пирин, Рила, Родопите, Странджа, от 300 до 2700 м н. в. Цъфти юни-август.

4. Sempervivum erythraeum Vel. - Ушнщца. (Ушно биле, Ушиче, Домашен корен, Тучница). Нарочно се отглежда по дувари, керемидени покриви и каменисти места в селските дворове из цялата страна, докъм

2000 м н. в. Цъфти август-септември. Използва се в Българската народна медицина.

Билката в Българското лечителско изкуство: Ушницата (*Sempervivum erythraeum* Vel.) вирее по покривите на къщите и дуварите, а често се слага там върху говежди лайна, «да се развие за цяра». Има поверие, че върху къща, където расте Ушница, не пада гръмотевица. От смачкани и изстискани листа на Ушница (предварително загреети в топла пепел) се накапва по няколко капки в ушите при ухобол.

На Гергьовден момите се препасват с Дебелика (*Sempervivum marmoreum* Grsb.), за да «дебелеят»; същото се прави и с кравите.

Отвара от листа на Дебелец (*Sempervivum leucanthum* Pane) се пие при язва на стомаха, спазми в корема, треска, жълтеница, диария, дизентерия, обилна менструация. С топли лапи от сварени листа се налагат гнойни рани, натъртено, изгорено и циреи.

Пресни листа от Дебелец, след отстраняване на кожицата им, се налагат върху предварително разчовъркани с игла мазоли и брадавици.

С каша от пресни листа на Дебелец и свинска мас се мажат напукани ръце и устни, лунички, петна и обриви по лицето. [4]

4 Род UMBILICUS DC.

Виделиче

Сем. Crassulaceae - Дебелецови

Общо описание на видовете в рода: Листата са месести, последователни или срещуположни, цели, едро назъбени. Цветовете са 5-делни, с прицветници, събрани във връхни, гроздовидни съцветия. Чашелистчетата са свободни до основата; венчето е тясно, камбанковидно, венечните дялове обикновено са по-къси от венечната тръбица. Плодовете са съставени от многосемenni мехунки. [3] У нас са описани 3 вида. Няма официални данни за употреба в Българската народна медицина.

1. *Umbilicus erectus* DC. - Изправено виделиче. Многогодишно, голо, тревисто растение. Расте най-често по влажни, сенчести, скалисти и каменисти места в Стара планина, Витоша, Рила, Родопи, Странджа, от 500 до 1500 м н. в. Цъфти юни-юли.

2. *Umbilicus rupestris* (Salisb.) Dandy. - Скално виделиче (сн. 58). Многогодишно, тревисто растение. Среща се по скалисти и каменисти местности на Стара планина, Беласица, Странджа, Пирин, Югозападна България, докъм 1000 м н. в. Цъфти юни-юли.

Сн. 58. Скално виделиче (*Umbilicus rupestris*)

Семейство картофови

Solanaceae

Членовете на семейство Картофови са ограничено разпространени в нашата страна и в Европа.

В съвременната флора на Земята семейство Картофови е представено с повече от 2500 вида от 90 рода. Тяхното присъствие е концентрирано в определени географски райони на Централна и Южна Америка - главно екваториалните, субтропичните и по-малко в умерените им части.

В нашата естествена флора семейство Картофови е представено само от 9 вида, групирани в 7 рода. Когато включим към тях и пренесените неотдавна още десетина вида представители на Картофовите, получаваме общо 18 вида в 11 рода.

Нека споменем пренесените видове: Картоф, Домат, Пипер, Син патладжан, Петуния и Тютюн. Местните представители на семейство Картофови са широко известните в народната ни медицина още от древността: Лудо биле (Беладона), Черен блян, Черно кучешко грозде и Татул. Пренесените видове също бързо намират приложение при облекчаване на болестни състояния, лечение на заболявания и най-вече за храна на хората.

Всички Картофови растения са с прости, последователно разположени листа, без прилистници. Само в областта на съцветията им листата понякога са сближени по два и изглеждат като срещуположни.

Сн. 59. Лудо биле
(*Atropa belladonna*)

1. Род ATROPA L.

Лудо биле, Старо биле

Сем. Картофови - Solanaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно, тревисто растение с късо, дебело коренище. Стъблата са високи до 3 м, разклонени в горната си част. Листата са разположени две по две, едно голямо и до него малко, те са яйцевидни, заострени по върховете, целокрайни с къси дръжки. Цветовете са кафяво виолетови, събрани в пазвите на листата.

Плодът е сочна, черна, лъскава ягода. [3] У нас се среща само 1 вид.

1.* *Atropa belladonna* L. - Лудо биле, Старо биле (сн. 59). Расте най-често из сенчести гори, храсталаци и сечища в Стара планина, Витоша, Беласица, Славянка, Пирин, Рила, Средна гора, Родопи, Странджа, между 450 и 1500 м н. в. Цъфти май-юли. Силно отровно растение! Лечебно. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

сем. Лютикови - Ranunculaceae

Лудо биле, Старо биле

Сем. Картофови - Solanaceae

Български народни наименования: Беладона, Бинбелик (тур.), Бясно биле, Голямо биле, Делиоту (тур.), Див тютюн, Лудо биле, Отровно биле, Рибарско биле, Старо биле, Биле, Бимбилик, Люто биле, Мечкен уши, Разваленка, Развалниче, Разгонка, Черна утрова.

Наименования в други страни. Русия: Красавка белладонна, сонная одурь; Англия: Deadly Nightshade, Banewort; Германия: Tollkirsche; Франция: Belladonne, bouton noir, morelle fureuse.

Разпространение: В Средна и Южна Европа, Северна Африка, Украйна, Кавказ, Крим, Мала Азия, Персия, Пакистан, пренесена е и в Северна Америка.

Находища: У нас билката се среща в редките, букови гори и разсветлени места с достатъчно атмосфера, почвена влага и богата на хранителни вещества, незамръзваща почва, най-често по северните склонове на Стара планина, Средна гора и Родопите от 450 до 1500 м н. в.

Описание на билката: Многогодишно тревисто растение с късо, дебело коренище, с едри, месести, разклонени корени, отвън сиви, отвътре бели на цвят. Надземната част е едногодишна. Стъблата са високи до 3 м, чадъресто разклонени в горната си част. Листата са разположени две по две, едно голямо и до него малко, голямото е с дължина 15 см и широчина 6 см, яйцевидни, заострени по върховете, целокрайни, с къси дръжки. Цветовете са кафявовиолетови, събрани в пазвите на листата, с къси тръбести венчелистчета. Плодът е черносин, лъскав, месест, подобен на череша, но с много семена. Билката може да се култивира!

Употребяема част: Листа, върхни части и корени. При събиране да се подхожда особено внимателно, за да не се унищожи находището!

Време на събиране: Корени - от август до октомври. Облистените части по време и след цъфтеж: юни-септември. Внимание: дрогата е силно отровна!

Химичен състав: Съдържа алколоидите хиосциамин, атропин, апоатропин и неговия димер беладонин, N-метилпиролидин, пиридин, аспарагин, фитостерин, и др. Корените съдържат още и нишесте, дъбилни вещества, фитостерин, нонакозан, бета-систостерин, един фермент, летливи алкалоиди и др.

Лечебно действие: Болкоуспокояващо, спазмолитично и успокоително.

Употреба: Намира приложение при язва на стомаха и дванадесетопръстника, при камъни в жлъчката, болки в бъбреците и пикочните пътища, бронхиален задух и кашлица, в очната практика (атропин) и др. Външно: за лапи при отоци и подувания, при травми.

Начин на употреба: Билката е силно отровна и токсична! Приема се само под лекарски контрол. Съществували са лекарствените средства: кулабулгарин и белапан - за лечение на паркинсонова болест, беласкузин - за лечение на хемороиди и анални рагади, белергамин (все още в производство) - използван при неврози, базедова болест, тиреотоксикози,

против сраничните прояви при менопаузи и др. Листата влизат в състава на противоастматичните цигари (също забравено средство за лечение на астма); дрогите от растението влизат в състава на лавровишновите капки с аналгетично и противоспазматично действие и др. [1]

Народният лечител Иван Раев от с. Шипка е ползвал от предадена по наследство народна рецепта, корените на Бела донна за лечение на паркинсонизма - последствието от сънна болест, с което се прочува в целия свят. Днес тази рецепта е почти забравена.

Иван Раев (1876-1938 г.). Роден е в Сопот. На младини се занимава с търговия. Между 1900 г. и 1905 г. е ученик и помощник на лечител-билкар в Цариград. Около 1906 г. се завръща в Сопот и оттогава пътува по градове и села като лечител. През 1916 г. се жени за дъщерята на народния лечител от с. Шипка Петър Антипов, в чийто дом живее няколко години. През 1922 г. се установява отново в Сопот, където въз основа на опита на баща си Райо Атанасов започва лечение на сънната болест (Паркинсоновия синдром) с винен екстракт от корени на Лудо биле. Славата му на лечител се разраства и след излекуването на един италиански офицер, по инициатива на италианската кралица Елена Савойска, римските професори-медици Панегроси и Феранини посещават Раев, за да се запознаят с неговия метод. През 1934 г. Иван Раев е поканен в основана от кралицата болница, където неговият метод е приложен с успех при 1346 болни. На международния медицински конгрес в Берлин през 1935 г. споменатите италиански професори докладват за положителните резултати от приложението на метода, който получава названието «лечение по Иван Раев» или «Кура булгара».

В Италия Иван Раев е удостоен с титлата «доктор», със званието «Кавалер на кралската корона», със златен орден, голяма парична награда, портрет на кралицата и автограф от нея, с официално разрешение да лекува и търгува с билки в страната, а името му е нанесено в списъка на чужденците със заслуги към Италия. Негов бюст е поставен пред болницата, която получава името му.

Иван Раев отказва поканата да остане в Италия и през 1936 г. се завръща в родината си България. Същата година с неговия метод се запознават доцентите от Софийския медицински факултет Христо Петров и П. Николов, които стават първите медици - негови защитници у нас.

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Според народните вярвания, където расте отровното Лудо биле (*Atropa belladonna* L.), изсушава дори стари букови дървета и наоколо нищо не вирее; ако плодът му падне върху корена на дърво, то изсъхва. Билкарите различават и определят в Лудото биле (*Atropa belladonna* L.) два пола: женски и мъжки; ако болният се запои с мъжкото растение, ще оздравее, но ще остане бездетен, а с женското такава опасност не съществува. В лечителската практика е прието Лудото биле (*Atropa belladonna* L.) да се използва само в краен случай, и то със съгласието на болния, защото има опасност от временно полудяване. По тази причина не всеки лечител се осмелява «да запойва» с него. Когато е крайно необходимо болният да приеме отвара от билката, то той се затваря в отделна стая, за да остане сам със своите «нереални картини и изживявания».

Вярва се в силата на билката да лекува всички болести и да предпазва от мор. Отвара от листа и стъбла на Лудото биле в малки дози: една чае-

на лъжичка ситно смлени листа се варят 2-3 минути в 1 литър вода и се пие по 1 супена лъжица, три пъти дневно при продължително боледуване, невралгии, епилепсия, хистерии, задух, магарешка кашлица, ревматизъм. При ревматизъм с отварата, разреждана в съотношение 1 : 3 се правят бани. Чай от корени на Лудо биле (количество колкото 2-3 житни зърна, се залива с половин литър вряща вода, кисне 2-3 часа, след което се прецежда) се пие вечер, по една ракиена чашка (50 мл) при запек.

С брашно от изсушени и смлени корени на растението, объркано в масли зехтин, се намазват рани от изгаряне и подсичане. Само с брашно от корените се посипват незаздравяващи и стари, гнойни рани. Листа и цветовете от билката се налагат във вид на лапи при отоци, гнойни рани и циреи. Лудо биле се слага в ярмата на добитъка за предпазване по време на епидемии. [4]

2. Вид *Capsicum annuum* L.

Люта чушка (пиперка)

Сем. Картофови - *Solanaceae*

Пиперката е едногодишно (в родината си многогодишно) тревисто култивирано растение. Стъблото е гладко, зелено, изправено, разклонено. Листата са яйцевидни, на дълги дръжки, във възли. Цветовете са бели, едри. Чашката е 5-листна, венчето също е 5-листно, сраснало в основата си. Тичинките са 5. Плодът е дълга куха ягода, с гладка повърхност, с червен, тъмночервен или жълто-червен цвят, с множество жълтеникави плоски семена в долната си част.

Сн. 60. Люта чушка
(*Capsicum annuum*)

1. *Capsicum annuum* L. (*Capsicum longum* DC.) Люта чушка (сн. 60). Като култура у нас са въведени различни сортове, отличаващи се както по формата и оцветяването на плода, така и по лютивостта си. За медицински цели се използва само Лютивата пиперка. Расте из цялата страна, докъм 1400 м н. в. Цъфти май-юли. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

сем. Картофови - Solanaceae

Люта чушка

Capsicum annuum L. (*Capsicum longum* DC.)

Български народни наименования: Арнаутска чушка, Люта чушка, Капия лютивата пиперка, Пипер.

Наименования в други страни. Русия: Перец стручковой; Англия: Red Pepper; Германия: Spanischer Pfeffer; Франция: Poivre d'inde, Piment annuel.

Описание: Лютивата пиперка е едногодишно, тревисто, култивирано растение. Стъблото е 25- 100 см високо, зелено, изправено, разклонено. Листата са целокрайни, яйцевидни, заострени, разположени на дълги дръжки. Цветовете са бели, едри, разположени изправено по върховете на стъблото и в пазвите на листата. Чашката е 5-листна, венчето също е 5-листно, сраснало в основата си. Тичинките са 5. Плодът е кух, с гладка повърхност, с червен, тъмночервен или жълточервен цвят, с множество жълтеникави плоски семена в долната си част. Цъфти през пролетта и лятото. Миризмата е остра и има изразено лют, парлив вкус.

Разпространение: Отечеството на лютивата пиперка е Централна Америка, откъдето е пренесена и се отглежда нашироко освен на Балканския полуостров, още в Испания, Унгария, Франция, Украйна, Русия, Северна Африка, Индия и другаде.

Находища: У нас лютата чушка се отглежда в големи количества навред в цялата страна.

Употребяема част: Плодът (Fructus Capsici).

Време за бране: август-октомври.

Начин на сушене: Лютивите пиперки се нанизват на низи, които се окачват на специално приготвени дървени рамки или други приспособления за сушене на слънце, докато се изпари по-голямата част от влагата им, след което се доизсушават на сянка в проветриви помещения. Препоръчва се сушенето им в сушилня, но при добра вентилация и при подходяща температура, като се внимава да не прегорят.

Съдържание: До 0,22% алкалоидоподобния amid капсаицин (на него се дължи лютивият вкус), витамин С, каротин, червено багрилно вещество, в състава на което влизат каротиноиди (капсантин, капсорубин, виолаксантин, зеаксантин, антер-аксантин, лутеин, криптоксантин, цитроксантин, (бета-каротин, ксантофил). Съдържа също витамин В2, малко етерично масло, стероидни сапонини, както и до 10-15% тлъсто масло (в семената). Семената съдържат също и глюкоалкалоидите соланин, соланидин, соламаргин, соласонин и соласодин. Свежите листа съдържат до 1000 мг % витамин С и каротиноиди.

Лечебно действие: Външно - отвличащо, обезболяващо, вътрешно - апетитовъзбуждащо.

Употреба: *Вътрешно:* Последните наблюдения насочват вниманието към приложение на екстракт от люти чушки за увеличаване отделянето към слюнка с повишено съдържание на амилаза и мукополизахариди, а също така и на стомашен сок. На лютите чушки се приписва способността да индуцират синтеза на храносмилателните ензими, което позволява да

се лекува диспесията по естествен начин. Установено е, че екстрактът от лютивите пиперки има бактерицидно и антивирусно действие. Спиртна настойка от люти чушки се ползва по 10-20 капки три пъти дневно, преди храна. *Външно:* Като кожно зачервяващо и загаряващо средство при ревматизъм, радикулит, подагра, артрит и простуда (напръскана тинктура върху памук за налагане или във вид на настойка със спирт за разтривка). Смлените на прах люти пиперки могат успешно да заменят синапените лапи.

Голямо приложение лютите чушки намират в консервната и ликьорената промишленост. [2]

3. Род DATURA L.

Татул

Сем. Картофови - Solanaceae

Общо описание на видовете в рода: Едногодишно тревисто растение с вретеновиден корен. Стъблата са високи до 1 м, разклонени, като вила. Листата са едри, неправилни, назъбени, със заострени зъбци, 15-20 см дълги, 10-14 см широки. Цветовете са бели, едри; чашката е във форма на фуния. Венчето е бяло. Плодът е кутийка с много семена, покрит с множество шипове; разпуква се на 4 части. Семената са черни. Билката е с неприятна миризма. [3] У нас се среща само 1 вид.

1. *Datura stramonium* L. Татул (сн. 61). Расте по тревисти и запустяли места, в цялата страна, докъм 1300 м н. в. Цъфти май-август. Силно отровно растение! Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 61. Татул (*Datura stramonium*)

сем. Картофови - Solanaceae

Татул

Datura stramonium L.

Български народни наименования: Бивола, Биволче, Бишка, Богова крава, Волче, Гребен, Гудещо биле, Див орех, Крава, Кърлеж, Магарешка билка, Магарешки коктен, Малаче, Плюскач, Протока, Свине, Свиньке, Татулец.

Наименования в други страни. Русия: Дурман обыкновенный; Англия: Thorn Apple; Германия: Gemeine Stechapfel; Франция: Pomme йpineuse, Stramonie.

Разпространение: Според едни автори родината на Татула е Азия, а според други - Индия.

Находища: У нас билката се среща в цялата страна покрай огради, по

буница, торища, необработени места и др. Растението може да се култивира.

Описание на билката: Едногодишно тревисто растение с вретеновиден, силно разклонен корен. Стъблата са високи до 1 м, разклонени като вила в горната си част. Листата са едри, неправилни, едро назъбени, 15-20 см дълги, 10-13 см широки, със заострени зъбци и здрави дръжки. Цветовете са бели, едри, разположени поединично по разклоненията на стъблото. Чашката е във форма на фуния, с пет триъгълни зъбчета на върха. Венчето е бяло. Тичинките са 5. Плодът е кутийка с много семена, покрита с множество шипове, разпуква се на 4 части. Семената са черни, бърбековидни, едри. Билката е с неприятна миризма, силно отровна!

Употребяема част: Листата и семената след узряване.

Време на събиране: юни-август. Внимание: Дрогата е силно отровна!

Химичен състав: Съдържа тропановите алкалоиди хиосциамин (атропин), скополамин, дъбилни вещества, етерично масло (с тютюнева миризма), каротин и др. Семената съдържат тлъсто масло, в състава на което влизат глицеридите на линолевата, олеиновата, палмитиновата, стеариновата и лигноцериновата киселина.

Лечебно действие: антиспазматично и нервноуспокоително.

Употреба: Намира приложение при хистерия, кашлица, кръвен наплив в главата, парализи, невралгия, подагра, халюцинации и др. Външно: за пушене при задух.

Начин на употреба: Билката е силно отровна и токсична! Приема се само под лекарски контрол. [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Според народната мъдрост, Татулт е пренесен от циганите от Индия, където са го отглеждали около катуните си. Те са го използвали, както го ползват и днес, за правене на магии, като средство за «разделяне», «омраза», «смърт» или го продават.

Във фолклора свекървите запойват снахите с Татул, за да полудеят и да могат да ги разделят от синовете си.

Татулт е силно отровно растение. Листата му, нарязани на дребно, се пушат с лула или като цигари против задух. Със същата цел се пие и отвара от не повече от 10 броя семена.

Отварата от Татул (една чаена лъжичка дрога, вряла 5 мин. в половин литър вода и киснала 2-3 часа) се ползва много внимателно. Пие се по една супена лъжица от три до пет пъти дневно, преди храна, при магарешка кашлица и обикновена кашлица, главоболие, епилепсия, нерви, сърце, истерични припадъци. Няколко Татулови семена, счукани или сварени с вода, се пият като очистително. Зелените Татулови плодове са се ядяли за помятане - често със смъртен изход за бременната жена.

С настойка от листа и семена на Татул в силна ракия (1 : 10) или с отвара в спирт и терпентин (по 100 г) се маже и разтрива при ревматизъм и парализа.

При отоци на крайниците се правят топли бани с няколко стръка Татул и 2-3 кокоши курешки. Отварата от листа на Татул служи също за компреси и лапи. При сух красник се пият червейчетата, които се развъждат в семената на Татул. При болки в ушите у хора и добитък в ухото, поразено от червейчета, се капва сок от смачкани татулови листа. С прах от счукани семена от Татул се ръсят червясали рани по добитъка. [4]

4. Род YOSCYAMUS L.

Блян, Попадийка

Сем. Картофови - Solanaceae

Общо описание на видовете в рода: Едногодишни или двугодишни тревисти растения с изправени или просто разклонени стъбла. Приосновните листа са събрани в розетка; стъблените са приседнали, последователни, назъбени до нарязани. Цветовете са едри правилни, рядко неправилни, 5-членни, двуполови, събрани в класовидни или гроздовидни съцветия, разположени в пазвите на листата. Чашката е звънчевидна. Венчето е 2-4 см в диаметър, фуниевидно, с широка тръбица, бледожълто, жълтеникаво, често с мрежа от виолетови жилки. Плодът е многосеменна кутийка. [3] У нас се срещат 2 вида от билката.

1. *Hyoscyamus niger* L. Черен блян, Попадийка (сн. 62). Чашката при зрелия плод е мехуресто подута. Расте по сметища, край пътища, като бурен в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти юни-август. Отровно растение! Лечебно. Билката се употребява в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 62. Черен блян
(*Hyoscyamus niger*)

сем. Картофови - Solanaceae

Блян, Попадийка

Hyoscyamus niger L.

Български народни наименования: Обикновен черен блян, Попадийка, Буника, Змийско цвете, Гърне, Зъбова билка, Пиши тодор, Полудевка, Шарка, Червова билка, Базизайка, Блян, Бледно биле, Бленика.

Наименования в други страни. Русия: Белена черная; Англия: Henbane; Германия: Schwarzes, Bilsenkraut; Франция: Jusquiame noire.

Разпространение: Европа, Азия, Кавказ, Сибир, Далечния Изток, Средна и Мала Азия, Иран, Монголия, Китай, Северна Америка.

Находища: У нас билката се среща в цялата страна - покрай огради, по бунища, торища, необработени места и др. Растението може да се култивира.

Описание на билката: Най-често двегодишно, тревисто растение с вретеновиден, дебел корен. Стъблата са високи от 50 до 100 см, обикновено неразклонени, изправени и обрасли с власинки. Листата са седящи, гъсто разположени, дълбоко нарязани, с два до четири зъбци, окосмени и лепкави. Долните листа са 20-30 см дълги, до 10 см широки, а горните обхващат стъблото и са от 5 до 10 см дълги, яйцевидни и неправилно перести. Цветовете са бели, едри, с кафяви точки, почти приседнали в

пазвите на листата. Чашката е тръбеста, венчето е във формата на звънец, фуниевидно, жълто, отвътре нашарено с тъмно виолетови точки. Плодът е капсула, която се отваря през едно капаче, наподобяващо шапка. Семената са дребни, бъбрековидни, сиви и много на брой. Билката е силно отровна!

Употребяема част: Листата.

Време на събиране: юни-септември. Внимание: Дрогата е силно отровна - да не се бере от деца!

Химичен състав: Съдържа алколоидите хиосциамин и атропин, скополамин, дъбилни вещества, етерично масло, каротин, холин, рутин и др. Семената съдържат тлъсто масло, в състава на което влизат миристинова, палмитинова, линолева и олеинова киселини.

Лечебно действие: Болкоуспокояващо, антиспазматично и нервноуспокоително.

Употреба: Намира приложение при задух, старческо треперене, хроничен бронхит, безсъние, болки в жлъчката, ревматизъм, трудно уриниране. Външно: за мазане и натривки при ревматизъм, ставни болки, невралгия, подагра; за жабурене при зъбобол и гърлобол.

Начин на употреба: Билката е силно отровна и токсична! Приема се само под лекарски контрол. [1]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Според народното поверие Блянът е магическа билка - отровна и лековита. С отвара от цветовете се запойват двама млади: в малки дози - за обич, в големи - за омраза. С отвара от билката се лекуват и заболели животни.

В едно народно предание от Трънско «Попадийно цвекъе» израства от косите на попадийката, която ги скубе от безутешна мъка по щерка си, самоубила се, за да не бъде потурчена.

Билката се бере, докато семето не се е «отърсило», изсушава се добре и се пази за лек.

При зъбобол семената от Бяна се слагат на жар върху керемидата, димът облива и облепва вътрешните стени на мокра, глинена, гледжосана паница, в която се налива вряла вода и болният вдишва. Или димът от горящите семена се насочва през широкия край на фуния, чийто тесен отвор е опрян в болния зъб. При накадяването от зъба изпадат червейчета, които са причина за болестта.

С отвара от растението се жабури, а с изсушените му листа се накадява при нузлам - зъбобол.

Отвара от Блян в малки количества (1 чаена лъжичка изсушена билка ври 3-4 минути в половин литър вода, кисне половин час) се употребява при сърцебол, невралгия, спазматична кашлица, безсъние, ревматизъм. Пие се 3-5 пъти дневно, по една супена лъжица. С отвара от листата се полива и запойва при незнаяна болест, слабост (линавост), продължително боледуване и орама.

Ракиена настойка (1 : 10) от билката се ползва за разтривки при невралгия, ревматизъм и подагра, а пресните листа, увити в зелени листа и сварени като сарми се налагат върху болните места.

С отвара от Блян се промиват червясали рани по добитъка, а прецедената билка се налага върху тях. [4]

5. Род NICOTIANA L.

Тютюн

Сем. Картофови - Solanaceae

Тютюнът е едногодишно, тревисто растение, с единично, право, до 2 м високо, изпълнено със сърцевина стъбло. Листата са продълговато ланцетни, целокрайни, заострени, последователни, долните са с дръжки. Цветовете са тръбести или звънести, събрани във върхни съцветия, червени до бели, най-често бледорозови. В основата на венчето се намират нектарници. Тичинките са 5, прикрепени в основата на венчето. Прашниците достигат до отвора на венечната тръбица. Плодът е овална, двуплодна кутийка с много семена в плода. [3]

Сн. 63. Тютюн
(*Nicotiana tabacum*)

1. *Nicotiana tabacum* L. Тютюн (сн. 63). Земяделско растение. Най-добрите сортове виреят в Родопската част на България.

сем. Картофови - Solanaceae

Тютюн

Nicotiana tabacum L.

Български народни наименования: Тютюн, Тутун.

Наименования в други страни. Русия: Табак настоящий; Англия: Tobacco; Германия: Virainischer Tabak; Франция: Tabac, commun.

Описание на билката: Тютюнът е едногодишно, тревисто растение. Кореновата му система е силно развита, оформена в късо, дебело коренище, от основата на което се развиват 3-4 главни корена, проникващи надълбоко в почвата. Стъблото е единично, право, до 3 м високо, изпълнено със сърцевина. Листата са продълговато ланцетни, целокрайни, заострени, последователни, долните са с крилати дръжки. Цветовете са тръбести или звънести, събрани във върхни съцветия във форма на китка, обагрени от червено до бяло, най-често бледо розово. Отделните цветчета наподобяват звънчета. В основата на венчето се намират нектарници, отделящи етерично масло с приятен аромат. Тичинките са 5, с нееднакво дълги дръжки, прикрепени в основата на венчето. Прашниците достигат до отвора на венечната тръбица. Плодът е овална, двуплодна кутийка с много (до 5000) семена в един плод.

Разпространение: Тютюнът произхожда от тропическата част на Южна Америка, където е бил отглеждан и употребяван от незапомнени времена. Оттам е пренесен почти навсякъде. Сега се отглежда в различни райони на земята: Средна и Южна Америка (особено в Куба и Бразилия), Северна Америка (най-вече във Вирджиния), Европа (Балканските страни, Италия), Африка, Азия (особено в Турция, Иран и Китай).

Находища: У нас растението е земеделска култура с много сортове, които могат да бъдат разделени на два основни еко-типа: среднолистни сортове (башибали) и дребнолистни сортове (басми), главно в 6 области на страната: Родопска, Македонска, Пловдивска, Хасковска, Тунджанско-Черноморска и Севернобългарска.

Употребяема част: Листата (Folia Nicotianae) и семената (Semen Nicotianae).

Време за бране: юли-септември.

Съдържание: От 0,3 до 6% алкалоида никотин - специфичен за дрогата. Никотинът е безцветна течност с парлив вкус, без миризма. От въздуха той се окислява и придобива тютюнева миризма. Дестилира се с водни пари. Производно съединение е на пиридина и пиролидина и е близък до анабазина. Дрогата съдържа в по-малки количества и алкалоидите никотимин, никотеин, никотелин, никотоин, никотирин, както и следи от анабазин, пиролидин, N-метилпиролин и N-метилпиролидин. В билката са намерени още рутин, бетаин, аспарагин, изоамиламин, 3-6% дъбилни вещества, смоли, ензими и др.

Връхните части и цветовете на растението съдържат гиберелино подобни вещества, наречени никотиана - ариу, а от цветовете са изолирани флавоноиди и близки на тях фенолни съединения (рутин кемпферол-3-глюкозид, ескулетин, скополин, хлорогенова киселина и норникотин, от корените - новият алкалоид анаталин, а от листата - новата аминокиселина никотианин. Установено е, че никотинът се образува като продукт от разпадането на белтъчините в корените на растението и се натрупва най-много в листата. Листата съдържат още минерални вещества (калциеви соли, хлориди, фосфати), целулоза (в стъблата до 40% от сухото им вещество, а в жилките - до 25%) пектини, които при разпадане отделят метилов алкохол, белтъчни вещества и др. Дрогата съдържа още скорбяла, безазотни вещества, полифеноли, органични киселини (лимонена киселина до 10%), етерично масло и др. Семената съдържат до 35% тлъсто, засъхливо масло, в състава на което влизат: до 20% линолова, до 40% палмитинова, малко линоленова и други мастни киселини. Не съдържат никотин.

Употреба: Листата се използват за изработване на цигари, пури, тютюх за пушене с лула и др. Отварата от листата се употребява в нашата народна медицина за налагане при краста, кел и за компреси при подагра. Листата се ползват в народната ветеринарна медицина във вид на отвара против краста по овцете и козите.

Тютюнът е старо народно средство против молци.

Семената са добра суровина за маслodobивната промишленост. От тютюневите листа и стъбла се приготвяват препарати, които се използват с успех за борба с някои вредители по растенията и животните.

Листата и стъблата на Тютюна служат като суровинни източници за получаване на лимонена и ябълчна киселина, които намират голямо приложение в хранителната промишленост и във фармацевтията.

Стъблата могат да служат като суровина за изработване на висококачествена хартия.

Медоносно растение е, но медът, получен от събрания от тютюневия цвят нектар, има възгорчив вкус и специфична миризма, поради което е непригоден за използване от човека като хранителен продукт. Той обаче е

напълно пригоден като храна за самите пчели в тютюнопроизводителните райони, дори по време на зимуването им.

У нас се провеждат резултатни изследвания за използването на нашите тютюни и в парфюмерията.

Отглежда се и като декоративно растение. [2]

6. Род PHYSALIS L.

Мехунка

Сем. Картофови - Solanaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно тревисто растение със стъбла до 60-80 см. Листата са прости целокрайни, срещуположно разположени. Цветовете са зеленикавобели, единични, с дръжки, увиснали. Чашката е сраснала, звънчеста, с 5 зъбчета. Венчето е 5-листно, сраснало във вид на паничка, бледозеленикаво. Плодът е червенооранжева, сферична ягода, като малко доматице, с диаметър до 10-12 мм, сраснал с чашката. [3] У нас е разпространен 1 вид.

1. *Physalis alkekengi* L. Мехунка (сн. 64).

Расте из храсталаци, край пътища, в градински насаждения като плевел или нарочно, като градинско растение, в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти юни-септември. Отровно растение! Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 64. Мехунка
(*Physalis alkekengi*)

сем. Картофови - Solanaceae

Мехунка

Physalis alkekengi L.

Български народни наименования: Плюскавиче, Горчливи пиперки, Дива череша, Добриче, Добрич, Добруджик, Лазаркиня, Лазарево цвете, Миунче, Меониче, Меунче, Мехуница, Мехурче, Мурдароти, Назлово биле, Плющавиче, Пукълче, Тъпанче, Цървеница, Ушно биле, Червени обобонки, Червеница, Червено биле плюскавиче, Люзгавиче, Мехунка, Фенерче, Червена мехунка.

Наименования в други страни. Русия: Вишня полевая, Физалис обыкновенный; Англия: Strawberry Groundcherry; Германия: Blasenkirische; Франция: Gogueret Alkekenge.

Характерни особености: Мехунката е многогодишно тревисто растение. Коренището е пълзящо. От него израства до 60 см високо стъбло, слабо разклонено или неразклонено. По-долните листа са единични, последователни, до 10 см дълги, с редки власинки. Горните са с дръжки, яйцевидни, често по две заедно, назъбени, вълновидни или целокрайни,

срещуположни, заострени. Цветовете са зеленикаво-бели, единични, с дръжки, излизащи от пазвите на горните листа, увиснали. Чашката е сраснала, звънчеста, с 5 зъбчета. Венчето е петлистно, сраснало във вид на паничка, бледозеленикаво, 15-20 мм широко. Тичинките са 5, прикрепени към основата на венчето. Плодникът е съставен от два плодолиста, с горен яйчник. Плодът е червено-оранжева сферична ягода, приличаща по форма на малко доматице с големина на вишня и с горчив вкус, който след замръзване почти изчезва. След оплождането чашката силно се разраства, чашечните зъбци се събират на върха и ягодовидният плод се оказва като че ли скрит в един ципест мехур, който при узряването постепенно става оранжев. Семената са много. Обикновено цъфти през май-юни, а по-късно и до септември. Оранжево обагрена чашка се запазва до есента. Чашките запазват тази си багра и когато стъблата се отрежат.

Разпространение: В Средна и Южна Европа, Балканския полуостров, Русия Крим, Кавказ, Средна Азия, Приуралски Сибир, Мала Азия, Сев. Америка (пренесено).

Находища: У нас се среща сравнително рядко из редките гори, сенчестите храсталаци и влажните места, а някъде (до лозята) като плевел, предимно в по-топлие райони на страната, по-често на варовит терен. На много места, в селищата на планинските райони Мехунката се отглежда като градинско цвете.

Употребяема част: Плодчетата (Fructus Alkekengi, Vaccae Alkekengi). Внимание: отровни са само ципестите мехури (мехунките), които обгръщат и покриват плодчетата.

Време за бране: юли-август.

Химичен състав: Чашката, листата и плодовете съдържат червено багрилно вещество, каротиноида физалин, захари, лимонена, ябълчна и винена киселини, горчиви вещества. Плодовете са богати на витамин С. Стъблата съдържат дъбилни и слузни вещества. От коренищата е изолиран алкалоидът тиглоилокситропин. Семената съдържат до 25% незасъхливо, тлъсто масло.

Лечебно действие: Диуретично, подобрява функциите на черния дроб.

Употреба: Вътрешно: Използва се за лечение на захарна болест, болести на стомаха и корема, трудно уриниране, воднянка, подагра, ставен ревматизъм. В народната медицина се ползва като пикочогонно и болкоуспокояващо средство при камъни в бъбреците и пикочния мехур, при гнойни възпаления на пикочните органи, болки в стомаха и червата, против хемороиди: 15-20 г сухи плодове (без оранжевия мехур) се варят десетина минути в 500 г вода и след изстиване отварата се прецежда - доза за два дни, като се препоръчва да се пие на глътки. Външно: Против гнойни венци, хемороиди, лишеи. С пепелта от изгорените плодове се прави мехлем с несолена свинска мас или слънчогледово, нерафинирано масло и се ползва за намазване против лишеи.

Плодовете се употребяват в народната ветеринарна медицина против болестта гърлица по свинете, като им се дават заедно с храната.

С багрилото, съдържащо се в плодовете, боядисват коприната в жълти и оранжеви тонове.

Отглежда се и като есенно, декоративно растение. Вирее по слънчеви и полусенчести места. Размножава се чрез коренищата или чрез семена.

[2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Накичена заедно с Босилек, Жълт смин и Тинтява, Мехунката влиза в състава на китката, с която се украсява сватбената хоругвица.

Отвара от плодовете на билката се използва за гаргара при гърлобол и за промивка на рани.

Смес от сварени или счукани плодове на Мехунка с мед се налага на шията при гърлобол, върху отоци по лицето, включително синя пъпка. При разранявания в устната кухина се жабури с настойка от плодовете в ракия. При обриви и лишеи, особено у малки деца се маже със сок от плодовете на Мехунка или последните се налагат като топли лапи. Със смес от сметана и пепел от растението се маже при мундарлък. [4]

7. Род SOLANUM L.

Кучешко грозде

Сем. Картофови - Solanaceae

Общо описание на видовете в рода:

Едногодишни, тревисти растения с прости целокрайни до пересто наделени, последователно или срещуположно разположени листа. Цветовете са правилни, двуполови, 5-членни, събрани в полусенници, извити надолу. Чашката е звънчевидна, със зъбци на върха. Венчето е с къса тръбица, с разперени или завити назад венчевидни дялове, жълто, пурпурно, виолетово, бяло. Плодът е сочна, черна ягода. Растенията са отровни! [3] У нас се срещат 5 вида.

1. *Solanum alatum* Moench. Крилато кучешко грозде. Расте по сухи, буренясали и богати на руда места, в цялата страна, докъм 900 м н. в. Цъфти юни-септември.

2. *Solanum dulcamara* L. Червено кучешко грозде. Разводник. Среща се по влажни места, из храсталаци, по бреговете на реки и потоци в цялата страна, докъм 1200 м н. в. Цъфти юни-септември. Отровно растение! Лечебно. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

3. *Solanum luteum* Mill. Жълто кучешко грозде. Вирее по буренясали и рудорализирани места, край пътища, в овощни градини в цялата страна, докъм 1000 м н. в. Цъфти юни-септември. Отровно!

4.* *Solanum nigrum* L. Черно кучешко грозде (сн. 65). Има находища в цялата страна - по тревисти, буренясали и необработени места, покрай пътища, огради и другаде, докъм 1000 м н. в. Цъфти юни-септември. Отровно растение! Лечебно. Използва се в Българската народна медицина и лечителското изкуство.

Сн. 65. Черно кучешко грозде (*Solanum nigrum*)

сем. Картофови - Solanaceae

Черно кучешко грозде

Salanum nigrum L.

Български народни наименования: Горска разгонка, Дяволско грозде, Отровачка, Разваленка, Разгул, Разводник, Нощна сянка, Развалниче, Дива пепел.

Наименования в други страни. Русия: Паслен черный; Англия: Black Nightshade; Германия: Schwarzer Nachtschatten; Франция: Morelle noire.

Разпространение: Средиземноморието, Средна и Атлантическа Европа, Балканския полуостров, Кавказ, Сибир, Средна и Предна Азия, Индия, Иран, Северна Америка.

Находища: У нас билката се среща в цялата страна по тревисти, буреня-сали и необработени места, покрай пътища, огради, докъм 1000 м н. в.

Описание на билката: Едногодишно тревисто растение с ръбесто, разклонено, голо или окосмено стъбло, високо до 70 см. Листата са последователни, яйцевидни или ромбоидни, заострени, голи или влакнести, стеснени в дръжка. Цветовете са събрани по няколко в полусенници, извити надолу. Чашката е петлистна, с 5 зъбеца на върха. Венчето е бяло, петлистно, дисковидно разперено в горната си част. Тичинките са 5. Плодът е черна ягода. Билката е силно отровна!

Употребяема част: Листата и връхните млади клонки.

Време на събиране: юни-септември. Внимание: дрогата е силно отровна!

Химичен състав: Съдържанието на билките Червено и Черно кучешко грозде се почти индентични. По последни данни се знае, че дрогата съдържа глюкоалколоида соланин, отровния алколоид тропеин, сапонини, соласонин, соламаргин, сапогенин тиогенин, индолилоцетна киселина, триптофан, тигогенинов ацетат, соласодин, соламаргин, соласонин, стероидни алколоиди и др. Узрелите плодове са богати на витамин С.

Лечебно действие: Успокоително, дезинфекционно и болкоуспокояващо.

Употреба: Употребява се при психични заболявания, епилепсия, менингит, главоболие, гърчове, спазми, възпаление на стомаха и червата. Външно: тинктура от билката, разредена с ракия се ползва за мазане при псориазис, ревматизъм и невралгии.

Начин на употреба: Билката е силно отровна и токсична! Приема се само под лекарски контрол. [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: Отвара или запарка от Червено кучешко грозде се употребява при кашлица, воднянка, задух, запек, гърлобол, за пречистване на кръвта при обриви, краста, червен вятър. Мазило от зехтин и части от растението се прилага за мазане при рани от изгаряне, отоци, натъртено, навехнато. Узрелите плодове на Червеното кучешко грозде се гълтат при хемороиди и за пречистване на кръвта. С пресни листа от Черно кучешко грозде се налагат отоци, рани, циреи, пъпки, гнойни абцеси. Отвара от дрогата се ползва за жабурене при пъпки по венците. Отварата от цялото растение се ползва за борба против гъсеници. [4]

8. Род LYCOPERSICUM L.

Домат

Сем. Картофови - Solanaceae

Общо описание на видовете в рода: Едногодишно, тревисто растение със силно разклонено стъбло, достигащо до 2-3 м височина. Корените проникват в дълбочина и се разклоняват встрани. Листата са пересто наделени, едро назъбени. Цялото растение е покрито с едри, редки власинки. В пазвите на листата се развиват странични леторасли (колтуци). Цветовете са жълти, събрани в прости или сложни съцветия. Чашелистчетата, венчелистчетата и тичинките са по 6. Плодовете са ягодовидни, с различна големина, форма, устройство и окраска, в зависимост от вида и сорта. Семената са многобройни, дребни, покрити с власинки. Съществува голямо разнообразие от видове на растението.

Сн. 66. Домат
(*Solanum lycopersicum*)

1. *Solanum lycopersicum* L. - Домат (сн. 66). Едногодишно растение. Отглежда се в цялата страна като зеленчук, докъм 1400 м н. в. Цъфти през май-юли. Освен узрелите плодове, останалите части на растението са отровни.

сем. Картофови - Solanaceae

Домат

Solanum lycopersicum L.

Български народни наименования: Домат, Културен домати, Патладжан, Мехле, Помадор.

Наименования в други страни. Русия: Томат, помидор; томати; Англия: Common Tomato; Германия: Tommate, Paradeis; Франция: Tomate, Pomme d'amour.

Описание: Доматът е едногодишно, културно, тревисто растение. Кореновата система е добре развита, като главните разклонения достигат до 40 см, а някои дори до 1,5 м в дълбочина и встрани. Стъблото е тревисто, силно разклонено, достигащо до 2 и повече метра височина в зависимост от сорта и условията на отглеждане. Листата са пересто наделени, едро назъбени. Цялото растение е покрито с едри, редки власинки. В пазвите на листата се развиват странични леторасли (колтуци). Цветовете са жълти, събрани в прости или сложни съцветия. Чашелистчетата, венчелистчетата и тичинките са по 6. Общо взето, устройството на цвета на домата е различно, което зависи от сорта и от условията на отглеждане. Плодовете са ягодовидни, с различна големина, форма и устройство и с различна

окраска - червена, оранжева, жълта, розова и др. Семената са многобройни, дребни, с кремаво-белезникава или сиво-пепелява окраска, покрити с белезникави власинки. Плодовете на едроплодните сортове съдържат обикновено по-малко семена в сравнение с дребноплодните.

Разпространение: Родината на домати е Южна Америка - Перу, Боливия, Еквадор, където са били отглеждани от дълго време, много по-рано от откриването на американския континент. Като културно растение домати вече е разпространен в по-топлите места на всички континенти, почти в цял свят.

Находища: В нашата страна съществуват много благоприятни условия за отглеждане на домати. До Втората световна война (1939 г.) площите на отглежданите домати у нас са достигали до 30 000 дка. Тогава българското градинарство е изхранвало с пресни плодове и зеленчуци, в т. ч. и домати, голяма част от страните на Централна Европа. Към 1960 г., благодарение на интензивното земеделие, площите за отглеждане на домати са нараснали на 150 000 дка. Готовата продукция от зрели домати е захранвала необятните пазари на тогавашния СССР. Днес, след 1989 г. по време на т. нар. «демократични преобразувания», в България се отглеждат домати на ограничени площи, най-вече за задоволяване на личните нужди на гладното селско и полуградско население.

Употребяема част: Плодовете (*Fructus Lycopersici*), надземната част (*Herba Lycopersici*) и корените (*Radix Lycopersici*).

Химичен състав: Всички органи на растението съдържат глюकोалкалоида соланин, в незначително количество в плодовете, а в семената - само следи. Плодовете съдържат значителни количества органични киселини, калиеви, калциеви, магнезиеви, натриеви и железни соли (хлориди и фосфати), захарни компоненти, албумини, пектини, слузи, а също и най-важните за човека витамини: А (като каротин - до 1,6 мг %), К (0,5 мг%), С (до 40 мг%), като тази част от плода, която е свързана с плодната дръжка, съдържа 2 пъти повече витамин С, отколкото останалата му част; до 140 мг % вещества с Р-активност, до 0,10 мг % витамин В19 до 0,07 мг % витамин В2, до 0,70 мг % витамин РР, до 0,28 мг% пантотенова киселина (витамин на растежа) и до 0,012 мг % фолиева киселина. Съдържат също значителни количества минерални вещества (в мг% на 100 г сурова маса): калий - 374, натрий - 60, магнезий - 85, желязо- 23, фосфор- 93, сяра -47 и хлор - 69.

При направените напоследък изследвания е установено също, че соктът на зрелите домати е богат на витамин С, провитамин А (каротин), ароматни и багрилни вещества. В домати е установено също съдържанието и на 2 гибереиноподобни вещества, както и на «етерични» алдехиди и кетони.

При изследване съдържанието на колтуци от 7 вида наши сортове домати, събрани през есента е установено, че те съдържат 2,55% томатин.

Плодовете съдържат и сапонини, каротиноидното багрилно вещество ликопин, следи от оксалова киселина, ябълчна и други органични киселини, както и хистамин. Установено е, че 75% от общото каротиноидно съдържание се пада на ликопина. Надземната част на растението съдържа малко етерично масло, танини и рутин. Листата, както и корените съдържат томатидин. От томатидина се получава тестостерон. По някои данни, в САЩ е направен опит за получаването на кортизон от томатидина.

От семената на домати чрез пресоване или екстракция се получава

до 25% тлъсто масло, в състава на което влизат киселините палмитинова, стеаринова, маслена, линолова и линоленова.

Употреба: Плодовете на домати, освен като храна се употребяват в нашата народна медицина външно за налагане на кожни възпаления и за изкореняване на мазоли.

След опознаване значението на витамините за здравето на хората и намирането им в големи количества в плодовете на домати, последните се използват вече масово като храна и то като един от най-достъпните за човека източници на витамини, много полезни за организма при авитаминози и други смущения в кръвта и в храносмилателните органи.

Установено е, че пресните домати плодове са най-полезни във вид на салати. Голяма част от витамините в тях се запазват и в произвежданите от нашите консервни фабрики пюрета чрез вакуумно изпаряване.

Доматеният сок се прилага с успех и в диетичното хранене при някои бъбречни заболявания, при болни с високо кръвно налягане и др.

Установена е също поносимостта на доматиения сок при стомашно-чревни и жлъчно-чернодробни заболявания. Томатинът, получаван от листата на домати, се прилага и като фитонцидно средство против гъбички по кожата на хората и животните.

При фармакологични изследвания на надземните части на домати у нас във вид на 5% инфуз и течни екстракти (1 : 1) е установено експериментално, че те притежават малка токсичност за опитните животни и имат изразено холиномиметично действие по отношение на червата, като засилват тяхната перисталтика и понижават кръвното налягане. Почти същите резултати са получени и при инжектиране на доматиен сок в малки дози при опитни животни. При други опити все в същата насока е установено, че воден извлек от изсушените листа от домати в концентрация от 1 : 5000 до 1 : 1000 усилва тонуса и перисталтиката на изолираните гладкомускулни органи, а опитите с дъждовни глисти са показали, че същият извлек отначало усилва техните движения, след това настъпват гърчове и парализа, а по-нататък - смърт. [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: При устрел се налага със зелен домати. С червен домати се налагат мазоли, а кокоши трън - с мехлем от червен домати и салицил. [4]

9. Род SOLANUM TUBEROSUM L.

Картоф

Сем. Картофови - Solanaceae

Общо описание на видовете в рода: Многогодишно (у нас едногодишно), тревисто растение с подземни, видоизменени стъбла - грудки (клубени). Цветоносните стъбла са високи от 30 до 150 см, изправени, разклонени, ръбести. Листата са прекъснато текоперести, с редуващи се едри и дребни двойки листчета. Цветовете са двуполови, събрани в малцветни връхни гроздове. Чашката е 5-листна. Тичинките са 5. Плодът е кълбест, ягодовиден, многосеменен, зелен до възпурпурен. Растението се размножава вегетативно. Според официални данни съществуват над 2000

Сн. 67. Картоф (*Solanum tuberosum*)

вида от рода Картоф.

1. *Solanum tuberosum* L. - Картоф. Разпространен е като хранително растение навсякъде, из цялата страна, но предимно в планинските райони, до над 2000 м н. в. Цъфти юни-август. Използва се в Българската народна медицина.

сем. Картофови - Solanaceae

Картоф

Solanum tuberosum L.

Български народни наименования: Барабои, Брамбои, Юмбелка, Гулия, Зимен боб, Кобаре, Комбири, Компири, Патати, Ромпол.

Наименования в други страни. Русия: Картофель, паслен клубеносный; Англия: Potato; Германия: Kartoffel; Франция: Pomme de terre, patate, truffe.

Описание: Картофът е едногодишно, тревисто растение. Кореновата система е сравнително добре развита. Голям брой корени са разположени в горните почвени слоеве на дълбочина 30-40 см. Отделни корени достигат и до по-голяма дълбочина. Освен същински корени се развиват и столони (подземни стъбла), които дават началото на новите клубени. Стъблата, израснали от клубените, са до 80 см високи, триръбести или обли, с крилообразни придатъци, зелени или с антоцинова пигментация. Листата са прекръснато текоперести, по-тъмно или по-светлозелени, отгоре голи, отдолу ситно ресничести, с набръчкана в различна степен повърхност. Цветовете са събрани в малоцветни връхни гроздове. Чашката е 5-листна. Венчето е 5-листно, бяло или виолетово, сраснало само в основата. Тичинките са 5. Плодникът е съставен от 2 плодолиста и е с горен яйчник. Плодът е почти сферична, тъмнозелена ягода, с много дребни семена. Растението се размножава вегетативно.

Разпространение: Картофите произхождат от планините, разположени в западната част на Южна Америка (Чили и Перу). Пренесени са в Европа през XVI в., след откриването на Америка, отначало като декоративни растения. Сега растението се отглежда в повече от 2000 сорта в различни части на земята, като броят им продължава да расте ежегодно. Картофът е едно от най-ценните за човека културни растения. Основните площи с картофи са съсредоточени главно в Северна, Западна и Централна Европа, на терени, където климатът е по-прохладен и по-влажен, на по-леки почви.

Находища у нас: Картофите са пренесени в нашата страна едва в началото на XIX в, от странстващите българи градинари. Отглеждат се доста нашироко: за ранно производство - около големите градове, особено около Пловдив, Горна Оряховица и Стара Загора, и за късно производ-

ство - в балканските и полубалкански райони, както и в равнините в много сортове.

Употребяема част: Клубените (*Tubera Solani*).

Съдържание: Клубените съдържат до 76% вода и 24% сухи вещества, в състава на които влизат: около 18% нишесте, 0,5% захари, до 2% белтъчини, около 1% минерални соли (калциеви, фосфорни, железни и др.), също и аминокиселините аланин, аргинин, аспарагинова и глутаминова киселина, валин, каротиноиди.

В клубените е доказано съдържанието на витамините В1, В2 и С, до 0,10 мг % витамин К, до 1 мг % витамин РР и до 0,4 mg% пантотенова киселина. Съдържанието на соланин в клубените е незначително, но е установено, че при престояването им на слънце кожицата им позеленява и съдържанието на соланин се увеличават.

В състава на каротиноидните пигменти влизат: бета-каротин, бета-каротин-5, 6-моноепоксид, криптоксантин-5, 6-диепоксид, лутеин, цисвиолаксантин, циантраксантин-5, 6-моноепоксид, циснеоксантин и още 4 други, второстепенни пигмента. От грудките и цветовете са изолирани антоциани и флавоноиди. Установено е също, че различни сортове съдържат пелунидин, пеларгонидин, както и малвидин. В цветовете на 16 вариетета се съдържат главно флаволи и рутин. При други изследвания са изолирани стерини и тритерпени. Растението може да бъде източник за получаване на соланин.

Лечебно действие: Антиацидно, подтиска секретирването на стомашен сок, противовъзпалително.

Употреба: *Външно:* В нашата народна медицина сварените клубени от картофи се употребяват във вид на топли лапи за налагане върху циреи. Пресните клубени, нарязани на филийки и посипани с малко чисто, смляно кафе се прилагат в нашата народна медицина за налагане върху слепите очи при силно главоболие. Като болкоуспокояващо се прилагат лапи от сурова картофена каша. Свеш сок от пресни картофи се използва за компреси при изгаряния от първа степен на кожата и лигавиците. *Вътрешно:* Получен чрез пресоване на свежите клубени пресен сок (150 г за еднократна дневна употреба), се ползва като средство против киселини в стомаха, газове, метеоризъм, хроничен хиперацититет, диспепсия, еластичен запек, стомашни язви и др., изобщо при смущения в храносмилането.

В резултат на проведените у нас фармакологични изследвания с екстракт от корите на картофените грудки, е установено, че приложен в доза 5 г за 1 кг тегло на бели мишки в остър опит, сокът не действа токсично, а има ясно изразено, пряко, спазмолитично действие върху чревната мускулатура. Той премахва в опитните животни спазъма, причинен при опита от бариевия хлорид, но и сам повишава тонуса на гладката мускулатура.

Картофеното нишесте е с високи вкусови качества и е полезна храна за деца, особено поради съдържанието на калций.

Най-голямо и разнообразно е приложението на картофите и на получаваното от тях нишесте в хранителната промишленост като суровина за получаване на декстрин, спирт, глюкоза и др.

От картофеното нишесте чрез съответна преработка се получава разтворимо нишесте (*Amylum solubile*), което в чисто състояние се използва в аналитичната химия като индикатор за доказване съдържанието на йод,

бром, йодиди, йодати и др.

Картофеното нишесте се прилага и във вид на пудри при кожни възпаления, при които действа оздравително, понеже премахва триенето на кожата в дрехите. Освен това то подсушава възпалените места по кожата и по този начин ускорява оздравителния процес.

Нишестето се прилага и като нишестен клей, (*Mucillago Amyli*) като омегчтелно средство при диарии - за клизма.

Прилага и във фармацевтичната промишленост като свързващо средство в таблетките и пилюлите, като конспергенс и индиферентен разредител на прахове и др. [2]

Билката в Българското лечителско изкуство и традиция: При главоболие в челото, темето и слепоочието, местата се налагат с нарязани на тънки кръгчета, поръсени с кафе картофи до преминаване на болката. При висока температура с картофени резанчета се налага областта на сърцето. Лапи от счукани на каша, сурови картофи се налагат за отнемане на огъня от тялото. Резанчета или настъргани картофи се налагат непосредствено след изгаряне. Със сварени и пасирани на каша картофи се налагат отоци и циреи. [4]

Използвани литературни източници

Основно използвана литература

1. **“Нашите лекарствени растения”**, част първа, от д-р фарм. Нено Стоянов. Издателство “Наука и изкуство”, София, 1972 г.
2. **“Нашите лекарствени растения”**, част втора, от д-р фарм. Нено Стоянов. Издателство “Наука и изкуство”, София, 1973 г.
3. **“Разпознаване и събиране на билките”** от проф. Борис Китанов. Издателство “Земиздат”, София, 1987 г.
4. **“Енциклопедия Българска народна медицина”** под съставителството и общата редакция на Минчо Георгиев. Издателска къща “Петър Берон”, София, 1999 г.

Допълнителна литература

1. **“Билките във всеки дом”** от проф. д-р Душка Станева и колектив. Издателство “Медицина и физкултура”, София, 1986 г.
2. **“Природна аптека”** от д-р Димитър Памуков и проф. Христо Ахтарджиев. Издателство “Земиздат”, София, 1981 г.
3. **“Как да разпознаваме растенията в нашата природа”** от ст.н.с. д-р А. Петров, ст.н.с. д-р М. Анчев и ст.н.с. I ст. д.б.н. Е. Паламарев. Издателство “Просвета”, София, 1999 г.
4. **“Alpenblumen | Erkennen & bestimmen”** von Xaver Finkenzeller. Mozaik, Munchen, 2002.
5. **“Blumen am Vegesrand”** von Aichele Schwegler. Kosmos, Stuttgart, 1985, 2002.
6. **“Многоезичен ботанически речник”** от проф. Борис Китанов, София, 1994 г.
7. **“Наръчник за събиране на билки”** от Е. Запрянова и Д. Георгиев София, 1992 г.

Ромон от Божествената наука

Приказки за цветята

София, 1984-1989г

Еделвайс

(Благобел)

Ундините поддържат не само всички растения, но с най-голяма радост - и еделвайса, като връх на творението в царството на цветята.

Еделвайсът, с природно име "Хоа", е най-напредналото цвете в еволюцията на цветята. Той нежно съчетава съвършенството с мощното творчество. Хоа живее най-високо от всички! От Хо - вашето слънце - той сваля идеята за сътрудничество. На много планетни системи като вашата, Хоа също е цар на цветята - най-благородното и могъщо цвете. Той съчетава в себе си всички цветове, цвета и добродетели, дарява природните нежни духове - елфите - с наслада неизразима. Хоа е за тях това, което е за вас Слънцето. Мнозина не знаят, че елфите виждат цветята като звезди. При това те самите са души на цветята. Множество ясновидци по планетите и звездите ги виждат.

Елфът на Хоа е наистина цар на цветята. Чрез най-висшето творение на физическата вселена - човека, и то най-вече чрез "царете" на човечеството, еделвайсът предава най-висшите идеи и импулси - тези за братство и сътрудничество по пътя към съвършенството. Истинските царе на човечеството са неизвестни, но се отличават по това, че имат бяла аура и живеят по планините. Земята още няма такива царе - има хора, които само от време на време изпълняват тази роля. Вие много рядко се качвате по върховете с еделвайси и обикновено ги късате, а това не може да го направи човек с бяла аура. Ако унищожаването на едно цвете е най-голямото престъпление в природата, по-тежко от убийството на много животни, то откъсването на един еделвайс прекъсва токове към всички растения и минерали, към всички метали вътре в човека и вън от човека. И всичката сеч, и всички коситби, и цялото бране на цветя от всички туристи и оранжерии не са в състояние да намалят толкова много растителното и минералното богатство на една планета, както откъсването на един-единствен еделвайс! При това се намалява и интензитетът на енергиите и информацията, предавани на тези природни царства. Понеже всяко цвете предава от една звезда, а слънцето е главният препредавател, то единствената най-съвършена антена към Слънцето - еделвайсът - предава от цялата етерна вселена!

Нежните послания на Хоа не са насочени само към хора, животни или растения. Те изпращат привет към всички йерархии и класове в Трите Вселени и им казват: "Само през мен се минава към световите, подобни на Хо!" Цветята не само предават музика, информация и картини от съответните слънца, но и са основни врати за попадане на етерните им двойници.

В етерната вселена се пътува единствено чрез овладяване на обичта към растенията, а в палатите и дворците на етерните звезди се попада само чрез еделвайса. Пътуващите из етерната вселена знаят начините за общуване с цветята - могат да разговарят с елфите и с ангелите, които стоят зад тях. Много животи са ви необходими, за да насъберете в олтарите на етерното си тяло уханията и трептенията на всички цветя и цъфнали дървета! Така олтарите ви постепенно се разцъфтяват и вече не им е необходимо природно въздействие отвън.

Но общуването с хоу е нещо неизказано, изключително, потресаващо! Хоу - ангелите на еделвайса, чрез хоа - елфа на еделвайса, могат да развият едновременно всичките ви олтари. Хоу работят над олтара ви "хон", който се намира в областта на слънчевия сплит.

Неделя, в обеден слънчев час, при слънчев аспект с Меркурий, оплоден от Луната, и при хармонична Венера, през юли и август, търсете контакт с хоу. Гледайте с обич в някой еделвайс и кажете на елфата му:

"Хоа, хоа, хоа! Живото слънце на Пан ме изпраща при теб! Моля те, дай ми от твоята бяла етерна светлина, носеща съвършен живот. Свържи ме с ангелите хоу - нашето етерно слънце! И ще получиш от моя олтар "хон" милата заря на обичта, на най-чистата радост, най-светлото осияние!"

Ако сте сам и успеете да получите сила от "хоа", ще усетите радост и светло състояние в олтара си "хон". Може и да забележите хоа, който носи короната на етерния благобел.

Тогава кажете - не гласно, а вътре в олтара си хон:

"Хоу, Хоу! Представи се пред мен, човека, от който получавате обич! Низходи до нивото на моите сетива, за да обменим даровете си. Ето, аз те обливам с обич небесна, а ти ми покажи вратите към двореца на Хоуа, който, аз зная, се крие в недрата на Хо! Пусни ме там, заведи ме при Хоуа, за да ида и да му се поклоня. Привет!"

Ако се случи да ви пуснат, влезте в двореца на Хоуа с много искреност и много голямо смирение. Проявете обичта и почитта си към Царя на Панвселената. Той е наместник на самия Елма (Бащата и Майката на ултравселената) в необятното царство на Великата Разумна Природа. Кажете му така:

"Велики царю Хоуа! Приеми чрез мене - човека с безсмъртна душа - един лъч от планетата Икло и ме осияй със силата на твоето природно слънце Хоу! Хлоя да те благослови и - мир на вашето царство!"

9.04.1984 г.

Здравец

София - Изгрев

Здравецът носи силна вибрация на живот, праенергия и лунно влияние. Поразителна е лечебната му сила - оставя следи за дълги години. Но самият му етерен дух не е от земна еволюция; още по-странно - той не е и от вашата галактика. Мнозина смятат здравеца за носител на сила, мощ, красота и дълголетие, за подмладител от първа величина, носител на успех, късмет, сполука.

Но здравецът показва на вашата етерна галактика нови възможности, които още не са известни на устроителите ъ. Той има способността да възкресява умрели и даже разлагащи се тела и тъкани. Самото му естество е такова - виталната му енергия е удивителна! Той влиза във връзка с етерната програма на поразеното същество и ориентира частиците на пространството към реанимация.

Здравецът, като всяко друго цвете, растение и животно, се съдържа и в аурата на човека. Отключването на генетичната памет е тайна, която вие ще научите скоро: няма да минат и триста години. Тогава всеки ще може да ухае естествено на което си иска цвете, стига да носи в себе си формулата му и неговата добродетел. Този велик дар се владее от елфите и ангелите на растителния свят, а животните имат природна способност да усещат основния тон на всяко същество.

Сочно-зелената, остро опияняваща краска на здравеца се излъчва особено мощно от хората, които обичат живота над всичко. Носителите на живот за другите - ето съработниците на здравеца, които разнасят своето благоухание на километри. Тичинките на здравеца излизат доста навън от светлолилавото му цветче - това се дължи на активното мъжко оплодяващо начало в него. Преднината на сока му в неговата еволюция е известна: той носи особена свежест и ведрина, която помага на дишането, на самочувствието. От древни времена ползват здравеца за помощ при зачеване, за оздравяване на тежки рани, за осветяване на вода и храмове. Можете и вие да се ползвате от аромата му, но без да го късате. Силата на здравеца, растящ около мястото, където живеете, е пословична: той може да ви предпазва от всички болести, дори и от най-страшните. Само един стрък от това уникално растение се равнява на стоици литри антисептични разтвори (при положение, че не е откъснат, при вдъхване). Предпазва от анемия, проказа, възпаление, кръвотечение, старчески деформации, хронически стенокардии, гръдна жаба, бронхити, пневмонии, туберкулоза и много други. Особено много помага на родилката да носи и ражда безболезнено. Преживява се от влюбените като прилив на плодородна сила, отваря нови пространства на влечението и може да продължава интимното общуване с часове. Този му божествен пламък осиява в силно зелено и аурата на млякото на кърмачката, и околородната вода на бременната. Живот носи навсякъде - дори оправя тези, които имат вродени недостатъци; пречиства въздуха, носи етерна прана в изобилие, освежава тялото и душата и я насочва към вечен живот. Носи още благословение в рода, семейството, бащинството и майчинството. Носи радост, веселие, много искреност, доверие и откритост.

А вие, които искате да влезете във връзка с елфа на здравеца, намерете обширна слънчева поляна с извор, застанете срещу стръкче здравец в пълно мълчание и поздравете по следния начин:

“Привет, о, хранителю на живота Сел! Пращам ти лъч от олтара си “селу”. Не го отхвърляй, но го приеми с доверие и чиста молитва, ако искаш да узнаеш още нещо за човешкия род. Разтвори изворите на зелената си етерна светлина, за да вдъхна живот и опиянение. Свържи ме с лунните ангели “селуи”, които творят Градината на Безсмъртните.”

Ако почувствувате прилив на сили и радост в олтара си “селу”, който се намира в основата на шията, помъчете се да се свържете и с ангелите на вечния живот “селуи”. Вдъхнете дълбоко миризмата на здравеца и поча-

кайте да изгрее пълна луна. Отворете душата си за лунното сребърно сияние и викнете в нея така:

“О, ангели на живота всевечен! О вие, селуи на безсмъртната радост и веселие! Разположете се в този дивен час към мене и ми пратете оживяваща вълна на Селена, която е царица на всички ни! Успокойте изранената ми душа и ме поемете в дланите на живата, модра свежест. Съобщете за мен на придворните на кралица Селена, за да не остане сърцето ми ненапито и ненаситено. И ще получите от олтара ми “селу” привет от близките ви на тази земя, с които вие нямате връзка.”

Случи ли се да ви пренесат зелени вълни в подножието на храма Селенин, паднете още на долното му стъпало на колени и помолете:

“Селена, Селена, царице на Нощта и вечната младост! Пусни ме в покоите си, за да се насладя на твоята сребърна феерия! Ти си, която обича от дън времена душата ми и те облива с надежди и стенания. Нека потъна за миг в зеленото сияние на твоите пропасти, които са пропасти на ундините. Осияй ме с насладата на твоята прегръдка и сливане, които са смисълът на живота. Охрани живота, който е в мене, за да охранявам и аз живота на другите. Въведи ме в необятното царство на твоята родина - Вселената, която се намира вътре в самата тебе - Селена!”

Когато Селена стане да ви посрещне, не навеждайте смирено глава, както пред краля на Хлоя, а направо идете и я прегърнете. Тогава пред вас и в ръцете ви тя ще се превърне в онази или онзи, когото обичате, и ще ви надари с неземна радост и щастие.

31.05.1984 г.

Тинтява

София - Изгрев

Тинтявата е вълшебно цвете - постига пламък със сила, стотици пъти по-голяма и от тази на еделвайса. Орнаментите от звънкосиня и дълбоко ярка светлина, които плете това цвете в пространството, не могат да се сравнят с нищо. Инак особеностите му са малко на брой, но също - поразителни.

Най-първо, тинтявата е щастливо цвете. То просто преживява такова огромно щастие, че не може да се удържи да не излъчва с интензивност, поразяваща всяко въображение! Останалите цветя рядко се отличават с такъв интензитет на баграта - омайничето, например, също просто свири в пространството. Тинтявата пее алтово - пречи дори и на Слънцето понякога да слуша другите цветя. Звездите слушат цветята, защото само от цветята могат да получат информация за други звезди. Звездата на тинтявата обаче не е обикновена, а е преминала в супервселената. По тази причина, както и омайничето, тя въздейства опияняващо на сетивата - на всички, а не само на зрението.

Велико е предназначението на тинтявата! Мнозина са попадали на звездата е единствено чрез нея. обстоятелството, че на много звезди се попада единствено чрез минерали, цветя и хора, се дължи на свръхценността на всички тях, като представители на физическата вселена. Абсолютно не-

възможно е влизането в хиляди и хиляди плеяди от галактики, без да сте срещнали и обикнали техните представители на планети като Земята. Ако някой мисли, че има друг начин за общуване на човечествата, нека дойде да Ми го каже лично на Мене. Много още има да чакате, ако мислите, че страданията на едно същество не ви засягат. Напротив, когато изправите отношенията си, както към познатите и близките си, така и към враговете си, само тогава можете да се свържете с техните човечества. Това е закон.

Множество от Летящите Вътрешно чакат с векове да слязат на планети като Земята, за да могат да попаднат на звездите на много цветя, скъпоценни камъни и хора. Животните пък откриват вход към планетите, кометите и астероидите.

Тинтявата носи идеята за душевната свобода. Тя открива на звездните цивилизации пътя към онова неизразимо с думи щастие, което се получава от разширяването на душата в космоса. Като прозирен и бурен облак от плазма, със същата тая безумно ярка тинтявена светлина, човешката душа има способността да се разширява безкрайно в пространството. Фонът на този "облак" е чисто злато - благородното духовно злато на самораздаването. Само на този фон и само при сприятеляване с елфа на тинтявата, посветеният може да постигне и това необикновено летене - летенето на всички страни със скоростта на възторга и абсолютното, пълното щастие. При това не е безразлично дали работата, която върши тинтявата, се дължи на мъжка, женска или детска психика. Всеизвестно е, че нисшите природни царства получават прилив на смисъл, енергия и обич само от най-висшата форма в Битието - човека. Както минералите, така и всички растения и пр., се съдържат като преработени първо в душата на човека, а после - във външната природа.

Ако успеете да откриете в някоя тинтява нейния приказан елф, кажете му:

"Тинтявен елф, прекрасни роу, моля те, отвори престола ми "рон" за ново навлизане в дълбините на супервселената! Пусни ме на звездата Ро, където е твоят ликуващ господар. И си вземи от мен златото, което ти трябва, за да може да блести тъй силно тинтявената ти електрическа багра!"

Ако успеете, ще полетите на всички страни, докато обемете звездата Ро, чийто център е навсякъде, а периферията - никъде. И като усетите, че сте влезли в залата на първожреца € Роун, кажете му с щастлив възглас:

- Прекрасни Първожрецо на свободата, приеми и мен при себе си!

А той ще ви отговори:

- Добре дошла, пробудена човешка душа! Взимай от моето царство всичко, което си поискаш!

Май 1984 г.

Мак

София - Изгрев

Макът е носител на опиянението, което изпитва Тот при сътворяването на монадите. Космичният оргазъм няма по-подходяща антена на планети като Икло. Превръщането на Правдата в Любов - ето на какво ви учи ма-

кът. Тъмното му дъно провежда токовете на правдата. Махнете мака от една планета, ако можете, и кармата няма да действа.

Обаче нощем процесите са обратни: макът учи съществата какво става с онзи, който се отказва от Любовта заради Правдата.

Топлината, която събира макът в черно-лилавото си петно, няма равна на себе си. Чрез нея той повишава вибрациите на целия растителен свят и му придава енергия предимно за размножение. Сперматозоидите също получават енергия от мака, колкото и странно да ви се вижда това. Пречупването, слабостта на маковия венчелист обикновено образува права линия, която не е вертикална. Хоризонтални прави в растителния свят има рядко, най-вече в някои иглолистни. Но и в тях, и в останалите растения, те са конструкция на клоните, не на цвета. Ето защо те придават марсови качества не на либидото, а на характера. Докато маковият цвят и маквата кутийка въздействуват най-силно върху половото влечение и потентността.

Бог Отец - или Абсолютният Дух, Тот, на това равнище - се изявява именно с червената краска - с неудържимия творчески импулс за създаване на нови същества. Това, което вие възприемате като въпиюща природна несправедливост и разточителство - "умирането" на всички сперматозоиди, освен първия - съвсем не е само естествен подбор. Тъй като адът ви е възпитал да виждате навсякъде само смърт, състезание и съревнование, вие няма откъде да знаете, че останалите сперматозоиди не са ни най-малко "нешастни жертви на свиреп закон", а най-щастливите същества в астралния свят, понеже отдават цялата си енергия във вид на оргазъм, равен на смърт. Не само енергията, но и астралните им душички се вливат в организма на бъдещата майка, като по този начин дават възможност плодът да се развива при максимален душевен и физиологически комфорт на бременността. На медицината ви отдавна е известно, че редовните порции мъжка семенна течност в тялото на жената я прави млада, здрава, хубава и благородно успокоена; в противен случай ви са познати всички тия хистерии, злобни реакции, ревности, рухвания през критичната възраст, депресии, ипохондрии, затлъстявания, окосмявания, брадавици, усилено пушене, пиене, психиатрични трагедии, самоубийства...

Макът предава на съществата заповедта на Отца: "Плодете се и се размножавайте!" Неслучайно това е първата и основна заповед. Каквито и да са мотивите ви да не я изпълнявате, това няма да ви спаси от старостта. Абсолютно никой не може да бъде пожален от този закон, с изключение на ония, които са се отдали на Словото на Отца. Половата сила тогава отива в полза на онзи, който чисто предава Мъдростта, Истината и Божествената Любов на всички по пътя си.

Няма да казвам как се работи с елфа на мака, защото ще злоупотребите.

24.09.1984 г.

Маргарита, лайкучка и слънчоглед

София - Изгрев

Трите са обединени от това, че провеждат токовете на универсалната вселена или универсума. Това е физическата вселена под управлението на Мировия Учител. За разлика от Мировата Душа, Учителят се нарича "миров" именно като Учител на света, докато Любимата на Тот е Душата на ясновселената - вселената на мира.

Маргаритата е микрокомпютър от първа величина сред цветята. Някои цивилизации, които все още плават с космични кораби, не могат да минат без маргарити на борда си - битовите и байтовете информация на математическите им оперативни възможности са феноменални! Като едни от първите дъщери на ясновселената, те изпитват невъобразима наслада, когато трябва да правят изчисления и да решават задачи. Алгоритмите и програмите на грамадно количество растения минават през тях. Този математически дар те носят, само защото жълтата багра ги свързва с Мъдростта и понеже клетките на тяхната памет са многобройни, а спиралността им осигурява връзка с галактиката. Още не съм ви казвал, че спиралата е основно средство на ясновселената и че с нея последната управлява еволюцията. Синволюцията пък се движи по радиус и се ръководи от супервселената.

Маргаритата е чувствителна към другите цветя и не обича да се смесва с тях. Те пречат на полето ѝ и понижават скоростта на изчисление. Същото важи и за лайката и слънчогледа.

Предимството на лайката е, че носи ангел, а не елфа. Не се заблуждавайте да мислите, че ангелите са непременно по-големи от елфите. Ангелите обаче са от астралния и умствения свят, за разлика от елфите, които са от панвселената. Ето защо от елфи може да искате здраве, правилен растеж и физическо развитие, докато ангелите изпълняват и емоционални, и умствени молби. Да не говорим за най-висшите ангели, които не са от полето на универсума, а от супервселената. Те пък могат да въздействуват изключително чрез плодове. Това е друга тема, която с радост ще ви преподам.

Лайката обаче разнася удивително приятен аромат поради присъствието на ангелите "молри", които оживяват най-топло съчувствието. Носещите тази добродетел също ухаят на лайка, понеже са развили съответния олтар. Всяко цвете не е нищо друго освен проекция на "олтар", "престол" или "двери" от тялото на Космичния Човек. Когато и вие развиете всички добродетели и съответните им органи, жлези и чакри, ще престанете да бъдете зависимо биологическо същество и ще се превърнете в металнокристален космически човек. Тогава всички природни царства и всички добродетели ще бъдат снети във вас до една.

Ако маргаритата помага на мисленето, особено математическото, а лайкучката развива съчувствието, то слънчогледът може да пренесе хиляди монади с учебна цел от универсума към супервселената и обратно. Изучаването на една звезда става само денем и затова слънчогледът трябва

да гледа към нея, за да могат учениците да използват вихровите му токове. Слънчогледът, същевременно, съхранява цялата информация от тези посещения и затова, когато вие приемате слънчогледово масло, имате шанс да узнаете неща, които са тайна дори за херувимите и серафимите. Този метод обаче изисква рафинирането да не става на огън, нито с химикали. Най-доброто е да ядете слънчогледовите семки сурови. Придобива се нещо удивително: възможност за контакт между универсума и супервселената. Класът, с който летите, под ръководството на Универсалния Дух, трябва да бъде от сродни души и тела на всички полета. Вие си спомняте упражнението в младежкия клас, когато водих някои от вас на Слънцето. Сега ви казвам, че без слънчогледа в градината това нямаше да може да стане.

Живият Бог на земята - това е Учителят! Живият Бог на небето - това е Духът Божий. Живият Бог на небето и на земята - това съм Аз - Елма, Синът, Словото, Господ, Христос. Затова смятам, че слънцето и слънчогледът са много верен Мой образ, понеже, като Учител на земята, Аз много точно следя движението Си като Дух на небето; и при това - винаги имам клас с ученици.

Ако искате да трептите с честотата на слънчогледа, вие трябва да развиете в себе си прошката и примиряването на противоречията. Не друго, а маслото е свещената течност на Духа Божий, Който вечно примирява всички противоречия, работейки неуморно с резултатната на тройката. Триъгълните венчелистчета на лайката, маргаритата и слънчогледа приемат и преработват светлина, виделина и яснина, но ако слънчогледът има отношение към светлината, то маргаритката преработва виделина, а лайката - яснина.

Новото Човечество няма да може да мине без тези три мъдри растения и затова - насявайте ги и ги пазете като окото си!

Не ви давам имената и призивните им формули, защото се произнасят само от младежки окултен клас, а такъв клас при вас още не съм имал. Жив окултен клас не е онова, което помните. В живия клас всички живеят за всички и с всички, обменяйки се на всички полета, помагайки си във всяко отношение, неизоставяйки никого да търси нечисти извори навън, за да не умре от жажда. Ако това можеше да се постигне, ако бяхте истински Мои ученици - да не се обособявате на консервативни двойки и групички, ако можеше да се създаде клас от няколко хиляди души с постоянно променящи състава си, обменящи се дванадесеторки, Аз лично щях пак да ви се разкрия и да ви поведе: чрез слънчогледа - на слънцето, чрез маргаритата - по звездите, чрез лайката - по антизвездите...

Но - вие сте още далече от човечествата, които ходят голи.

24.09.1984 г.

Роза

София - Изгрев

Очарованието на розата иде от нейното женско обкръжение от ангели. Пропастта, която разделя Арес от Афродита, се преодолява единствено от влечението им един към друг. Това, което може розата, не е сравнимо с

нищо. Тя се разлива в света на сърцата с разкошна миризма, в която нито един брутален дух не може да живее даже и миг. Откъснатите рози нямат тая сила, но около розови храсти грубостта и жестокостта обикновено се обезсилват.

Розата, също като мака, с който са астрални антиподи, образува с листчетата си невертикални прави (при прегъването на най-външните). Това я прави подвластна на мощни астрални сили. И розата, и макът са жертва на своите силни влечения, макар и в напълно противоположни посоки: в мака е неудържимо влечението само по себе си, а в розата - това към определен обект. Животът на розата е непрестанна влюбеност, а на мака - мощно желание. Есенцията от розово масло е позната като вълшебно средство за предизвикване на любов.

Съвършенството на розовия цвят е миниатюрен модел на Битието. В най-висок смисъл, розата е произведение на хипервселената и минава за Христово цвете, като в нея доминира верността, предаността - първото Христово качество. При това тъмночервената роза означава преданост към желанията на любимия, алената - предана любов, розовата - преданост към сродната душа, жълтата - предано приятелство, лилавата - предано съратничество, а бялата - преданост към Бога.

У розата намират покой и изцеление най-размирните марсови духове, тя самата има влечение към тях и с това се обяснява защо венерианките имат вкус към марсианци, а не към фините нептунови и аполонови типове. Последните обикновено са трагично влюбени именно в "рози", въпреки че по еволюция и Божествено очарование надминават тези рози стотици и хиляди пъти. Розата е капризна, обича да доказват любовта си, жестока е понякога с желанието си да се харесва и същевременно да си играе с поклонниците си. Става център на всяка култура, изкуство, поезия, музика и вдъхновява най-чувствителните към красотата души и сърца. Но Арес - или макът - ѝ действа най-силно и тя става обикновено жертва на някой нискоchel, мускулист и напорист марсианец. А той, по правило, ни най-малко не я обожават тъй романтично и рицарски, както влюбените в нея поетични души. Абсолютно необяснимо е за нептунианците как е възможно такова прелестно и красиво същество да има мъж, стоящ на много стъпала под тях, Те не разбират, че това е нейната най-главна роля: да усмирява луцифери и сатани; да издига в еволюцията същества от по-ниско равнище.

Користта ѝ не е само нейна вина: шиповете са средство на Битието за отваряне на очите. Първоначалната роза в рая беше без бодли, но след грехопадението в сърцето на мъжките и женските Еви израснаха шипове, като израз на желанието да задържат обекта на любовта за себе си. Розата съвсем не е като тръна: тя не боде, когато се приближаваш, а когато искаш да се отскубнеш... Това подписа присъдата, розите навсякъде да бъдат най-търсеното, ала и най-малтретираното цвете. Без този си порок тя би била съвършената райска любима на твореца, който не иска да бъде заробен към една пола, защото има какво да даде на всички.

Мистичната есенция на това нейно свойство обаче е положителна. Който веднъж влезе в хипервселената като Христов ученик и побратим, връщане назад вече никога няма! Предаността към синтеза, милостта и абсурда става вечна и в хипервселената досега грехопадение не е отбелязано. Защото, сами по себе си, милостта и абсурдът осигуряват абсолютно

изобилие на всички възможни блага, тъй като милостта дава, а абсурдът не признава канони. Затова Божествената Роза без шипове няма нужда да задържа едно същество, както паяка, в мрежата си. Предаността ѝ си остава, но преданост към хипервселената - т. е. към самия живот. Свойството ѝ да забулва същността си с десетки воали не отпада, но то е, за да се различава розата от мака, който раздава любов поголовно и безогледно на всички.

Същността на розата е любовта към сродната душа - и розовата роза притежава именно това свойство: да открива сродната ви душа в Трите Вселени. Запомнете, че розата наистина изисква вярност към сродната душа. Под "вярност" в Божествения свят съвсем не се разбира да не живеете интензивно до срещата си със сродната душа; напротив - интензивно самораздаване и обмяна приближава часа на Великата Среца. Вярност, от паметта на века, на Божествен език означава способност мигновено да се откликнеш на сродната си душа, когато се яви на хоризонта, независимо от това, с кого и как си свързан в момента.

Има обаче и бяла роза - т. е. вярност към Христа, или свършена вярност, която също не означава самолишаване на сърцето от буен и щастлив живот, а значи радостно изпълнение на волята на Господа във всички възможни форми на милостта и абсурда. Това розовата роза не може да стори поради периода, който трябва да изживее в брачна изолация с дългоочаквания си космичен любим. Най-голямото щастие, наистина, е това - и не случайно не бялото, а именно розовото е синтезът на хипервселената с тотвселената, т. е. на Елма или Христа с Отца! За тази любов, именно, е казано, че тя означава брака на духа с душата. Това е абсолютното, свършеното сливане на двете предначални полярности, след което нищо отвън повече не им е необходимо. От гледна точка на Съвършения Дух - или Бога - такова розово е много по-свършено от бялото на хипервселената. Но земното розово е вече корист в сравнение с Христовото бяло - и милионите нещастно влюбени никога не се досещат, че рано или късно Бог непременно ще даде това, за което копнеем, но не по-рано от момента, когато станем да се отдадем на ония, които сами имат най-голяма нужда от нас - и то по начина, по който те имат нужда, а не както ние смятаме. От само себе си се разбира, че тук не влизат извратените желанија на вампири и престъпници, чиято главна стръв е владеене.

Без розата, значи, вие не можете да откриете нито сродната си душа, нито начина за изпълнение на Господната воля.

Намерете един розов храст и кажете на елфата му:

"Прелестна и удивително хубава Вен, покажи ми къде се намира моята сродна половина в Трите Вселени. Искам поне за миг да я зърна чрез тебе!

Ако сте силно развълнуван и много емоционален, прекрасната елфа Вен ще се появи пред вас с корона от лъчи и напълно гола; ако сте жена, ще се появи като елф. Ще поиска от вас не друго, а нежна и пълноценна любов. Ако се съгласите, ще ви смали. И след няколко денонощия радости и утехи, за които няма земни думи, елфата ще ви прегърне и ще полети с вас из обширното Царство Божие - на свиждане с вашата сродна душа.

27.09.1984 г.

Магарешки трън

София - Изгрев

Този представител на физическото поле не се цени, но е нещо необикновено мощно. Той насочва на всички страни снопове електрони с такава сила, че посветените се подлагат там на специални бани, след като са плували в гнусното море на градовете.

Егоцентрацията и минерализацията са двата основни мотива на растението, което наричат "магарешки трън". Определено е съществата да преминават през стадий на обособяване, при който расте индивидуалната им неприкосновеност и способността за самозадоволяване.

Трънът има още едно свойство: изпълнява ролята на кармичен разпределител. Може определено да се твърди, че без магарешкия трън и някои други видове тръни правдата на планети като Икло няма как да се разпределя правилно. Повече от маргаритката, бодилът е специалист в някои области на върховната математика или суперматематиката.

Не си мислете, че като наричам тези осияния "приказки", те са окултна фантастика. Математическото мислене на ясновселената предлага най-оптималния вариант, наситен и с литературни, музикални и други изразни средства. Задачата на тези осияния е да ви накара да проверите нещата, а не да ги възприемате като мистика или фантазмагории от рода на средновековните апокрифи.

Който се отнесе към всичко това сериозно, може да застане прав пред един магарешки трън и да произнесе формулата:

"Нежна елфа, наречена от Космичния Човек "хин"! Моля те, отключи в мен минералното зрение, за да видя докъде е стигнала кристализацията на моето следващо тяло."

Живата елфа на магарешкия трън ще се отзове малко бавно, защото дори и посветените не знаят още за нейните пълни възможности и никой не я е викал досега с тази формула. Бъдещото ви тяло не е много ясно още в етера, но все пак се очертават основни системи и органи.

Без да се бавите нито миг, оставете нещо минерално или кристално до тръна. После затворете очи. Фината елфа хин отпраща живите ученици на по-горно поле - там, където се разпределят кармичните сили. Това е многокристално царство, където всеки кристал съдържа филм с живота на всяко същество във вселената. Отклоненията от Любовта, Мъдростта и Истината стават причина за помътняването на съответните кристали и тогава Този, Който ръководи карма, се впряга да преизчислява съдбите на отклонилите се. В минералното тяло на човека се враждат само ония кристали, които са вече напълно изчистени.

Ако вие общувате по-често с магарешкия трън, ако съзерцавате с нежност лилавото му съцветие, можете да ускорите растежа на минералното си тяло. Но това става само в съответствие със съзнателните ви усилия в обществото да градите екологични зони и жилища и да отбранявате тези резервати от прокълнатите замърсители на пълнената цивилизация.

Нежното същество, управляващо елфите хин, може да ви покаже отдалече какво представлява подобно царство на кристалите. Това, всъщност,

е кристална звезда, имаща милиони и милиони шипове, издигащи се към космоса (от животните таралежът е свързан с нея). Те са предаватели на колосална енергия, получавана от избистрянето на индивидуалните съдби вътре в кристалите. Всеки такъв шип - по специален коридор - изпраща егоцентрална енергия, достатъчна за захранването на 350-500 галактики!

Магарешкият трън, по индукция, излъчва част от тази енергия и на земята.

27.09.1984 г.

Теменуга

София - Изгрев

За теменугата се знае още по-малко, отколкото за тръна. От Абсолютния Дух тя е взела творческия импулс, обменила го е със стремежа към Истината и свободата и така е станала дъщеря на Благия Дух. Благостта е нейната изява, най-съкровена е същност - Мъдростта, а средата, в която живее - съвършенството.

Ако искате да имате представа за ангелите на смирението, наречени "тон", съзрцавайте теменугата. На нея не е трябва нищо, защото има всичко в себе си. Гордостта е и напълно непозната, самомнението - също. Стига да приемете омайващото е ухание, тя не се подава на никакви други желаниа. От животните, сестра е е сърната.

Вселената, супервселената и ултравселената се отразяват напълно в нея. Тя е тяло и жилище на Божествени и духовни ангели, които предават на планетите асуин (вж. "Ромон от Божествената наука" - "Звездни приказки", за Сириус) и протона на активното уравновесяване. Могъщото е положение сред божествата и йерархиите от ангели не се демонстрира с нищо, освен с уханието, което разнасят споменатите протони и с красотата на теменужката, която сваля асуин.

Пред съществата, живеещи чрез нея, цялата холивселена е отворена. Учителят е този, който я проучва и води учениците си из нея - чрез концентрация в центъра на теменугата и вдъхване на аромата е. Може да имате бледа представа за ролята на уханието е, като си представите следната картина: монадата се намира в центъра на непроявеното същество във вид на цветно пламъче, живо и пърхащо. Тя се превръща през вековете в его чрез подарените е от Атма протони, които веднага привличат от Мировия Океан съответно количество електрони и така се започва строежът на атомите. Атма сам не произвежда протони, но те се поляризират от неутрони, когато Той вдъхва аромата на Суперкосмичната Жена - прелестната Дъга на духовната вселена. Това е ароматът на теменугата!

При пътуването по планетите Учителят използва миризмата на теменугата, защото му трябва протони при монтажа на съществото или растението, в чиято форма се появява там. В екологичния потенциал на планетата няма място за нито един екземпляр в повече от определеното; ако има място - при динамичните екосистеми, - то няма свободни градивни частици. Затова, който иска да пътува чрез създаване на тяло, а не чрез вселяване, той трябва да си "носи" протони. Ако свободна бройка същество няма,

то има неизчерпаема фотонна среда, от която могат да се приспособят електрони. Имайки формулата на даденото растение, животно, разумно същество, Учителят и ученикът могат да се сдобият със собствено тяло, а това е голямо предимство, защото не се налага да се съобразяват с индивидуалната карма на никого. И вселяването е метод - и то най-лесният, но той е много отговорен.

Вгледайте се в центъра на някоя теменуга, вдъхнете аромата ѝ и си кажете на ум:

“Тон, тон, имам какво да ти дам, но на тебе нищо не ти трябва. Ако сам искаш и можеш да ми дадеш нещо, моля те!”

Нямате ли за цел да се прославите с това, теменугата мигновено ще ви пренесе на някоя дивна планета, където вие ще имате тяло на най-напредналата раса или вид, но с вашите индивидуални особености. Ще знаете и езика им. Това обаче става само на планети с динамична екология.

27.09.1984 г.

Босилек

София - Изгрев

Уникално растение: сваля от холивселената росата на молитвеното самовглъбение. Нереалността на всичко извън молитвата е нещо, на което учи босилекът. Цялото му същество е обърнато към Бога - няма нито едно негово възмущение, несвързано с Бога! Името му на български е пределно ясно: “босилек - “Божия сила”. И наистина, тази удивителна билка може да предава без никакво затруднение цялата Божия сила! Не се чудете: няма по нежна и фина сила от Божията. Напълно Божественото растение босилек схваща тази тайнствена мощ на Цялото, наречено Бог и може да я предава на всички ония, които, също като него, са в постоянно молитвено състояние. Лесното приемане на холи-могъществото започва с тихия глас на Отца, но завършва с безчислените ядрени потенциали на Цялото.

Босилекът е растителен образ на органа “холифиза”, насищач с чистота и любов всички останали “физи”. Не се опитвайте да го търсите - още е рано за вас. От Абсолютния Дух той приема радост, от Мировата Душа - мир, от Христос - милост и абсурд, от Духа Божий - Истина, от Учителя - Мъдрост. Това не е преувеличение, а факт. Не един и двама посветени са виждали как босилекът сам се задвижва, когато Бог иска да ви се покаже чрез него.

Не се блазнете от мисълта, че с босилека можете да вършите чудеса. Той наистина може всичко, но само по волята на Бога. Молитви за лични неща се изпълняват чрез други цветя, но босилекът носи само това, което Бог е определил. Това, което трябва - по плана на Съвършения, - то става. А аз изпълнявам и молби, които излизат извън плана му, само и само съществата по-скоро да опитат несъстоятелността им. Това не е в противоречие с плана на Бога, а напротив - помага той да се изпълни по-лесно и по-бърже.

Така че, ако се молите в присъствие на босилек, той ще ви даде най-важното: да разберете плана на Бога. Можете да паднете на колена пред

него и да се помолите с цялата си душа:

“Божествен хол, отвори олтара ми хол, престола ми хол и дверите ми хол най-нашироко, за да узная плана на Бога за мене -да го разбере и да го изпълня!”

Понякога босилекът се задвижва, а друг път започва да свети. Ако се раздвижи, това значи, че Бог иска да изпълните волята Му; ако засвети -трябва да я разберете. Преподаването на подобни уроци не е за всеки, а само за онзи, който се е отдал на Божията воля изцяло. Само такъв умее да слуша Божия глас, да го разбира и да изпълнява волята Му. При него личните мотиви не съществуват, защото е станал съвършен като Бога -т. е. има отношение към всяко нещо, към всяко същество в холивселената. При това положение няма вече любими и нелюбими неща, близки и не близки същества. Носейки волята Божия за всеки, при който Бог го изпраща, той същевременно не е лишен от щастие, понеже се отдава с цялото си сърце и цялата си душа -с истинско, бурно горене. Който узнае волята Божия, но не може да я изпълни така, по-добре да не пристъпва в царството на босилека!

28.09.1984 г.

Лотос

София - Изгрев

Истинско тържество на Духа, празник на Истината, основен белег на духовно съвършенство! Ние говорим постоянно за хипервселената, но супервселената е нещо наистина прекрасно. Плодовете на Битието, които са минали през всички изпитания и са останали нетленни -ето от какво се вълнува лотосът! Основното му предназначение в супервселената е той да издига космичната енергия по каналите на свободата и правдата в човешкото причинно тяло. Исква ли някой да попадне в света на ослепителното духовно съвършенство, нека прегъва коленете си, нека съзерцава и медитира в асаната “лотос”. За вас, които още вървите нагоре, по пътя на индивидуализацията, се препоръчва, наистина, пълно усамотение и съсредоточена работа над себе си. Щом като това е вашият основен импулс -изпълнете го! Аз самият често се подвизавам в абсолютна духовна концентрация, а Моите неопетнени приятели следват по същия път неотклонно. По-късно и те ще разберат, че постиженията не са плод само на упражнения, но и на практикуване на Любовта и Доброто. Но в този път има още много преमेждия и той далече не е за всички: любов и добро не се зачитат, ако човек се отдава в ръцете на вампири и експлоататори. Точно затова не бива да се допускат духове, които нямат висок идеал, в най-съвършения, най-прекрасния свят -супервселената. Когато наблюдавам върху смирението, саможертвата, милостта, Аз нямам предвид престъпници, които бродят по мрачните ъгли на вселената -те просят или крадат и ограбват вашата свобода, за да живеят изцяло за себе си.

Точно това лотосът не може да позволи с нито една от своите молекули! Пределната му принципност изключва всеки компромис, всяко отклонение. Той убива безмилостно молците и червеите, които се стремят да

нападнат красотата. Нетленното е негов девиз, превъзможването на чувствата -негово кредо.

Абсолютният Дух не обича никога да го определят -по това ще Го отличите. А Неговата духовна изява -Духът Божий -неотклонно провежда обединяване на раздвоените същности. Това, което не може да търпи Абсолютният дух, е определеността; това, което не може да търпи Мировата Душа е неопределеността; а това, което не може да търпи духът Божий е раздвоеността.

Пред вас сега се открива още една възможност да разрешите противоречията и колебанията си: проумейте зова на лотоса. В самото едно именно упражнение на йогите краката не са отпуснати надолу, за ходене, те са заключени, значи, за правенето на добро с цел да се спре духът на едно място и да потъне дълбоко вътре в себе си. Той трябва в най-висшите и абстрактни сфери да реши въпроса свободата, Истината и доброто какво означават всъщност. Няма свобода извън Истината, няма Истина извън доброто и няма добро извън свободата -това иска да ви каже лотосът.

Ако се намери някой, който да разбере това, нека се прости с близките си и отиде там, където растат лотоси. Отварянето на съвършения свят там, става мигновено, стига да усетиш ясно призива на лотоса. Ще попаднеш на тревист хълм с множество съвършени ангели -обаче не голи, както в Божествения свят, а облечени в светлина. Може цяла вечност да останеш при тях, ако си разбрал напълно и дълбоко тайната на лотоса.

Обаче не мисли, че с това се свършва истината и съвършенството, че това е "вся и все". Няма такова нещо! Има един свят над духовния, който се нарича Божествен. Там децата са на почит, а не "съвършените възрастни". Там вече чрез други цветя се попада, чрез други добродетели. С лотоса можете да озарите пространството само около главата си; но когато обикнете и прелестта на мака и розата, вие ще се озарите целия. И тогава ще попаднете на планински бряг край морето с вълшебен пясък. Има разлика между духовните звезди и Божествените звезди. Тук вие ще заварите хора, не ангели, но отново разделени на два пола и при това -чисто голи. Ако прегърнете първия срещнат без никакво колебание и замисляне, може и да не се връщате вече на земята.

28.09.1984 г.

Кокиче

София - Изгрев

Невинното и чисто създание на Отца и Духа Божий, което вие наричате кокиче, първо посреща такъв колосален водопад от космическа енергия, какъвто никое друго цвете не може да издържи. На него се пада ролята да пробуди кълновете на целия растителен свят. Истината е, че преди кокичето може да има вечнозелени растения, но те нямат силата да събуждат зародиши.

Божественият произход на това нежно дете си личи от положението на главицата му. Всички Божествени растения и същества се отличават със смирение. Доброто по начало е Божествено качество и то натежава така, че всяко същество, което го носи, навежда глава. Разбира се, животът е

ритмична смяна на добро със свобода, а свободата, обратно, изправя главата и насочва погледа нагоре.

Кокичето е бяло. Това означава, че то като Христовите духове, отразява всички блага, които се изливат върху него. Това е още едно Божествено качество, макар и не творческо. Като ви казвам, обаче, че Христовата вселена -хипервселената -не е творческа като тотвселената, това съвсем не означава, че Христос (или Елма) не твори. Бялото съдържа всички цветове -значи и червения. Това означава, че една трета от дейността на Христос е творческа, но една трета, а не цялата, както е при Тот. При това Тот е невидим, а творенията Му са видими, а Христос е видим, за разлика от творенията Му, които остават невидими. Христос е винаги и на небето, и на земята -Той е Присъствие! Но Неговите дела са невидими, защото Той създава в съществува илюзията, че те ги извършват.

Кокичето действа по същия начин: ако го нямаше -нищо нямаше да покъдне, но останалите растения мислят, че те сами се пробуждат.

От кокичето вее Божественото Присъствие. Животът на всички зависи от него, а то, навело глава, се мисли за нищо. Чистотата на детското му сърце не може да се сравни с нищо друго, освен със снега, а той е също Моя специфична изява, както вече ви казах на едно място "Осения за Красотата". Ако се прави паралел с птиците, само белият гълъб може да се сравни с кокичето. Затова ви казах, че то е еманация и на духа Божий. Нещо повече: то е излъчение и на Агнеца и на Агнето, което съм пак Аз, но вече не на небето, а на земята.

Случи ли ви се да престанете за малко да мислите, че представлявате нещо, идете на някой планински връх и се наведете към някое кокиче. Облейте го с най-нежна обич и му кажете:

-Кокиченце-момиченце, кажи ми как мога да стигна до Царството Божие?

То ще трепне, ще повдигне главица и ще ви попита:

-А ти ми кажи, ще слушаш ли вече Татко?

Кажете му, че ще Го слушате - но с всичкото си сърце, с цялата си душа, с всичкия си ум и всичката си сила! Тогава пред вас ще се отвори цялата тотвселена и вие ще се почувствувате равни с Отца.

-А Мама ще слушаш ли вече? -ще ви запита кокиченцето.

Като отговорите утвърдително, от другата страна на върха ще се отвори цялата ясновселена и вие ще усетите такъв мир, какъвто не сте изпитвали никога.

(Под връх тук разбирам обширно възвишение, а не острите и непристъпни първенци.)

29.09.1984 г.

Зюмбюл

София - Изгрев

Носител на Христовото милосърдие и Христовата сила - съответно розовият и виолетово-синият зюмбюл. Могъщо цвете - носи ясновселенски полъх и тотвселенска ведрост. Възстановява контакта между милосърдието и силата, който е загубен от много ангели и божества. Издава Божест-

вения си произход с наклона на цветчетата си надолу, но не съвсем, както е при кокичето. Следователно прокарва мост между ултравселената и универсума; ако беше с горно отклонение от вертикалата, щеше да бъде мост между супервселената и универсума. Значи, универсумът образува квадрат към ултравселената и супервселената, защото той е хоризонталата, а те са вертикалата, в опозиция (една спрямо друга). От това следва, че универсумът е квадратът или кръстът, на който е "разпънат" Христос - хипервселената. Понякога зюмбюлт се приближава до този ъгъл, но обикновено е наведен. Универсумът се отличава с четирите вида "стихии" или взаимодействия: огън, въздух, вода и земя, т. е. ядрени, електромагнитни, гравитационни и слаби; супервселената - с трите състояния на заряда: положителен, отрицателен и неутрален; а ултравселената - с Точката, която се програмира и самопрограмира.

Духът на зюмбюла не е нито елфа, нито ангел, нито божество. При това тотвселенската му същност е свързана с единството; ясновселенската - с вълните (колебанията, двойката), а хипервселенската - с мощното излъчване на абсони. Образ на Христос, на Бога и на Духа Божий - ето какво представляват белият, розовият и синият зюмбюл; когато е виолетов, той е образ на Духа Благий. Само че Морето от Азове още не е проявено в зюмбюла, още е латентно в него.

Продължителното съсредоточаване върху същността на това Божествено цвете може да ви свърже с всяка една от физическите, духовните или Божествените същности на Бога, с изключение на Космическия Човек. Морето от Азове не са само непрозрачните облаци космичен прах, но, преди всичко, космическите кристални и минерални човеци, които образуват цели галактики. На тях не им е необходима супервселената с нейните разширяващи се слънца - много повече им са необходими мощните свивания на звездите, някои от които водят до кристализация на звездата в човешка форма. Но зюмбюлт може да отговори на този образ и да направи връзка с Космическия Човек само с розовата си разновидност, която е образ на Бога или на Съвършения Дух.

Необикновеният диапазон на зюмбюла се дължи на това, че той е създаден от божества. Розовият зюмбюл практически е неограничен в холивселената и - следователно - във всички подвластни на нея вселени. Това е триумфът на Бога в света на цветята!

Запазите ли свещеното си отношение към Първата Божия Заповед, която е изказана преди 10-те заповеди, тогава имате всички шансове да попаднете в холивселената. А прамисълта на Бога е да ви подари именно нея. Подарявайки живот, вие там ставате съвършени физически, щастливи сърдечно, творци - умствено и духовно, риониди и холиади - душевно. Зюмбюлт е образ на холиадите и връзка с тях (розовият).

1984 г.

Минзухар
София - Изгрев

Минзухарът бива оранжев и лилав. Първият настройва природата с токовете на Духа Святий, а вторият - с токовете на Духа Благий. Духът Святий изисква индивидуализация, а Духът Благий - най-съзнателна и топла сила.

Панвселената поначало има нежнозелени трептения, които превръщат нишките на ясновселената в плоскости. Плоскостта е израз на Пан - все-ленския Дух - или Духа Вечний. Не случайно полето, равнината, гората, степта са зелени. Така и всички листа, венчелистчета и чашелистчета на растенията са под прякото ръководство на Вечния Дух или на етерната област от Великата Разумна Природа. Растежът и развитието се дължат именно на този принцип на равнината.

Планиметрията е наука на Вечния Дух. И наистина, повърхнината на сферата или лентата на Мьобиус нямат никога край, ако искаш да ги извървиш. Напротив, обемът има радиус и този радиус все някъде има край. Поначало пространството е под владичеството на Духа Божий и там завършеността на световите е израз на принципа на съвършенството. Докато вечността изисква незавършеност и протяжност без граници.

Минзухарът, по принцип, е също цвете на Духа Божий, както кокичето. Но кокичето е Христовата проекция на Духа Божий, докато минзухарът е самата Му най-вътрешна същност, отразена в световите на Духа Святий и Духа Благий - т. е. в ултравселената в тесния смисъл на думата (инфравселената) и в чистовселената. За последната още не съм ви говорил, както не съм ви говорил и за Духа Благий. Чистовселената, или Духът Благий, е синтез между Абсолютния Дух (Тот) и Духа Божий. Когато Истината и Творчеството се обединят, явява се благостта. Благостта е най-високата степен на чистотата или самата чистота! Чистота без благост не е чистота.

Лесно можете да се свържете с Духа Святий чрез оранжевия минзухар и с Духа Благий - чрез лилавия. За целта е достатъчно да стоите прав пред цветето и да изпеете "Духът Божий". Дал съм ви тази песен, именно за да можете да се свързвате и с трите проекции на този Дух - в панвселената, инфравселената и чистовселената: Духът Вечний (зелено), Духът Святий (оранжево и Духът Благий (нежновиолетово, лилаво). Самият Божий дух се посреща с изгрева на слънцето. А цветето, което е най-близо до Него, това е тинтявата.

Ако се намирате пред оранжев минзухар, Аз ви съветвам да кажете още:

"Святий, святий, святий Повелителю на най-малката частица! Научи ме как да се потапям навътре в себе си, за да мина невредим в ултравселената! Разпръсни образите, идеите и влиянията, които ми пречат да бъда сам с Божественото в себе си. Ти, целомъдрен елф на минзухара, наречен "цим", развържи душата ми от оковите на про странството и ме освободи да се смая до размерите на абсолютните частици. Кажй на господаря си Найанда, че още душа иска да намери себе си сред безкрайните множества други монади."

Ако елфът цим ви чуе, което е много трудно, защото той е крайно самовглъбен и ако констатира, че нямате нищо общо с преходните щения, той ще изпрати оранжев лъч в олтаря ви "цин", който се намира в коремната об ласт. Тогава вие ще усетите как се смаявате главоломно и ще спрете чак тогава, когато попаднете в Царството на Вайанда. Той самият обаче е толкова малък, че никой никога не е могъл да го види. Обаче Найанда има една способност, която му е дадена от Отца: да намира онзи неутрон, който представлява сам вие в микровселената. Всички монади са преди всичко неутрони, но не големите, а съставните неутрони в неутронната система. Другите елементарни частици са форми на съществуване на ин-

франеутрона. Найанда ще открие онзи неутрон, който представлява вашата монада, и ще каже:

“Необикновено и уникално създание на Отца Ми! Следвай пътя на вътрешния си глас и не слушай никого, никого, никого! Отличавай се от околната среда с индивидуалната си подбуда и мисия - точно тъй, както се отличава и Моята багра по-силно от всички останали. Тогава и теб ще те виждат най-отдалече и ще те откриват сред другите, защото най-голямата святост целомъдрено свети с най-голямо различие! Пращам ти носител на част от света ти, за да се опознаеш сам себе си и да узнаеш какво точно казва Отец ни чрез тебе на Трите Вселени.”

Ако сте святи и целомъдрени в този час повече от всякога, елохимът Найанда ще каже името ви и начина, по който то се превежда. А узнае ли някой Божественото си име, разбере ли с какво той звучи по-различно от всички останали в космоса, повече прераждания няма да му са необходими.

Намерите ли се пред виолетов минзухар, кажете:

“Жива, жива, жива благодост на най-благия Дух в Битието! Научи ме на твоята мекота, за да добия най-голямата сила! Естеството ти нека се проникне в духа ни, за да намирам най-истинния начин за проява на обичта и най-нежния начин за проява на Истината. Благодостта ти, о, Дух на чистовселената, нека пребъде в ума ми навеки!”

Произнесете ли тези думи, вие ще видите елфа на този вид минзухар. Той не е като елфите на останалите цветя - гори с уникален пламък, който се простира на всички страни като най-фини, дълги иглици, губещи се в просторите на панвселената. Чрез този нежно лилав огън елфът “доан” пречиства етера от намесите на личната, користна воля. Преди да ви отговори, “доан” ще ви прониже с хилядите си лъчи и ще ви прочисти от всичко, което е още егоистично у вас. Ще почувствате как дишате много свободно и най-после един чуден глас ще ви проговори:

“Привет, привет, мило Мое дете! Чрез един от своите елфи ти говоря аз, Творческият Пламък на самата Истина! Разбери, че няма чистота извън мигновеното изпълнение на волята Божия. Не се колебайте, живеете, Мои чада, с първия импулс, който ви идва отвърте. И тогава силата ви ще бъде сила нескончаема!”

22.09.1984 г.

Анемония (съсънка)

София - Изгрев

Анемонията може да катапултира човешката панвселенска същност извън пределите на планетата. Физическото тяло в това време е в катаlepsия. Ценното в анемонията е, че тя пази физическото тяло, докато етерното странства из панвселената. Живите мъдреци през всички епохи, навсякъде из вселената, където вирее анемонията, я отглеждат най-вече за тази цел. Ако някой от вас има вече опитности в етерния свят, нека опита и това.

В около един часа след полунощ, непременно след като човек е спал

пет часа, предимно през лятото, анемонията може да отделя етерното от физическото му тяло. Не оставяйте тялото си открито, за да не настинете. Анемонията може да е в градината, но не по-далече от 10 метра. Може и на 15-20, ако са над три стръка. В цяла градина от анемонии можете да спите, ако искате да пътувате извън пределите на Слънчевата система.

Моята жива Школа е отворена вече за всички. Горните светове ви чакат с нетърпение! Казвам ви, че всеки един от вас е врата към една звезда, към една елементарна частица и към едно поле. Невидимите същества знаят как да преминат през вас, но или вие трябва да отидете при тях, или те трябва да слезат. Не мислете, че е лесно да се слиза на една планета. Много висши ангели и божества не могат да слезат, защото нямат нужните органи и тела. Понякога се налага да чакат с милиарди години, докато ги изработят, но когато вие вече сте готови да излезете при тях, те могат чрез вас да посещават светове, които иначе са им недостъпни.

Анемонията предава етерното ви тяло в ръцете на надежден водач, но друг остава да пази физическото ви тяло в това време. Нежно зеленото поле на панвселената е необозрим океан от пресичащи се вълнообразни плоскости, ленти, пътеки, пътища и тъкани. Те се програмират неизменно от ясновселената, но Вечният Дух е Великият Тъкач, който внася двуизмерност. Прекрасните платна, които се вълнуват из панвселената, са посипани с моделите на всички растителни видове. За вас, които сте излезли чрез анемонията сред тази жива феерия, гледката ще бъде незабравима! При това не само очите, но и другите ви сетива ще се наслаждават неизразимо на различните ухания, пронизващи свежи течения, музикални теми и пр. Летежът на милиарди ангели и елфи от двата пола там е толкова прелестен и неописуем, че вие ще загубите ума и дума! Голите мъжки и женски елфи, с разноцветни пеперудени и сияйни крила, ще се надпреварват да ви прегръщат и целуват и да ви носят из своите царства.

Като се наживеете до насита в приказната страна на Пан, помолете водача си да ви върне отново на земята и вече никога не забравяйте, че всяко цвете е Моя велика тайна, откриваща се пред нежните, добрите и любвеобвилните!

24.09.1984 г.

ШИПКОВ ЦВЯТ

София - Изгрев

Ясно е родството на шипковият цвят с розата. Няма да засягам плода на шипката, освен бегло, тъй като в при казките за цветята плодовете не се разглеждат.

Нежното ухание на шипковия цвят носи много особено влияние: физически то се усеща като ведрина на въздуха. Животът на шипката много

прилича на този на розата с желанието си да не пуска любимия навън. Но има и съществени различия. Първо, шипката не се държи капризно, нито изтезава другия с жестоките си любовни интриги и игри. Обикновената роза ни най-малко не може да предложи нещо повече от прелестта на личните чувства, както винаги обаче, гарнирани с ревност, сцени, тирания и превземки. Живата, Божествена роза няма нищо подобно в себе си.

А шипката моли тихо и мило за съчувствие и помощ, за участие. Като всяко момиче, всяка жена, тя не може да живее самичка. Но това не го крие зад пози и лукави извъртания, а ходи с открито чело и чисто сърце. И е искрена, непосредствена и много добра. Живее Христов живот, когато е без шипове, но такава шипка вие не познавате.

Мнозина искат да знаят каква е ролята на "туморчето", което расте по клоните на шипката. Не възприемайте подобни явления непременно като екологични врагове. Това нежно пухче е неизбежен спътник на повечето шипкови храсти. Когато силата на шипката е най-голяма, то приема и излъчва направо от централното слънце на панвселената Ости! Който умее да се съсредоточава в "туморчето", той ще може да минава направо в лоното на панвселената.

Най-дивното у шипката е, че тя преживява трансформация на чувствата и предизвиква такава. От жажда за безметежно съжителство с един любим тя се насочва към активно съзидателство на множество подобни на себе си. Започва нов живот - неудържимо любовно творене. Оплодотворителните ѝ възможности са невероятни: зарежда с този импулс цели хектари! Представя потребността на невинното женско създание да взриви границите на възпитанието, условностите и комплексите и да се впусне в буйна и активна творческа дейност. Символ на пубертета, акселерацията. Затова ускорява не само подовото съзряване, усилва не само потентността, но мощно прокарва връзката между астралното и будическото тяло - т. е. между сърцето и душата. Най-удивителни творчески ерупции са резултат на импулса на шипката - затова тя предизвиква и прословутата сублимация на либидото. Може обаче веднага да се каже, че "туморчето" има и отрицателно значение: състарява храста много по-бързо и изсушава клонките му - именно поради прекомерното изсмукване на енергия за творчество и пренебрегване на саморазвитието.

Живата плодна мощ на шипката е явна през цялата зима чак до пролетта - никакви студове и ветрове не могат да откъснат плода ѝ от матерното растение. Точно затова тя има прекрасен ефект за задържане на плода у бременни, при които има опасност от спонтанен аборт. Невероятното у шипката, наистина, е това, че тя не обича да рони плодовете си по земята - т. е. шипковият плод е желан и търсен от чисто духовни йерархии, а не от панвселенски същества с двуизмерно съзнание. Искате ли да попаднете на Ости - централното слънце на панвселената, застанете пред някой цъфнал шипков храст и кажете така:

"Най-нежна и прелестна елфа "тей", кажи ми как да превърна сърдечния трепет в каскада от обич и творчество? И ми дай таен ключ към твореца на Ости!"

Чудно момиче ще излезе от шипковата чашка и най-нежно, но настоятелно ще поиска да го целунете и прегърнете; ако сте жена, ще излезе момче. Ще полетите из панвселената и скоро ще се озовете в двореца на Ости, където цари вечен пир на любовта и съзидателството.

03.11.1984 г.

Петуния

София - Изгрев

Петунията може да определя положението на простите звезди. Прости са физическите звезди, за разлика от духовните, носещи обратни спинове и знаци. Петунията праща постоянно локаторни вълни през четвъртото измерение, поради което чрез нея космическите цивилизации определят координатите на звездата, която ги интересува. Произнасят името ѝ по Универсалното Съглашение (Съглашение на разумните човечества от физическата вселена) и тя отговаря не с образ или мисъл, а направо с КВК координатен входен канал). Имащите позволение могат да се съсредоточат и да се излъчат.

Елма е дал някои имена на звезди, но повечето - по Галактическото Съглашение. В тази приказка, Той остави на Мен, Универсалния Дух (Учителя), да поговоря за петунията.

“Микрофон” и вход към универсума - ето нейното предназначение. Който има от Мен името на звездата по Моя регистър, със съответно разрешение за посещение, може да го произнася в продължение на половин час (в най-тежкия случай) - и незабавно ще се озове с физическото си тяло на планета от системата на тази звезда. Не малко от физическите звезди имат планети, подобни на Земята. Учениците си гостуват - това е факт! Имайте търпение - това ви очаква и вас.

За да приеме ясен сигнал, петунията има нужда от изпяването на звездното име - по тоналност и мелодия, дадена от Мен. Аз много често сменям тези кодове, тъй като някои посветени се записват и не правят вече нищо друго, освен пътувания-животът на планетно ниво изисква универсализация на съзнанието. Опитът показва, че по-добър път за физическо съвършенство няма. Единствено в духовната вселена се пътува с персонализация и там Христовият Дух разрешава оставане на едно място неограничено. Постоянното жителство, обаче, и там не е разрешено за повече от определен срок.

Лошото у петунията е, че тя може да изпраща, но не може да посреща. Това се извършва от други съзнания - този път чисто човешки. Казано е, че пътуването по световите е възможно, само ако сте обикнали пратениците им на Земята. Оттук се тръгва към всяко космоплаване! Праща ли нечий дух-покровител сигнал, че сте се отнесли с поверения му прекрасно, Аз отчитам това и определям мига, когато можете да отпътувате за звездата му. До час преди това съобщавам името ѝ и тогава вече можете да започнете съсредоточение с песен пред петунията.

Повече от 4-5 милиарда физически звезди засега не можете да посещавате. Хората днес са на голям изпит - ще могат ли да обичат всички, всекиго. Пътувания чрез роботите-хуманоиди, разбира се, са невъзможни.

19.05.1985 г.

Невен

София - Изгрев

Това просто наглед цвете няма равно на себе си по излъчването на приятност, живот и съзнание за собствената задача. Божества даже чакат земно въплъщение, за да узнаят мисията си чрез невена. Най-много радост имат съществата именно чрез откриване на това. Защото чистотата има живо отношение само към ония, които търсят невена, т. е. самооткриването.

Ако оранжевият минзухар се отличава с откриване на монадната уникалност, то невенът смалява душата до степента на индивидуалната полиада. Монадата е индивидът семе, а полиадата - напълно изявеният индивид. И престолът, отговарящ на полиадата, има точно вида на невена, само че в микро света.

Невенът отключва, значи, индивидуалната задача и мисия. Отървете ли се от множеството влияния на смукачи, можете да помедитирате пред някое цвете от този вид, напълно откъснати от света. Непременно повикайте и ангела му: той е знаен под името "жин". Така кажете, но не на глас, само в сърцето си:

"Цялата ми душа се обръща към теб, благородни жин! Насочи ме как да потъна на твоето ниво, за да зърна цвета на своята неделима множественост. Сила се получава само оттам - силата да познаваш себе си като изява!"

Ако ви чуе - нещо много рядко, - ангел от йерархията "жин" ще пръсне наоколо такава прелестна миризма, че няма да мине много време, и вие ще видите в миниатюр всичките свои минали и бъдещи творения, които не са тайна за Краля на инфравселената. Може тотвселената да твори, ала кълновете на полиадата се намират в инфравселената (на славянски - "гълбинна вселена").

19.05.1985 г.

Люляк

София - Изгрев

Носител на Христово посвещение. Колосално количество ангели - люлякът може да носи милиони ангели в цветчетата си! Носител на мир и радост. Животът на ангелите в него е над всяко въображение - може би най-фантастичното цвете на физическото поле. Жасминът само му съперничи по приказност.

Необикновеното в тези шедьоври на панвселената е нежното, но силно тъкане на приказни сюжети, съчиняването на омайни истории, писателски и поетически дар. "Крал на приказките и сказанията" - ето как е известен люлякът в панвселената, но и извън нея. Живото му творчество не се предава с разкази, с думи, но направо извира като вълшебни видения над люляковите храсти, зрими за ония, които имат развито етерно зрение.

Може категорично да се потвърди, че люлякът именно съчинява, а не предава истории, вече станали. Телевизорните цветя направо излъчват предавания, но люлякът е тотвселенско създание, произвеждащо самичко сюжети и песнопения. Разбира се, не самото цвете, а ангелите зад него вършат това, но люлякът запазва необикновените им творения и може да ги прожектира над себе си. Не, че няма и директно превръщане на мечтите на ангелите в картини и живи образи, но това го умее повече жасминът, докато люлякът излъчва повече приети преди това мечтания. Особен закон пренася най-прекрасните творчески видения на ангелите "ниу" от най-далечни къчета на тотвселената до люляковия цвят, като информацията се складира в клоните, и най-вече в семената на люляка.

Ангелите "ниу" не са божества, ала имат пряка връзка с люляка и вселената на Отца от полето на панвселената. Някога и вие ще можете да наблюдавате неизброимите множества най-фантастични мисли, излъчвани от люляковите цветове. Най-често това са виденията за нови минове, които се раждат в мисълта и сърцето на ангелите "ниу" - защото тези ангели са равнобожествени на Отца и съпричастни на Неговото творчество. Ясновидците, нямащи пряк достъп до тотвселената, могат да съзерцават, значи, още от етерното поле бляновете на същества, мислите на ангели, можещи да помагат на Тот - т. е. на нашия Татко - в създателството на нови светове и природни красоти.

Имате ли етерно зрение, наблюдавайте люляка привечер. Произнесете и следното славословие:

"Ниу, ниу, ниу - ангели на Божествените мечти и копнения! Тържествено пее душата ми, намирайки се пред вас! Който и да си, създателю на люляковото нежно трептение, фанфари нека огласят простора на пламъка ви! Когато и да е легнала тази жива феерия в семената и клоните ти, аз те приветствам, дарител на нова и безгранична красота! Минавам през теб, за да се насладя на творението ти, утро нежно на вечерта, която е празник на зелено възшебство! Нека хранят Битието невиджаните ти багри и тонове; нека зашуми приказно асуинът в ароматните клони на люляка!"

Когато усетите сладостна тръпка в дверите, наречени "ниун", жарта на сърцето ви ще се разгори - и пред вас ще се разкрие гледка от някакво наистина неопишуемо с думи видение. Никога няма да забравите този неземен, хилядократно по-величествен от всяка човешка фантазия миг!

23.05.1985 г.

Карамфил (Калофила)

София - Изгрев

Неопишуемо женствено създание - направо зашеметяващо! По-неотразимо чиста женственост няма, освен на някои други планети. Розата е нейната царица - хипервселенско същество; шипката е нежната княгиня; но карамфилът, наречен още "калофила", наподобява свободната пастирка от идилияте, приказките и легендите.

Понеже цветът му е назъбен, неговото чувство не е с обект, както при розата. По принцип нахъдреността на панвселенските тъкани красиво представя най-свещеното състояние на природата - готовността за сли-

ване. Христовото състояние е верността, а това на Вечния Дух е двоично-то, полярното вълнение на плоскостите. Всички панвселенски творения, по подобие на ясновселенските, се вълнуват, трептят, люлеят се, само че първите - в плоскости, а вторите - като линии. Накъдреността означава не вълнение, причинено отвън, а постоянно вътрешно вибриране, пълна и постоянна готовност за майинство и любов. Мъдростта на Природата нагъва живите тъкани не само за концентрация на информацията и по-малък обем, но и с цел вътрешно самовъзбуждане.

А калофилата не само се вълнува от слънцето и живота най-неудържимо, но носи и така наречените "триъгълни токове", освен синусоидалните. По ръба на всяко листенце в природата, на всяко цветче тежат не други, а ясновселенски токове. Те именно отговарят на съответните видове чувства у хора и ангели. Триъгълното назъбване с един център отразява или възбужда настроения на сърцето, проявяващи се като отзивчивост - остра чувствителност за нуждите на другите, продиктувана от нашите собствени нужди. Назъбените листа и венчета носят мигновената смяна на собственото настроение, нищо незадържашото чувство, суперкъсовълновите високи честоти, наречени ултракъси. Така калофилата се нарежда на едно от първите места по скорост на реагиране на вътрешни и външни импулси и по този начин се идентифицира с Триъгълника - Небесния Принцип. Супервселената тъкмо затова се отличава със съвършенство, защото там всяко колебание се заключава незабавно с ответна реакция. Розите не са в състояние да вършат това именно поради принципа на верността на единствения вътрешен или външен избраник, която изключва откликването на триъгълните токове. Върхът на розата откликва на самия Триъгълник, но докато още не е разтворена - и наистина, розите в младостта си са свръхотзивчиви, макар и платонично; по-късно стават необуздани във всяко отношение, но пак - само към онзи, който им доставя сърдечно удоволствие.

Но къде остава тогава най-чистата женственост на калофилата, за която споменах в началото? Вие сте останали с погрешни понятия. Розата е външно женствена, но е най-последователен и решителен мъж в света на чувствата - т. е. напълно самоотдадена на един обект. На кралицата не е разрешено да мисли за друг, освен за краля, нито на царската дъщеря за друг, освен за принц. Това не им пречи да се женят и за свинари, но само ако незабавно качат тези свинари на трона. Никога роза не може сама да падне в калта - по принцип е напълно изключено. Точно затова и съдбата нарочно отслабва нейните венчелистчета и ги хвърля много по-често в калта, отколкото тези на другите цветя; на нейното емоционално честолюбие и пълна слепота за околните, извън избрания се дължи и много ранното ѝ увяхване и остаряване.

Но пастирката или свирачката-танцьорка не остарява тъй лесно. Тя не пести своите мили думи и ласки, тъй както пастирят не гледа само една овца, нито онази, която играе, има само един зрител. И розите имат такъв период (домашна сцена за примамване на по-едра риба), но той отминава, за да отстъпи място на най-бялото или най-черното робство - робуването на обекта. Тя не мирясва, докато не бъде обаядена - психически или физически - но непременно трябва някой строго определен да я язди - бял или черен. Ако е бял - това е нейното спасение; ако е черен - ще я яздят, докато се научи да се спира на белия. От паметта на белия, за жалост, розите ги яздят

най-вече черни, тъй като последните, независимо от вида и етикета си, владяят особена хипноза, поразяваща тяхното сърце: лъжата, внушаваща удобство и сигурност, или наркотичната власт на семеца-мак. Маковете често малтретират розите дори и с физически побои, но това, по странна логика, само задълбочава монофиксацията на цветето с шипове и слепотата му за всички останали.

Ултракъсите психически вълни, особено когато са триъгълни (и морето, и езерото ги образуват преди буря), носят неудържима нега и напрежение за мигновена развързка. Докато розите са императрици на отлагането, абсолютни шампионки по очакване и нереагиране или обратно реагиране - забулени в своите светли идеали, в своите многопластови и многотонни комплекси, страхове и илюзии, настръхнали срещу всичко и всички с остри шипове на своята възискателна или претенциозна, инат. За тях погубването на настоящото щастие е едва ли не постулат, "закон Божий", но не осъзнат, а най-вътрешен; в по-простите рози - съвсем инстинктивен: "или очакваният човек и очакваното поведение - или колапс на изявата!" Затова и розите нерядко остават съвсем без венчелистчета, без да са били нито веднъж оплодени от радост и щастие истински. Затова и като попрехвърлят първата младост, обикновено ги срещаме под ръка с някой волски език или с някое биволско чело, или пък с вранско око, или дяволска устна, ала никога - с несигурен човек като бясното дръвче, например. Както се казва - оголва се мотивацията им. Кандисват накрая и на растения като жлъчка, змиарник, камшик, кисел трън, коча билка, кървавиче, късокрак, ленивче, мъртва коприва, омразниче, пищялка, само и само за да се стигне до брак и семейство и да не попаднат на някое лудо биле. Женят се розите или се борят с шипове и зъби за брак с когото падне: и с плюскач, и с ряпа, и със сгърбун, и със страшниче, и с чумотрън, даже с единствената цел да бъдат доволни роднините и съседите и да си народят сигурност или челяд, без да се замислят, че и едното, и другото ще носят наследствеността на избраника.

Точно поради това, докато още не е започнал вятърът на общественото мнение или на монофиксацията да обрулва цвета им, за розите е много благоприятно общуването с овчарките, танцьорките, самодивското биле, с вятърничето, живеничето, ала най-вече - с карамфила или калофилата. Попаднат ли веднъж на тяхната вълна, пословичната им свенливост и затвореност попада под "триъгълното напрежение" - а това направо отваря върха на розата. Ако не могат да се отдадат, без да мислят, на горски пролетен празник или на самодивско хоро, нито на русалски гонитби и лудо-риии, то поне могат вече да слагат сърдечна трапеза на избания - сами да му я сложат, а не да очакват вечно той да прави първата крачка; и като я направи - да го посренат с шипове. Маковете, които са с много голям опит в това отношение, веднага схващат, че розата боде, не за да отблъсне, а за да сграбчи в обятията си - и затова продължават навътре в храста; ала попадне ли на нейните остри реакции и на нейното хладно "не" някое неопитно и свенливо цвете като безсмъртничето, например или като дивия слънчоглед, звездела или момковата сълза, то си отива завинаги - не с раздрана дрешка, а с разкъсано сърце.

И така, нежната, най-жентвена елфичка на калофилата, наречена "рин", събудена от ангела € "ир", може да се извика по следния начин:

"О, ти, която не оставяш настоящото щастие заради бъдещо щастие!"

Тръпнещата от прелест и свежест красота на всемира, отзивчива елфичко "рин"! Напълни и моите шепи с благодатните води на твоите извори, ако искаш да пратя нестихващо синьо трептение от престола си "рилн", с което ти ставаш неземно богата. Сложи пред нозете на най-великата твоя царица - Прелестната Пияна Танцьорка на Ветровете - моя скромен венец от признателност, задето не напусна Полето на Добрините!"

Ако се настроите на "трионното напрежение", карамфилът непременно ще ви облъкне с прибой от здраве, "нищета" на духа и неудържимост. "Нищите духом" са ония, децата, за които няма прегради в трите Вселени. Те умеят да искат, именно защото не са порочни на дъното си.

А ангелът "ир" няма много да се забави: усетите ли небесния прилив, отплувайте обратно с отлива в прегръдките му - надалеч от Земята в необузданите пространства на мисълта за ония, които ви чакат: изжаднали, пребити и полумъртви от жажда за свежест.

Белият карамфил носи именно тази свежест и мигновено изпълняване желанията на всеки срещнат по пътя; розовият прави това за любимия, жълтият - за приятелите, а пъстрият - комбинирано. Червеният е символ на Тот - живот, лишен от задръжки.

01.06.1985 г.

Магнолия

София - Изгрев

Явно се има предвид целият Отдел Покритосеменни (б.а.)

Истински "нир" сред цветята, който абсолютно не се интересува от нещата извън себе си. Ясновселенско моделиране на най-ниско, най-дълбоко ниво; носител на цял океан от собствени значения, на които обектът е навътре в самия него - плуване в себе си, простиране на стремежа неудържимо напред и нагоре към Единението.

Напълно разчитане на Бога - ето кредото на магнолията. Нейната "самодостатъчност" я прави независима от външни преносители на информация и живот; по тази причина няма нужда от гъстонаселено общество от себеподобни. Нейната любов към Бога е абсолютна. Макар и модел на хипервселената, розата има нужда от обект - дори и бялата. Бог също може да бъде обект, щом като не поражда усещане за пълнота - това именно става с Белите Рози в случаите, когато Бог се отдръпва. Точно по тази причина, за да компенсират липсата на мака у розата, някои школи са я съчетали със знака на кръста в символиката си. За разлика от тях аскетите, мистиците, религиозните, монасите живеят изключително от любовта си към Бога (като Обект), но Неговата "липса" понякога им се отразява тежко. Бог има и такова свойство: да се отдръпва отвсякъде, за да се научат Неговите части да не зависят от Средата, с която е знаен Той в едната Си фаза, а да се самооткриват като възплъщения на Бога, съдържач Цялото безостатъчно и напълно вътре в себе си. Частта по този начин става богоравна, но не в аспекта на Тот, на Твореца, а в цялостта на Хол - на самия Бог! С Неговото, именно, всеприсъствие и всеотсъствие се отличава и магноли-

ята - едно от най-съвършените същества на панвселената.

От това следва, че на нея е безразлично кога ще твори и кога ще обема, дали ще твори и дали ще обема: светът е изцяло вътре в нея, както и тя е в света. Тя има и двете фази: на чувството в себе си и на чувството извън себе си. Но първото е ръководещо. Наистина холифизата има пряк образ в магнолията, особено розовата.

Освободена от грижи, магнолията с вечнозелени листа се отдава на мисли за вечното. След един продължителен период на самопознаване и самоосъществяване, тя изведнъж се отваря за всички. И точно понеже е така устроена, че е намерила Бога и живота първо вътре в себе си, никой не може да я съблазни с обмяна на чувства на външно и лично равнище: тя обгръща, но както обгръщат крилата на птицата-майка, която вече е снесла и мътила. Обгръщане и загръщане са различни потенции на Живота: първото е основа на Бога, а второто - на Святия Дух, Който се скрива в Най-Малкото. Най-изявени са Те, Двамата, но Бог е едновременно изявен и неиявен, докато Святия Дух-Управителят на инфравселената - може да бъде само изявен, макар и Сам скрит от очите на всички. Както Тот е полюс на Универсалния Дух, на Учителя (Създателството - на Пътя), а Божият Дух е полюс на Космическия Човек и на Исус-Човека (затова Той слиза върху него като гълъб, за да се роди Христос или хипервселената), така и магнолията е антипод на невена, т. е. холивселената - на инфравселената; цялото - на частта. При най-голяма прецизност, това трябваше да е единството на противоположностите "холвселена" (това, което нарекох "холивселена") и "холивселена" - ултравселената в тесния смисъл на думата или инфравселената. Понеже първата произлиза от "хол" - (цял), а втората - от "холи" (свят), сфера на Святия Дух. Но поради дълбочината на думата "гълбинна вселена" (инфравселена), изчерпваща изцяло същността на Духа Святий, предпочетох, поради благозвучие - и не само от благозвучие, да назова цяловселената "холивселена". За да съдържа в себе си не само значението на Цялото, но и това на неговата противоположност - святостта на частта. Това има не само смислово, но и магически-вибрационно основание. Чрез думата "холивселена" вие от сега нататък ще можете да призовавате едновременно и цяло-вселената, и гълбинната вселена, понеже първата съдържа втората в себе си, но втората не съдържа първата, освен при "частицата" холион.

Братовчедка на нарциса, магнолията също изглежда самовлюбена, ала само изглежда такава. Нарцисът се вдълбочава в мъдростта на Изявеното и Цялото Битие - неговите оплодителни атрибути са много достъпни, именно затова да освободи съзнанието си за всесъзерцание, за всесамовгълбение. Докато леснотата, с която се размножава магнолията (поне желанието за това), отговаря на познатия мъжки нагон, духът да се занимава с някакво хоби непосредствено и незабавно преди и след акта на сливане. Прелюдии и интерлюдии не се котират при нея, освен, донякъде, при магнолията с розов оттенък, която именно затова е най, най-съвършена, тъй като цялото е съзнание е насочено към всеобгръщане и цялото е всеобгръщане са концентрира в мига. Обратно: при Розата и подобните е мигът - или миговете с холи-значение - се поглъщат нереализирани, поради една постоянна прелюдия или една несвършваща никога интерлюдия. Абсолютният Дух също работи с мига - чрез цветята, подобни на Мака, но Той не се интересува от всеобгръщане, а от животите, които създава.

Ето защо, нямате ли причини да се чувствувате повече обвързани от про-тяжността или обектите, проникнете Цялото с лъчите на своята холифиза и погледнете за миг някоя магнолия. Пак погледнете; отново; още веднъж погледнете! Няма да казвате нищо. Усмирете окончателно илюзията, че сте зависими от нещо извън себе си или че нещо зависи от вас - въпреки че обгръщате много души, като Птицата-Майка. Уравновесете частите на Цялото така, че да бъдат едновременно и в покой, и в движение. И тогава, за миг, ще изпитате онова, което усеща магнолията - превъзходното и странно, щастливо, извисено създание, което няма нужда от нищо.

Замисляли ли сте се по въпроса, защо знакът на Христа е розова звезда с хиляди лъчи на светлосин фон? Сега уточнявам: всичко излиза от яркостетещата алена Точка - на фона на снежно-Христовото бяло; то, от своя страна, бързо и постепенно се прелива в нежнорозово осъществявайки думите: Аз и Отец Ми едно сме! Нали Бог-Отец е червеното - обич, а Христос, като образ на Бога, е розов - Любов, макар че в Своята фаза като Син е бял - съвършенството? И случайно ли звездата на холивселената е обгърнатата от гълъбовосиньото на супервселената - от Духа Божий - както Земята от атмосферата?

01.06.1985 г.

Мащерка

София - Изгрев

Нежното и опияняващо ухание на мащерката също се дължи на ангелско, а не на елфово присъствие. Наистина някои цветя с елфи ухаят, но зад тях има ангели. И цветята само с елфи издават миризма, но тя е толкова слаба, че за вас е недоловима. Те също се ръководят от ангели, но цял клас, не само отделно цвете.

Щастието на мащерката произтича от това, че тя постоянно зове Неизмеримото и То ѝ отговаря. Неизмеримото Око на Световете осиява всички, но малко са ония, които усещат присъствието Му, разговарят с Него и опитват съзнателно плодовете Му. Предимно виолетовите и лилавите цветя са в съзнателен контакт с Него, обаче мащерката се отличава с множествеността на живата си връзка.

Има особени светове, множество, които много малко се отличават един от друг. Те са необходими на Елма, за да усилва постепенно импулсите, идващи от Тот. Това не може да стане направо, тъй като няма такъв закон. Някои мислят, че Бог-Отец е най-силното Същество, но се лъжат. Той е най-нежното, най-финото и най-деликатното Нещо. Затова гласът Му е най-тихият, най-слабият глас от всички. Нещо е единствената дума, която мога да употребя - няма друга. Най-страхливите, най-пропадналите, които не могат да признаят Единството на световете открито, все пак, се изказват понякога: "Има Нещо!..." Повече Незнайният не иска. Това е достатъчно, за да съхрани живота и човешкия им облик. Останалите, които не признават Космическото Присъствие, са подложени на самоизстребление и обезобразяване.

Мащерката обаче, е от органическите реостати на Природата, които уме-

ят да усилят Божия глас. Тя владее определен диапазон от честоти, който никак не е малък. Съществата, различни от Отца, се отличават по това, че са с различна степен на проводимост и затова произвеждат и шум. Това е въпрос на подреденост на информацията, съзнателност на съществата по пътя им към Отца, Така че, казано съвсем точно, мащерката сменя шума, а не, че усилява Божия глас. Елма, всъщност, може да усилява истински гласа Му до размерите на супервселената. Това се налага в моментите на смяна на полюсите, когато силата на звука опомня поляриностите, че е време да се сменят. От нея мирозданието преживява трансформация и Божият Дух сменя вдъхването в издишване и обратно. Вселената също се подчинява на този звук, но пространствено.

Мащерката има по-скромна, но не по-малко велика задача: намира контрафазите на всеки шум, за да го унищожи. Най-живите проводници на Божия глас, по този начин, не са никога други цветя, а е именно тази билка. Можете да усетите нейното дивно ухание, особено привечер, понеже тогава преработва най-много шумове от дневните отклонения на съществата. Затова и вие най-много обичате вечерния мащерков чай. Само че, по въпроса за чайовете Аз мога специално да ви говоря. Засега е неизбежно да пиете чайове, но не мислете, че не си плащате и за тях. Когато вие се съгласите да варите или да попарвате децата си с вряща вода, тогава и Аз ще се съглася на това с Моите деца! Уханието на чая е велико удоволствие и изкуство, но то се добива от присъствието на ангели, а не чрез варене на билки. Но престъпленията, които вие извършвате са толкова по-големи, в сравнение с това, че за него вие засега плащате много малко. Да спускаш хиляди капилляри у някого с един хладен или осъдителен поглед, с една остра дума - това е нещо много по-престъпно от откъсването на една билка. А като се има предвид, че откъсването на двадесет статистично средни цветя се равнява на заколването на едно агне, представете си колко кръв сте пролили и проливате вие и в околните, и вътре в себе си!

Ако искате да чуете Божия глас, намерете мащерково находище и кажете: "Майко жива на живите и щерко мила на Живия Бог - мащерко! Помогни ми чрез ангела си Заниел да намаля шума на неистината, заблудите и егоизма, за да чуя какво иска от мене Отец ни. А пък аз ще ти дам нещо желано от тебе: ще те помилвам с душата си!"

Непременно ще усетите по уханието на мащерката. Вдъхнете с пълни гърди, задръжте въздуха и го издишайте. И тогава, може би ще чуете най-тихия глас във всемира - гласа на Бога-Отца.

1985 г.

Незабравка

София - Изгрев

Крехкото, най-мило синичко цветенце носи морета от ведрина. Ценността му е в това, че много щастливо препраща присъствието на волята Божия. Присъствието на волята Божия не е навсякъде еднакво, понеже обикновено се концентрира в синия спектър на слънцето. Следователно някои цветя препращат не друго, а определени велики сили. Незабравка-

та се отличава с приемане, усилване и прашане на силата, която се ражда в най-чистия свят-цяловселената! Понеже холивселената носи цвета на Бога - розовия, а с това се сбъдва твърдението на Христос: "Аз и Отец Ми едно сме", то малките дечица розовеят също като младите незабравки. Това изразява факта, че невинността изявява напълно радостта и любовта на Бога. Само ония, които са малки и невинни като децата, са едно с волята Божия, а тя не е нищо друго, освен радостно извиране на любов.

Незабравчицата изпитва най-нежните чувства на панвселената! Има три вида нежни чувства у нея: радостно изразяване на любовта към всички, радостно изразяване на любовта към сродните души и радостно изразяване на любовта към приятелите. При това тя не само изразява, но и обменя любов, понеже е свързана и с човешката йерархия. А с превръщането на незабравката от розова в гълъбовосиня, праната на любовта като радост се трансформира в сила.

Ако силното, магнитно присъствие на милата градинчица от незабравки успее да ви внуши направо, че свободата се постига не по-рано от невинността, имате шанс да попаднете в полето "наири". Независимо от това, към кого е проявила вашата детска непринуденост радостна любов: към всички, към сродните души или към приятелите, попадането ви в полето "наири" ще запали аурата ви с незабравковосиня светлина и вие незабавно ще пожелаете да преживеете проникване на това поле. Тогава невинността ви, много мощно, не само ще се усмихва и ще милва с поглед околните, но и щастливо ще се пръсне в пространството на всички страни, пронизвайки душите им с ведрост и истина. Няма по-чиста ведрост от ведростта на неспряната любов, нито по-дивна истина от истината за нея! Пробуждайки дверите на Незабравката в тяхното (на околните) Божествено тяло, вашето неудържимо просияване на всички страни предизвиква стотици и хиляди подобни избухвания на космичната съвест около себе си. Полето "наири" наистина прилича на постоянен празник: в нежнорозова безконечност там, безспир, но абсолютно безмълвно, светли, незабравково-сини гроздове от "ракети" избухват и подпалват все нови и нови подобни гроздове на Истината за Любовта. Полето "наири" сънува!... Чистотата на съществата, освобождаващи се от тези лазурни, ефирни облачета, изразява състоянието на психиката, в което се намират само поетите. Всяко незабравково "облаче" носи същество - поетичен образ, неопикуемо светлосин и прозрачно ведър. Холическото тяло - или Божествената душа - на поетите, на мечтателите се отделя на всички страни - обикновено в будно състояние - от физическото им тяло и главоломно полита, носена от миниатюрните богини на волята Божия, която е воля за свободна любов, през гълъбовите облаци на фантазията им. Все повече и повече това грандиозно, безмълвно избухване на тези богини заприличва на верижна реакция или ядрена експлозия на милиарди галактики в необятните простори на най-нежната вселена - вселената на Божията Любов! Тези ефирно ведри и свежи, все нови и нови мехурчета, мехури и сфери, кълбета от субстанцията на свободното желание, което в същност е волята Божия, предизвикват у поетите небивало въодушевление и екстази, надминаващи всяко понятие и представа!

Понякога - и не чак толкова рядко - душите на мечтателите се носят най-отгоре върху кипналата, разширяваща се феерична експлозия, без да потъват навътре. Намирайки се на границата на Битието, плувайки, по-леки

даже от тази ефирна пяна с цвета на незабравките, върху бълбукащата взривна "повърхност" (но бълбукаща отново безмълвно), милиарди и милиарди души на поети, на платонично влюбени и мечтатели не могат да осъзнаят, че попадат в центробежните вихри на някоя изключително красива галактика. Тя, също като незабравките, в младостта си е розова (а младостта ѝ е нейният център), а когато узрява, се превръща в спирални, гълбовосини реки от звезди на свободната воля. Това е то воля - силно, могъщо желание! Ето защо и незабравката следва спиралата. Сферичното розово в центъра на подобна галактика е триизмерно отражение на холивселената - съвършено чиста, поради равенството си с Бога, Който значи Любов. Но мечтателството, бленуванията, нуждата от простор на свободната воля, което ще рече свобода на желанията, устремява множество реки от души с посока спирално навън от Единното Розово. Сами по себе си, тези невъобразими реки от незабравковосини слънца, несънувани още от никого, освен от поетите, кристализират в пространството като силови линии на мировата Душа. Те са още силови линии - нямат плосък характер. Едва когато слънцата "натезат" от планети - вътре в себе си и навън от себе си - те се подреждат в плоска периферия на звезден остров - панвселенско въртене на Вечния Дух! Тук вече мечтите на поети, мечтатели и най-нежно влюбени имат шанс да се привлекат от муонни атоми и да получат път. От този ден нататък те ще трябва да преминават милиарди и милиарди години през песента на еволюцията, през мъките и изпита нията на един обратно поляризиран свят, където центърът е син, а периферията - розова.

Поети и платонично влюбени, не ви давам призива и името на незабравката. Вие сами имате силата да изтръгвате хостонни, силови линии от нейното чисто синьо, да пръсвате мечтите си по тези линии като ефирни избухвания на свръх нови млечни пътища и да напълвате сънищата на ясновселената с видения за нови светове, с които тя начаса се заема, за да ги превърне в Определено Битие.

15.06.1965 г.

Нарцис

Скаквица, Рила

Нарцисът е пратеник на Мъдростта, когато е жълт. Щом като Словото премине от Божествения свят направо на физическото поле, протонното равновесие се нарушава и откъсването на фотони е неизбежно. Христовата вселена, наречена "хипервселена", се превръща в универсум. Няма нищо по-прекрасно от светлината на универсума, няма! Но удивителното цвете, наречено нарцис, открива светлината на мировия Учител по-бърже от всички останали цветя. Духът Божий се къпе в синьото - Негова е предутринната чиста виделина, небесното духовно присъствие, а Онзи, Който се грижи за физическата вселена, осиява Битието със злато и кехлибарено рождение на приказката, която възприемате като светлина.

Ти, която слезе подобно на елфа - сред гората от нарциси, знаеше по-добре от всички с какво тайно заклинание можеш да ставаш малка и голяма. Този, чрез когото сега те приветствам, не можа да намери правилното

сравнение, обяснение за нар- цисите. Ни най-малко не са българите, нито са образ на някакви посветени, сред които ти си попаднала. Словото Божие, станало плът - ето какво е нарцисът! Попаднеш ли навътре в неговите дебри, Кралят на панвселената ти се подчинява неизбежно и във всичко. Прости на брат си от приказките, че не намери веднага път към тълкуване. С тези, които стават понякога пръсти и тръби на Лоното Божие, но повечето време са изморени до смърт, трябва много да се внимава. Пресявайте техните постъпки, думи и чувства: отберете зърното от плявата.

А ти, която в началото бе малка, а после стана голяма, узнай сега точно: самата Божественост проявява себе си в малкото! И когато си получила откровение отвътре за смисъла на твоя сегашен живот Мостът на Елма е бил вече спуснат през тебе. Словото Божие, станало плът - т. е. нарцисите - в този век започва да се проявява за пръв път в своята множественост. Това, което нарекох "Мост на Елма" е силата на твоята душа да може да преминава от Божествения в духовния свят чрез общуване с въплатеното Слово Божие. Това, което е малко в Божествения свят, е голямо в духовния. Трябва непременно да медитираш върху словото иРаи - така ще увърдиш способността си да преминаваш свободно в Трите Вселени.

Жълтият нарцис още има способността да коригира натрупващата се грешка. Справедливо е митологичното му призвание да се самонаблюдава, самоконтролира и самопречиства от импулса на неистината. Когато Учителите създават школи, със същото рвение мракът се хвърля да образува свои магнитни центрове, утвърждаващи пак робството, авторитета и отхвърлянето на Словото, а Словото неизбежно тече непрекъснато. Първенците, за съжаление, си остават първенци - без сцена и публика те загишат. Слушай всичко, но пресявай, пресявай, пресявай. Посадиш ли жълтия нарцис в градината си в големи количества, той ще ти помага още повече да различаваш Словото, станало плът от плътта, имитираща Слово...

Когато нарцисите са цяло поле, Ра се намира на зенита. Синтезът на водорода в хелий - ето какво означава Ра в Битието! Праматерията на плюса и минуса, цялото тихо царство на ясновселената, Определеното Битие на Мировата Душа, жадуваща водородно щастие (един единствен спътник в живота), чрез архетипа на Нарциса нейде в недрата на всяка звезда, заживява сега като хелий - короната на универсалната вселена, абсолютно отдадена на всички, на всички, на всички! Кръгът на нарциса в неговия център свързва всеки, който познава езика му, именно с царството на хелия: да плати като Птицата Феникс на всички страни, да се самораз дава на всички, да просвещава всички - с красота, мъдрост и знание!

И който може свободно да става на същество от панвселената и ангел от супервселената, наблюдавайки полето от нарциси ту отдолу, ту отгоре, само той усеща дълбоко в сърцето си, че между тези два велики свята трябва да има мостове. Интимният мир на ясновселената, който създава дома, брака, семейството, тайните школи, в които се приемат малцина, непременно се пръсва чрез подобни мостове в ядрено верижни експлозии, в шедьоври на културата, цивилизацията и общочовешкото братство и творчество! За този синтез, именно, някога отдаде живота си и Орфей.

Аз почти подлудих едно от твоите братя преди няколко месеца с видения и откровения за драмата на Орфей и той почти три нощи не спа от възбуда, оставяйки тази драма на сцената - в своето въображение. Казах - и не ще отдръпна това си твърдение: работили сте, работите и ще рабо-

тите! Чрез антените на нарциса, обърнати често назад - с жажда за всеобемане на мъдростта, чрез короната на нарциса, значеща Школа на Любовта и на красивите, мощни вълнения - в такава вътрешна Школа, каквато и през средните векове беше скритият диригент на епохата, родила Ренесанса; и чрез мостовите, хвърляни от това странно цвете между вселени, полета и пространства, тайни школи, култури и народи и между душите и сърцата на учениците ми, узрели за Подвиг!

Кажете само това на нарциса:

“Pa!”

Тогава - има нещо неизказано светло, което ще получите от божеството, стоящо зад него. Това са видения за културите на супервселената, които вълнуват до смърт и до загуба на съзнание всеки подвластен на Нарциса. Особено ако е съчетал в себе си неговото съзрение с необятната творческа фантазия на нарцисовата космична любима - мъничката незабравка.

07.08.1985 г.

Иисусово око

*С разрешение на ЕЛМА -
посветена на Исула и др.*

По-сполучливо име едва ли може да му се даде. Работата, която върши иисусовото око, не е по силите на никое друго цвете. То чисто предава познатото от най-древни времена, но скрито от повечето същества архивно богатство на космическата история. Носи още познание за мястото на всяка душа в скитанията ѝ из световите; съобщава накратко какво е изправила, новото, което е научила, плодовете, които е завързала или родила.

Съсредоточаването в това мистично цвете може да ви разкрие произхода на света, тайното житие на всяко същество в миналото му. Но това, което нарекох “тайно житие”, не съдържа погрешките, подхлъзванията, паденията. Точно с този си престол сам Христос постоянно се моли за прощаване на греховете ви и за изличаването им от Книгата на Живота. Показването на греховете и престъпленията не е дадено всекиму, а само на онези, които не искат да ги гледат. Това обаче, са два крайно противоположни вида души: първо имащите вина и мислещи, че нищо не се знае за нея и второ - “напълно невинните” и посветените в тази истина, че няма нищо скрито-покрито. Много често обаче това определение “напълно невинни” си го дават самите те, неразбирайки, че ако бяха наистина напълно невинни, нямаше да бъдат принуждавани от Иисусовото Око (мощен силов център в ултравселената) да гледат паденията и престъпленията на същества, които, според тях са им “съвършено чужди”. Ясновселената обаче, носи не само положителния, но и отрицателния опит. Тя проследява визуално, принципно и математически отклоненията, породени от което и да е същество по веригата на причините и следствията. Обикновено тази верига е така сложна и разклонена, че само цветето иисусово око на вашата планета може да ви представи почти графично, на фона на картини и събития, връзката между ваша активност или неактивност в миналото

и падението, нещастieto на някое същество, намиращо се много близко или безкрайно далеч от вас в Битието.

При медитация над Иисусовото око кажете:

“Кармично познание, моля те, отвори ми се чрез престола ми “нон”, за да определиш с онова небесносино оживяване на скритата линия каква е връзката между мен и нещастното събитие, с което ме срещаш или ще ме срещнеш някога в бъдеще. Нека проумеем по движението на синята линия своята волна или неволна вина в огромната плетеница на Определеното Битие, мъката, която ме очаква има своите най-точни причини: пропуснал съм чужд навътре в живота си; стоял съм гладен пред свой, когато е про-сил топлина и закрила от мене. Срещни ме с Господаря на Правдата, за да му се поклоня и Му призная, че нещастieto на някое същество се дължи на мен и само на мен!

Ако сте осъзнали дълбоко вината си и сте решили твърдо да я изкупите, синя линия пред очите ви ще оцвети прозрачната плетеница на ясновселената - от точкатана вашето безсърдечие или илюзия до онази на чуждото или ваше нещастие. Но тогава изведнъж ще се появи и една друга, розова линия! След краткотрайно проблясване на картина, изобразяваща как сте могъл да постъпите, но не сте постъпил, тази розова линия ще очертае - крива или начупена - цялата траектория на последствията, прогностично водещи до едно щастливо крайно решение. Прогнозите на ясновселената се извършват мигновено именно в престола ви “иисусово око”, който има вида на съответното растение. Отговорът на подобна прогноза се усеща като радост; но появи ли се синя линия, това значи, че поемате пътя неправилно. Ясновселената по този начин се грижи за предпазване на човека от провал. Постоянното непослушание на вътрешния глас обаче, създава стотици и хиляди сини пътища в плетеницата, начало на която сте вие и с това се ознаменува началото на вашата грозота и старост. Те, както и болестите, смъртта, се дължат изключително на това, че постоянно създавате определени светове, реални за вас и нереални за Бога, а заключвате най-безсърдечно възможните розови реалности само затова, че на вас те ви се струват нереални.

И така, цветето “иисусово око” бди неотклонно за обогатяване на вашия опит (сините ви определени плетеници) и за пробуждане на вашия вкус (неопределените розови плетеници на Божественото във вашето сърце). Кобрата на егоизма, пиявиците на страха за себе си, гнусните червеи на съмнението и самоупованието не се плашат от нищо друго, освен от това странно цвете...

27.08.1985 г.

Ирис (Перуника)

София - Изгрев

*С разрешение на ЕЛМА - на духа на Приятеля от Божествена
Касталия и брата от Родината на Цветята - Херман Хесе.*

Пратеник на божествата, наречени “протони”. Когато цъфти ирисът, подобно на теменугата, “протоните на активното уравнивяване” се излъчват с най-голяма сила. Ето защо чрез ириса магите могат да създават как-

вото си искат. Предразсъдъкът, че битието определя съзнанието напълно, се пуква като сапунен мехур само пред едно стръкче ирис! Който иска да прави магични опити, нека се опита първо чрез ириса. Това наистина Божествено цвете помага не само със снабдяването с “кал на Битието”, но носи и програмите на стотици милиарди природни блага. С едно махване на магическата пръчица, ако имате наблизко ирис, вие можете да си “поръчате” всичко, което поискате: палат, трапеза, отделен плод. Каквото не може да направи ирисът, прави го само Елма! С дверите на ириса в духа на мага наистина могат да се правят чудеса: оздравяване на безнадеждно болни, синтезиране на нужното ви нещо, образуване на поле за самозащита.

Особеното на това цвете е “Лоното на Пралайя” - носител на Славата Божия. На окултен език “Слава Божия” значи обективация на победата, на Мъдростта, на красотата. Славата на Бога има това свойство: не се интересува от призвание. Най-малко се интересува от това, има ли някой да я слуша и да ѝ се възхищава. Славата Божия е акт, който се извършва реално - прониква навсякъде, където има отворени врати за нея. Предназначението на ириса няма и не може да има друго средоточие, освен Славата Божия. Зоната, огряна от нея, крепи на личното Определено и Проявено Битие. Понеже нищо досега в Определеното и Проявеното Битие не е станало без намесата на ириса, поклонете му се и вие!

Ако не ви давам формулите, призивите и имената на всички цветя, то е, защото още ви нямам пълно доверие. А особено с ириса шега не бива - той прави невъзможното възможно. Риск с него не се поема, понеже той не изпълнява магични поръчения - противоречащи на Мировия Порядък; обаче самото формулиране на такава поръчение се записва в паметта Ми и включва Коригиращия Ефект. И това е добро, защото с погрешки - по-добре, отколкото без погрешки. Но при ириса работата наистина е опасна понякога: изкажеш ли користоно пожелание, Коригиращият Ефект се включва моментално, а не всеки може да понесе това. От само себе си се разбира, че все пак има условия, при които нещата, които ви говорят, се превръщат в реалност.

27.08.1985 г.

Лале

София - Изгрев

На Б., П. С. и автора на разказа “О чем говорят тюльпаны?” (М.Г.)

Направо ви казвам: лалето е свързано със звездата По от съзвездие-то Рис. Няма да ви съобщавам, нито съм ви съобщавал досега кое цвете с коя звезда е свързано, понеже това е скрито познание - не за всички. Петунията наистина отваря КВК (Координатен Входен Канал), обаче не ви казвам земното име и координатите на звездата, където ви отнася. Предпазна мярка: хищниците също пътуват, но когато попаднат на кода на даден обект. Словото има сила, независимо от това, кой го ползва - така е решил Отец и така се поддържа равновесието на Битието. Щом хищни-

ците са под прякото управление на алохимите, кой е този, който може да им се противопостави? "Тревопасните", "овците", "добрите и кротките" ли? Не! Поданиците на илухимите са безсилни пред тях. Само "приятелите на Елма" - приелите да изпълняват волята Божия - или "децата на елохимите" могат да бъдат независими от ада, наречен от всички "Проверка на Равновесието".

Направо предадох тайната на лалето само заради онзи прекрасен разказ. Правилно е схванат Първия Закон на Битието: "Всичко е свързано с всичко, а всяко нещо е свързано с подобно нещо".

Лалето носи познание за света на По - особено състояние на материята, преживяващо полето "авин". Това поле трупа вътрешно благородство и съвършенство на обичта - вътре в самото себе си. То има отношение към тайното обожание, посвещаването на съвършеното служене, рицарството на духа, понятието за самодостатъчност на чувството. Погрозяването на лалето става, именно когато разкрие любовта си - и скоро след това тази "любов" умира, при макар такова положение е напълно абсурдно: той се пръсва, ако не може да удовлетвори страстта си моментално. Този копнеж на лалето по съвършен любим, това тихо, кротко и тайно въздишане, без да разкрива обекта на любовта си, е абсолютно непонятно за маковете: те са сърцето на Тот! Не мислете, че макът е порочен - той е "порочен", колкото "порочен" може да бъде Бог-Отец... Напротив, порочни сте всички вие, които виждате в жаждата за незабавен създателски акт нещо мръсно, нечисто. Бог е създал съвкуплението най-първо; това, което стана след разделянето на "Адам" и "Ева", не е никакво съвкупление - това е една пародия! Опиянението, оргазмът, който изпитвате вие, не продължава повече от няколко секунди, а Тот е в постоянен оргазъм в продължение на цели 12 милиарда години! Даже и да е "секунда" това, според Неговата огромност през следващата "секунда" Той си взема дъх, само и само, за да продължи после отново. Вие сте печално далече от този истински творчески ритъм: времето, когато сте светли (т. е. когато изпълнявате първата заповед на Бога - "плодете се и множете се") е нищожно в сравнение с останалото ви време, когато се занимавате с всякакви други неща, с всякакви глупости.... Синтезът на противоположностите, на полетите, на стихииите, елементите, ангелите и божествата - ето най-великият и най-смислен процес в Битието, който се нарича Възвръщане към Бога-Отца - т. е. творчество, единство, създателство!

Лалето обаче, се отличава с нещо съвсем по-различно: тъкмо с почивката на Отца в прегръдките на мировата Душа, след като Тя му се е напълно отдадала. То тъче и снова ясновселенския ритъм на най-блажения сън - съня на съпружите след Най-могъщия Миг на Живота. Тъкмо лалето, а най-вече тъмнолилавото или черното лале, затварят триделно или, по-точно, шестделно сатвично пространство на Тихия Отрицателен Конус, Който Клони към Пирамида. Първият спад на енергията - на Сатвичната Енергия - ето същността на това изключително женствено цветие! Само с вида си Тихият Триделно-Шестделен Конус, Който Прилича на Пирамида, отприщва всичката воля на Тот да се освободи от творческото си напрежение!

Съпружеството - ето тайната на лалето. Макът може да е любовник, но съпружеството му е непознато. Реакцията на макар е незабавно да се отстрани от розата, която е оплодил. Това се дължи на неговото тотвселенско естество, което изисква, с цената на всичко, самота след творческия

акт, за да се начене вътрешно самонапълване.

Ето, и лалето бива червено като мака. Но съпругът (за разлика от любовника-самец), а най-вече съпругата, се нуждае от сладката прегръдка на скъпия след Силното Блясване едва ли не повече, отколкото от самото него. Това е тайната на Съпругата - т. е. на Вечното Лале, която само Съпругът познава. Това, дали мъжът обича душата на жената или обратно, се познава само при периода на спад на енергията: обърне ли си гърба, отиде ли си на другото легло или в другата стая, не го укорявайте, не го наричайте непременно "животно". Това означава, че неговата същност или вашата връзка не е свързана с ясновселената, а само с тотвселената. Ако искате да си родите момче - такъв мъж търсете! А момичетата се раждат от съпружество - от най-сладкото, съвършено безкрайно и "умиротворено" съпружеско сливане, след като двамата сте спали в прегръдките си поне няколко часа и сте уеднаквили ясновселения ритъм на битията си.

Това е, значи, Лалето! Космическата Утроба на Мировата Душа, пропуснала вече един избраник в недрата си и отдъхваща си след този най-велик акт на избора. Лалето е Избор, Особено Предпочитание, свято пътуване в небесата на първия меден месец, който продължава до склона на годините. Точно това говорят и тичинките, и плодниците на лалето: съвършеното и пълно сливане с Единствения не се нуждае от присъствие на трети лица. Психическият онанизъм, поддържащ свинството, което вие наричате "брак" е съвършено непознат на лалето: то е намерило своята космична половина и блаженствува на "деветото небе" с нея и само с нея в духа и сърцето си постоянно, пък дори и когато не се е получил оргазма. Понеже символът на сърцето - на Чашата - е наполовина лалето: нуждата от любим, а не от самата любов.

В този смисъл лалето и макът могат да се скарат на живот и смърт! То е все едно да искаш да ожениш херувим за серафик - напълно безнадеждно начинание. Силата на лалето обаче е грандиозна: то може да отнася съпрузите на звездата По, да ги потапя блажено в полето "авин", а това поле прилича на безтрепетен океан от спящи създания - прегърнати сладко брачни двойки, излъчили се насън - чиято роля е да пълни ясновселената с мир, а нощите на тотвселената - с предущане за следващ космичен оргазъм...

Това и ще видят ония, които медитират върху лалето. Съвсем неслучайно По е звезда-братовчед на Поларис: нирването в битието на безметежния съпружески сън състояние, от което произлиза "нирвана". Самостоятелната нирвана е утопия, фантазмагория на изпаднали отшелници. "Нирвана" това и значи: откриване на Сродната Половина, сливане с нея завинаги и пълно блаженство след сливането. Самият Адам Кадмон, който вече се слива с Лилит - безгрешната съпруга на Космическия Човек, - съвсем скоро предстои да се превърне от неутронно-кристална човековселена в кристално-флуидична вселена - най-после ще се извърши мечтаният брак между човешкия дух и човешката душа. Но това стана възможно, понеже Лилит няма понятие за грях, поради което и не се противопоставя на Адам, както Ева. Съвършеното отсъствие на отрицателна оценка у нея (Лилит) предизвиква мутация, която ще я свърже навеки с Адам Кадмон - нея, флуида на Любавта, с Него - Елмазения Човек на Обичта!

Открехнах ви една от най-тайните страници на Науката за Цветята - страницата за Лалето. Неговото име носи и Лилит - Съпругата, която люби

съвършено - т. е. "Неспособната за Съсъка на Змията". Но Лилит е само Съпругата. Нейното развитие от Съпруга в Обожаема се отразява в лилията - истинската любима на лотоса, т. е. на Адам - Амон или същия оня "хомоаманс", за когото вече се до сещат вашите психолози. Той ще бъде в състояние да вижда Лилията във всяко друго възможно цвете и да го дарява с обич, а самата Лилия ще се радва на това. Тогава дори кристально-флуидическата човековселена ще преживее още по-невероятна мутация, която ще доведе до един удивителен, нов синтез между тотвселена и ясновселена, немислим засега. Защото до този момент дори Мировата Душа - Господарката на ясновселената - все още изпада в тревога и загубва понякога своя мир, когато Бог-Отец или Абсолютният Дух - Господарят на тотвселената - изчезне внезапно от полето на нейната математическа яснота и определено - в неуловимите простори на някоя нова радост.

27.08.1985 г., 8,30|9,30 ч.

Бял крем София - Изгрев

С разрешение на Елма - на С. и по нейна молба, със споделено удивление, че предпочитанието ѝ към това цвете бе формулирано от Него още преди тя да го изрече гласно.

Вие се изненадвате, че за всяко цвете се изказвам със суперлативи. Но, кажете Ми, има ли друг вариант, след като всяко същество е наистина уникално? Ако можехте да навлезете в хипервселената без повече въпроси, щяхте да добиете представа и за белия крем.

Представете си Проявеното Битие в развитие - кремът представлява именно това. Представата за крема се е родила още с раждането на хипервселената. Няма по-прекрасно и чисто създание в хипервселената от Бялата Роза. Тя изразява положителния полюс на тази вселена - милостта, докато негативният полюс, абсурдът, се отразява най-красиво в белия крем. Така, че розата и кремът са антиподи в рамките на Христовата вселена.

Ясновселената - Мировата Душа - не обича абсурда. Този принцип Христос дължи на Абсолютния дух - на Отца Си. Творчеството по начало носи абсурд, но е нещо пове че от него. Това не пречи Христос и Отец Му да са едно, но все пак Отец е по-голям от Сина Си. Това, което отличава Христос на единият полюс е тъкмо абсурдът - нощта на Козирога, в която се роди преди 2000 години. Той по начало се яви като един абсолютен абсурд за тогавашното, пък и за сегашното и даже за бъдещото общество. На всички претенциозни и "богопомазани" Той каза: "Който иска да спаси душата си, ще я погуби!" Сега ще се спра на първата доминанта на Христовия абсурд, концентрирана в това твърдение. Белият крем отразява по един удивителен начин тъкмо тази сентенция.

Няма да обяснявам връзката между формата на това цвете и тази велика идея. Мога да кажа само, че подаряването на белия крем носи предимно това най-благородно признание: "Готов съм да положа и душата си за тебе!"

Забележки

1. Божествената приказка за цветята е недовършена!

2. Бележка за преводачите:

Названията на растенията от без тези на мака, розата и карамфила (калофилата), плюс играта с думата “мащерка”, имат алегорично значение само на български език и при стриктен ботанически превод няма да излезе нищо.

Майсторът-преводач непременно трябва да ги преведе буквално, с усет за словотворчество, като за прецизност може да даде под линия имената на съответните растения на родния си език. Това обаче, няма да има никакво значение за езотеричния смисъл на текста - българските имена, специално на тези растения, се използват изключително в сугестивен, символичен смисъл - игра на думи.

3. В така представения вид на “Приказки за цветята”, по виждане на автора на книгата са въведени ред съкращения от оригиналния текст. При проявен читателски и/или друг интерес веднага ще бъде предоставен оригиналния и пълен текст.